MANUAL DE DEMOCRAŢIE SOCIALĂ 3

Alexander Petring et al.

Stat social şi democraţie socială

AKADEMIE FÜR SOZIALE DEMOKRATIE

FRIEDRICH EBERT STIFTUNG

FRIEDRICH EBERT STIFTUNG

Ediția 1 (Versiunea digitală actualizată în octombrie 2009)
Editată de
Friedrich-Ebert-Stiftung
Departamentul Academia Politică
Bonn, August 2009

Redacția: Jochen Dahm, Tobias Gombert, Christian Krell, Alexander Petring, Thomas Rixen

Traducere în limba română: PLH Internațional, Cluj-Napoca, 2013

Fotografia de pe copertă: Yuri Arcurs

MANUAL DE DEMOCRAŢIE SOCIALĂ 3

Alexander Petring et al.

Stat social şi democrație socială

CONŢINUT

PREFAŢĂ

Statul social nu este un accesoriu al democrației sociale, ci o condiție a democrației. Statul social este cel care asigură libertate egală – libertate totală.

În statul social se concretizează noțiunea de libertate a democrației sociale. Ea nu cuprinde doar protecția față de abuzurile arbitrare ale statului sau societății – cum ar fi libertatea de conştiinţă şi opinie. Libertate totală înseamnă și libertate față de lipsuri și teamă, aceasta fiind condiția materială pentru o existenţă autodeterminată.

Libertate egală: acesta este standardul constant pe care și-l fixează politica socială a democrației sociale. Direcţia şi obiectivul sunt clare. Pașii concreți trebuie continuu redefiniți pe măsură ce timpurile se schimbă, iar abordarea social-democrată tradițională trebuie reafirmată. Volumul de față se dorește a fi o contribuție în sprijinul acestei reafirmări.

Este o descriere a legăturii fundamentale dintre statul social și democrație și ne arată care dintre noţiunile dreptăţii își pun amprenta asupra statului social, explicându-ne în care tipuri de stat social își organizează diferitele țări solidaritatea socială. De asemenea, tratează criticile frecvente la adresa statului social și arată provocări reale; totodată prezintă o imagine de ansamblu asupra programelor partidelor în domeniul politicii sociale și detaliază ariile diferite ale statului social, incluzând aici munca, pensiile, sănătatea, educația și impozitele. Manualul de față nu urmărește să ofere răspunsuri perene, ci invită la lectură și reflecţie.

Stat social și democrație socială reprezintă volumul trei din seria Manualelor de democrație socială și are la bază manualul *Fundamentele democrației sociale* în care sunt explicate valorile fundamentale ale democrației sociale, sunt comparate modelele de societate la liberali, conservatori și social-democrați, și sunt prezentate deosebirile dintre democrația libertară și democrația socială. De asemenea, există interfețe cu volumul *Economie și democrație socială*, care caută răspunsul la întrebarea, cum poate să fie aplicată cu succes o politică economică modernă, bazată pe valori, a democrației sociale.

Tot mai multă importanță dobândesc în sfera politicii sociale aspecte la nivel european și global. Cu toate acestea, în atenția prezentului volum se află statul social german.

Perspectiva internațională este urmărită în volumele *Europa și democrația socială* și *Globalizare și democrație socială*.

În special criza financiară și economică actuală arată cât de important este statul social. Tocmai într-o perioadă de criză devin evidente forța și importanța acestuia. Statul social are funcție de stabilizator automat, asigură sprijin pentru cererea internă și ajută la evitarea pauperizării și asigurarea locurilor de muncă.

Le mulțumim lui Alexander Petring, Tobias Gombert și Thomas Rixen. Alexander Petring este autorul celei mai mari părți a manualului, iar Tobias Gombert și Thomas Rixen au contribuit, pe lângă propriile lucrări publicate, la activitatea redacțională și didactică. De asemenea, le adresăm mulțumiri și următorilor: Diana Ognianova și Marius Busemeyer care au avut ideea pentru capitolul Sănătate și Educație, Michael Dauderstädt și Claudia Bogedan pentru sfaturile lor la conceperea manualului, Eva Flecken, Knut Lambertin și tuturor celor care au contribuit la reușită. Pentru efortul lor, pentru implicare și cooperarea excelentă le mulțumim foarte mult, eventualele deficiențe fiind exclusiv răspunderea noastră.

Simbolul Academiei pentru Democrație Socială este o busolă. Prin ofertele academiei, Fundația Friedrich Ebert dorește să ofere un cadru în care să fie clarificate puncte de vedere și orientări. Ne-am bucura dacă ați folosi ofertele noastre, pentru a vă determina calea politică. Democrația socială trăiește din faptul că cetățenii își manifestă constant interesul pentru ea și se implică în favoarea ei.

Dr. Christian Krell
Director
Academia pentru Democrație Socială

Jochen Dahm
Șef de proiect
Manuale de democrație socială

1. INTRODUCERE

Statul social este elementul esențial al democrației sociale. El asigură că drepturile fundamentale nu sunt garantate doar formal, ci pot fi în mod activ realizate.

În general, dezbaterile despre statul social sunt purtate cu deosebită insistență de către toate taberele politice, fapt de la sine înțeles și corect, deoarece concepția asupra statului social exprimă, nu în ultimul rând, și accepțiunea asupra democrației și valorilor fundamentale. Prezentul manual dorește să sprijine găsirea propriului punct de vedere în cadrul acestor dezbateri, clarificarea acestuia și posibilitatea de a-l susține.

Capitolul 2: Stat social și democrație socială

Valorile fundamentale ale democrației sociale sunt libertate, dreptate și solidaritate, ele formând baza pentru conceptul de stat social, susținut prin prezentul manual. Astfel, legătura fundamentală dintre statul social și democrația socială se regăsește încă de la începutul volumului (capitolul 2).

Capitolul 3: Echitatea în statul social

Se conturează clar faptul că acela care vorbește despre politică socială vorbește despre probleme de distribuire: care sunt principiile după care sunt distribuite educația, șansele profesionale și venitul, puterea, siguranța, drepturile și obligațiile. Deoarece este vorba despre probleme centrale în viața fiecăruia, există cerința ca distribuirea să fie echitabilă. Însă ce înseamnă echitabil? Ce înseamnă echitate în fiecare dintre domenii? Există un principiu care să fie valid atât pentru definirea asigurării pentru șomaj, cât și pentru educație și politica din domeniul sănătății? Capitolul 3 se dedică acestor aspecte privind echitatea.

Capitolul 4: Materiale, structuri și arhitecturi ale statului social

La nivel internațional s-au dezvoltat forme diferite de stat social. Toate folosesc aceleași materiale și structuri. Arhitectura lor și consecințele pentru locuitorii lor diferă însă în mod evident. Capitolul 4 se dedică acestor diferențe.

Capitolul 5: Provocări la adresa statului social

Statul social este adesea victima criticilor populare sau chiar populiste. Capitolul 5 încearcă să clarifice aceste critici, arată care sunt provocările reale pentru statul social german și oferă prime indicii despre cum li s-ar putea face față.

Capitolul 6: Poziții de politică socială ale partidelor

După clarificarea conceptelor și a provocărilor, capitolul 6 se dedică modului în care se poziționează partidele reprezentate în Bundestag în sfera politicii sociale, modelului de stat social pe care îl susțin acestea și propunerilor lor de măsuri de reformă.

Capitolul 7: Domenii centrale ale statului social

Democrația socială urmărește să asigure libertate egală. Astfel, obiectivul este clar. Firește însă că nu este stabilit ce forme concrete ar urma să preia diferitele domenii ale statului social.

Muncă, pensii și sănătate

Cinci sunt domeniile esențiale care pot fi identificate și sunt determinante pentru statul social modern: deoarece statul social trebuie să acopere marile riscuri ale vieții și să asigure demnitatea umană, asigurările de sănătate, șomaj și pensie sunt componente elementare ale statului social.

Educație

Statul social are ca obiectiv participarea tuturor cetățenilor[1], așa încât politica din domeniul educației face parte și ea din conceptul de stat social modern. Educația este mai întâi de toate o condiție pentru exercitarea drepturilor democratice, contribuind totodată în mod decisiv și la repartizarea resurselor materiale. Educația înseamnă participare și șanse.

Impozite

Un alt element al conceptului de stat social modern îl reprezintă politica fiscală. Ea trebuie discutată din prisma politicii sociale nu doar pentru că prin impozite și taxe este finanțat statul social. Impozitele sunt și un instrument central cu care este influențată distribuirea veniturilor și a avuției într-o societate.

1 Textul în limba română conține doar formele la masculin. Cu toate acestea, originalul în limba germană se referă la ambele genuri (n.trad.).

2. STAT SOCIAL ŞI DEMOCRAŢIE SOCIALĂ[2]

În acest capitol

- este discutată relația dintre statul social și democrație;
- este discutat conceptul de stat social în accepțiunea democrației sociale, pe baza valorilor fundamentale libertate, egalitate și solidaritate;
- este arătat rolul pe care îl are statul social pentru asigurarea drepturilor fundamentale politice, cetățenești, economice, sociale și culturale.

Germania: un stat federal social

„Republica Federală Germania este un stat federal democratic și social." Aceasta este prima propoziție din articolul 20 al Legii Fundamentale germane, cel care conține principiul democrației, principiul statului social și principiul statului de drept, și care, conform voinței părinților constituției trebuie să aibă validitate perenă.

Realizarea statului social: o chestiune de echitate

În timp ce principiul democrației și primatul legii sunt explicate mai detaliat în multe locuri din Legea Fundamentală, principiul statului social nu beneficiază de o concretizare. Nu este ceva surprinzător, în condițiile în care criteriul cel mai important pentru realizarea statului social îl constituie echitatea.

Ce este echitabil ? – o veche dispută

Cu privire la sensul echității gâlceava este de când lumea. Cea mai mare parte a volumului de față va fi ocupată cu reflecții asupra unui stat social echitabil, avantajele și dezavantajele statului social existent și căutarea unor construcții alternative.

Înaintea detalierii diferitelor domenii și aspecte ale politicii sociale, se recomandă să ne dedicăm mai întâi raportului fundamental dintre democrație și conceptul de stat social.

> **Statul social** denotă un stat democratic care, conform constituției sale, nu doar garantează drepturile fundamentale și libertățile personale și economice (stat de drept), ci și adoptă măsuri juridice, financiare și materiale, pentru a echilibra contradicțiile și tensiunile sociale (până la un anumit nivel). Din acest punct de vedere, principiul statului social continuă obiectivul pe care îl are statul de drept în privința echității și se regăsește la art. 20 și 28 din Legea Fundamentală.
> (Das Politiklexikon 2006: 282)

2 La elaborarea acestui capitol s-a apelat la ideile lui Kneip (2003), Preuß (1990), Scanlon (2005), Kaufmann (2003) și Ritter (1991).

Politica socială – un domeniu politic ca oricare altul?

Adesea, politica socială pare să fie doar un domeniu de politică dintre multe altele. Dacă există o deosebire față de celelalte domenii, atunci aceasta este dată în principal de faptul că reprezintă cel mai important set de cheltuieli din bugetul federal și că toți cetățenii sunt vizați de deciziile de politică socială, fie direct (prin beneficierea de prestații sociale), fie indirect (prin finanțarea prin impozite și contribuții). Faptul că o astfel de poziție nu acoperă tot ce ar trebui, reiese din mențiunea care este făcută în Legea Fundamentală. În ce constă însă raportul deosebit dintre democrație și statul social?

Democrația nu este o banalitate

Democrație înseamnă că toți cetățenii au același drept la libertate și co-decizie politică. Toți oamenii au aceeași demnitate și merită același respect. Aceste enunțuri par platitudini sau banalități. Aristotel, ale cărui idei sunt și astăzi de actualitate din multe puncte de vedere, era totuşi ferm convins că unii oameni nu pot trăi liberi: în opinia sa, ar exista sclavi de la natură. Şi tot în opinia sa, femeile nu ar trebui să stea alături de bărbaţi pe poziţii de egalitate. Pentru dezvoltarea ideii de drepturi politice egale, dreptul de vot pentru femei este un exemplu grăitor: în Germania, femeile au dobândit drept de vot abia din anul 1919, în Elveția a durat până în 1971. Ideea egalității politice nu este nicidecum o banalitate, iar din anumite puncte de vedere reprezintă chiar o evoluție relativ recentă.

Statul social: baza pentru realizarea libertății și democrației reale

Egalitate în demnitate, respect și autodeterminare constituie premisa și condiția pentru democrație. Totuși, așa cum arată exemplele, aceasta nu este dată nicidecum de la natură. Ea trebuie completată cu alte instrumente. Stima de sine și autodeterminarea presupun existența unei baze existențiale materiale. Fără hrană și adăpost, chiar și cea mai mare libertate formală nu valorează prea mult. Statul social urmăreşte aşadar să creeze condițiile pentru ca libertatea și democrația să poată fi realizate.

Un stat democratic are nevoie de statul social!

Alături de bunuri, cum sunt hrana și adăpostul, există și alte bunuri și resurse care trebuie să fie asigurate, dacă nu se dorește ca democrația să devină o noțiune golită de sens: educație și acces la informații. Asigurarea față de riscurile sărăciei și garantarea educației nu trebuie înțelese drept activitate de binefacere voluntară sau drept solidaritate virtuoasă. Fiindcă democrația autentică nu este posibilă dacă lipsește politica socială. Un stat democratic are nevoie de statul social.

Democrație socială: între chestiunea socială și cea politică trebuie să existe o legătură cât mai devreme

Pentru democrația socială, legătura dintre democrație și protecție socială a avut întotdeauna o importanță centrală. Astfel, Congresul Asociațiilor Muncitorești Germane formula în 1868, în limbajul epocii: „libertatea politică [...] [este] precondiția indispensabilă pentru eliberarea economică a claselor care muncesc. Problema socială se dovedește astfel a fi indisolubil legată de cea politică, iar rezolvarea condiționată de aceasta și posibilă numai într-un stat democratic." Timp de mai bine de 150 de ani, această legătură din cadrul democrației sociale a fost reconsiderată adesea și se regăsește în programul actual al SPD:

> *„Statul social este o mare cucerire civilizatorie a secolului al XX-lea. El completează drepturile și libertățile cetățenești prin drepturi sociale. De aceea, pentru noi democrația și statul social merg mână în mână. Statul social a eliberat milioane de oameni din constrângerile impuse de originea lor, i-a protejat de greutățile pieței și le-a oferit șansa unei vieți autodeterminate. El este o bază decisivă pentru dinamica economică, aceea care ne asigură bunăstarea. [...] Pentru reînnoirea promisiunii de siguranță și ascensiune în epoca noastră, continuăm să dezvoltăm statul social spre un stat social preventiv."* (Programul de la Hamburg 2007: 55, 56)

Ideea de stat social preventiv – a se vedea modelul social-democrat de la capitolul 4

Ideea menționată aici referitoare la statul social preventiv pornește de la politica reușită a statului social în țările scandinave, unde se întâlnește așa-numitul tip de stat social social-democrat, pe care îl descriem în detaliu în capitolul 4 (Materiale, structuri și arhitecturi ale statului social).

Statul social: mai mult decât asigurarea existenței

Cercetările asupra democrației efectuate în ultimele decenii au arătat în mod repetat că condițiile materiale și imateriale ale democrației trebuie să depășească simpla garantare a existenței. Astfel, există o strânsă legătură între anvergura participării politice – participarea la alegeri, implicarea în partide și alte forme de activități politice – și resursele menționate.

Condiție pentru participare activă (politică)

În practică, cine este șomer sau dispune doar de un venit redus, cine are o educație redusă, acela își folosește mai puțin drepturile politice. O recunoaștere egală pentru drepturile și libertățile cetățenești și pentru drepturile politice – cu alte cuvinte cerința fundamentală a democrației – depinde de circumstanțe de viață sociale și economice cel puțin similare.

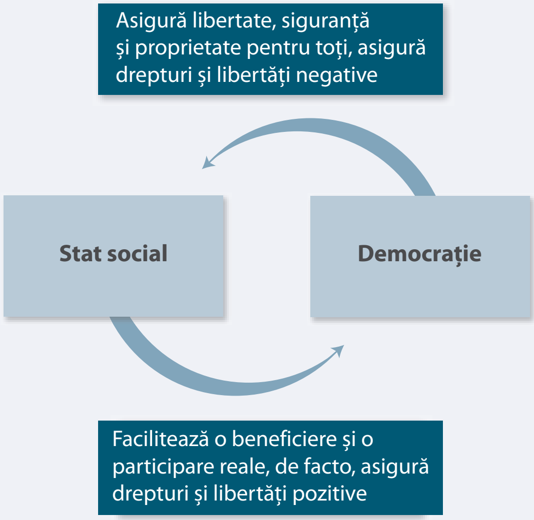

Fig. 1: Relația dintre statul social și democrație

Costă statul social „prea mult“? Poate să coste democrația „prea mult“?

Multe dezbateri despre statul social se învârt în jurul costurilor pe care acesta le creează. Sau se afirmă că politica socială ar fi o piedică pentru creșterea economică. Pe fondul raportului inseparabil dintre democrație și stat social, unele argumente par de-a dreptul absurde: democrația nu este o chestiune de preț. Libertatea și democrația nu se compensează cu creștere economică.

Țări cu un stat social puternic: adesea au succes economic

În plus, multe dintre criticile aduse statului social nu rezistă unei analize mai detaliate. Astfel, printre cele mai bogate democrații se numără în același timp acele țări care au cele mai mari state sociale.

Dovezi nu se pot aduce nici în susținerea afirmației că un stat social cuprinzător nu ar putea fi finanțat corespunzător și, deci, ar genera o datorie publică mare. Sigur că există țări cu datorie publică mare și stat social de dimensiuni mari, după cum sunt și exemple de țări cu cheltuieli sociale ridicate și îndatorare redusă a statului.

Statul social înseamnă redistribuire

Problema finanțării statului social conduce spre un alt aspect supus criticii populare și care vizează politica socială. Politica socială înseamnă redistribuire. Iar în cazul redistribuirii, cei care au mult cedează o parte, iar cei care au puțin

primesc o parte. Acest fenomen este privit de unii drept un act nejustificat de tutelare sau chiar de expropriere.

Motivare: numai statul de drept garantează proprietatea

Într-adevăr, statul intervine în distribuirea venitului cetăţenilor, valorile care primează în acest caz fiind relativ evidente, deoarece drepturile de proprietate nu au nici o relevanţă în lipsa unui stat de drept democratic. Doar acesta garantează proprietatea – iar statul de drept democratic, la rândul său, trebuie să îndeplinească o condiţie esenţială: să asigure o viaţă autodeterminată şi demnă pentru cetăţeni.

Aşadar, intervenţia în distribuirea veniturilor generate prin intermediul pieţei, folosind instrumentul impozitelor şi taxelor, reprezintă un mijloc necesar pentru garantarea libertăţii, securităţii şi proprietăţii pentru toţi oamenii. În aceste condiţii, nu dreptul de proprietate în sine este desfiinţat, ci doar primatul său neîngrădit.

Democraţia socială: libertate negativă şi pozitivă

Libertatea care îl protejează pe fiecare de ingerinţele colectivităţii (libertatea negativă) şi libertatea de a-şi îndeplini în mod real propriile dorinţe şi obiective (libertatea pozitivă) trebuie urmărite şi realizate în egală măsură în accepţiunea democraţiei sociale.[3] Cine vorbeşte despre tutelare şi expropriere în contextul politicii sociale şi redistribuirii, ar trebui să aibă în vedere cel puţin faptul că nu toţi pot beneficia de libertatea pe care el doreşte să o protejeze.

„Libertatea înseamnă posibilitatea de a-ţi determina propria viaţă. Fiecare om este chemat şi calificat să îşi exercite libertatea. Dacă o persoană este capabilă să trăiască în concordanţă cu această chemare este determinat de societate. El trebuie să fie liber de dependenţe degradante, de nevoi şi frică, şi trebuie să aibă şansa să-şi dezvolte abilităţile, cât şi să se implice în mod responsabil în societate şi politică. Numai acela care se consideră suficient de asigurat din punct de vedere social poate să-şi folosească libertatea."
(Programul de la Hamburg 2007: 15)

3 Cu privire la raportul dintre libertatea pozitivă şi negativă, a se vedea Manualul 1: Fundamentele democraţiei sociale (2008), pg. 104-106.

Legătura intrinsecă dintre statul social și democrație

Într-o democrație, politica socială nu este una dintre multele direcții de manifestare politică, în condițiile în care are o legătură indisociabilă cu aceasta. Cel puțin așa se întâmplă dacă prin democrație înțelegem nu doar existența formală a drepturilor și libertăților, a alegerilor și a instanțelor independente, ci și faptul că toți cetățenii iau parte și participă propriu-zis la viața socială și politică. Aceasta și este esența democrației sociale. Iar ceea ce contează este materializarea drepturilor fundamentale. Manualul cu privire la bazele democrației sociale face următoarea descriere:

> *„Pentru ca drepturile și libertățile negative să nu fie valabile doar în mod formal, ci să producă efecte pentru toți oamenii, trebuie asigurate drepturi pozitive, ceea ce înseamnă însă și că cei avuți din societate trebuie să accepte redistribuirea. […] Fără o redistribuire socială a bunurilor, organizată de regulă prin intermediul statului, nu este posibilă realizarea drepturilor și libertăților pentru toți oamenii.“*
> (Manualul 1, Fundamentele democrației sociale: 104)

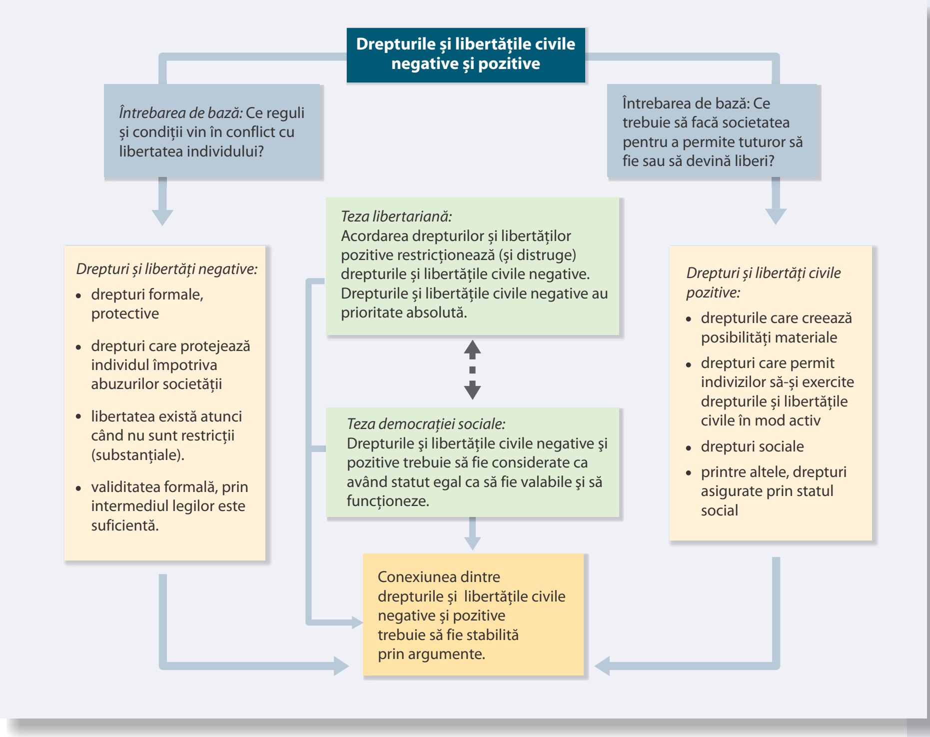

Fig. 2: Drepturile și libertățile civile negative și pozitive

2. ECHITATEA ÎN STATUL SOCIAL[4]

În acest capitol

- sunt analizate cele patru principii ale echității distribuirii: egalitate, echitate după performanță, echitate după nevoi și egalitate de șanse, precum și relațiile dintre acestea;
- sunt evidențiate principiile cuprinzătoare ale echității: egalitatea de gen și echitatea intergenerațională;
- Erhard Eppler face o digresiune și analizează folosirea noțiunii de „echitate/dreptate"în politica de zi cu zi.

Cât de echitabil trebuie distribuit?

Echitatea reprezintă un criteriu cu ajutorul căruia este descris și evaluat comportamentul față de ceilalți. Echitatea socială se referă, la fel, și la comportamentul față de ceilalți, acțiunea aparținând de această dată statului, respectiv societății. Așadar, este vorba despre criteriul de distribuire pe care ar trebui să îl folosească statul.

Lectură complementară: *(Manualul 1: Fundamentele democrației sociale, pg. 19–36.*

Baza (re)distribuirii realizată de stat a fost deja menționată: pornind de la aceeași demnitate, cetățenii trebuie să beneficieze de aceleași posibilități de autodeterminare în viață și de participare politică.

„Echitatea se bazează pe demnitatea egală a fiecărui om. Ea înseamnă aceeași libertate și aceleași șanse de viață, indiferent de origine sau gen." (Programul de la Hamburg 2007: 15)

Pentru toți, același lucru?

Totuși, cum se poate obține? Toți cetățenii să primească același lucru? Sau, în final, aceștia să posede același lucru? Ori să fie îndeplinite nevoile individuale ale tuturor cetățenilor în mod egal? Sau să fie performanța și meritul baza pentru distribuire? Ori să fie distribuite mai puțin bunuri, și mai mult oportunități în mod egal?

În continuare vom analiza mai detaliat în ce constau aceste principii de egalitate, echitate după performanță, echitate după necesar și egalitate de

---

4 *La elaborarea acestui capitol s-a apelat la ideile lui Becker/Hauser (2004), Gosepath (2004), Kersting (2000); Petring/Henkes (2007), Döring (1998), Kersting (2001) și Lessenich (2003).*

șanse, precum și în ce domenii ale statului social se justifică folosirea lor. În privința noțiunilor de echitate mai sus menționate, este vorba despre principii esențiale ale echității distribuirii.

Patru principii: egalitate, egalitate de șanse, egalitate după performanță și după necesar

Două sunt principiile echitățiii care vor trebui avute în vedere în general: egalitatea de gen și echitatea între generații. În privința echității distribuirii, întrebarea generală care se pune este dacă și cum va gestiona statul diferențele dintre cetățeni. În acest context, între domenii diferite se aplică principii diferite.

Global: echitate între genuri și generații

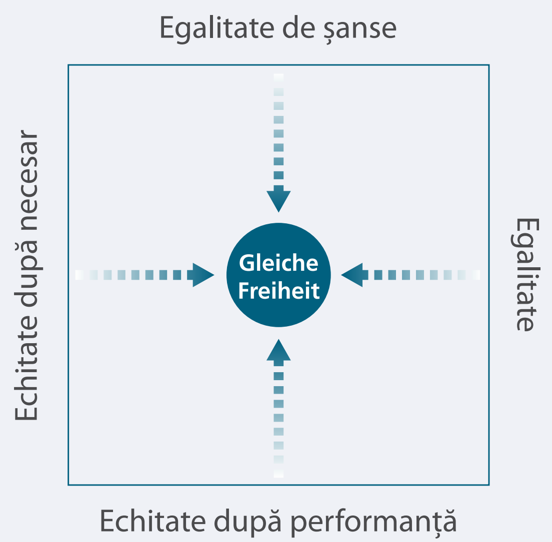

Fig. 3: Patru noțiuni de dreptate

Situarea pe poziții de egalitate a bărbaților și femeilor, precum și principiul conform căruia acțiunile din prezent trebuie să protejeze baza existenței generațiilor viitoare, nu se vor limita doar la unele domenii ale politicii. Acestea trebuie să fie concepte directoare ale politicii (sociale).

Lectură complementară:
Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.) (2009a), Themenportal Frauen-Männer-Gender, www.fes.de/gender

Friedrich-Ebert-Stiftung (2009b) (ed.), Alter, Arbeit, Armut? Altersarmut von Frauen verhindern!, Berlin 2009.

Christine Färber, Ulrike Spangenberg, Barbara Stiegler (2008), Umsteuern: gute Gründe für ein Ende des Ehegatten-splittings, Friedrich- Ebert-Stiftung (ed.), Bonn 2009.

Echitatea de gen

Eva Flecken

Este echitabil ca mama să participe mai puţin decât tatăl la viaţa activă? Este drept ca femeile care muncesc să câştige mai puţin decât bărbaţii? Este drept ca elevii să vină acasă, în tot mai multe cazuri, cu note mai proaste decât colegele lor?

Acestea sunt numai unele dintre întrebările care trebuie formulate în privinţa echităţii de gen. Echitatea de gen presupune luarea în considerare a realităţii vieţii femeilor şi bărbaţilor, în mod sistematic, în toate domeniile politicii. Echitatea de gen se regăseşte probabil la nivelul tuturor celor patru principii esenţiale ale echităţii distribuirii, cu precădere însă la echitatea după performanţă şi la egalitatea de şanse.

Chiar dacă echitatea de gen nu este un principiu nou, diferenţele dintre genuri nu s-au modificat fundamental. Din punct de vedere al politicii sociale, subiectul este de actualitate şi pentru faptul că discuţia privind concediul parental pentru taţi sau privind părinţii denaturaţi nu vrea să înceteze. Din contra, discuţia este reaprinsă des şi este chiar întreţinută de multiplicatori importanţi.

Conţinutul agendei feministe s-a modificat în ultimele decenii, ca de altfel şi priorităţile acesteia. Accentul se pune astăzi pe drepturi egale între parteneri şi mai puţin pe cerinţele radicale de genul celor care erau încă necesare în anii '70. În ciuda schimbărilor structurale şi a evoluţiilor din sfera feminismului, revendicările feministe continuă să fie o chestiune de natură politică.

În fapt, aceste revendicări sunt justificate în contextul statului social german: astfel, sărăcia în rândul vârstei a treia afectează mai ales femeile, iar regimul de impozitare pe venitul cumulat al soţilor (*Ehegattensplitting*) este, în realitate, o piedică pentru ocupare în rândul femeilor. Cu toate acestea, se întrevede o schimbare a inechităţii de gen: în unele domenii, cum ar fi educaţia, există între timp discriminarea bărbaţilor.

Așadar, atât bărbații, cât și femeile luptă împotriva nedreptăților! O compensare reciprocă nu este recomandată nici din punct de vedere economic, nici social-politic, deoarece nu poți compensa o nedreptate cu o alta. Mai degrabă, trebuie să avem în vedere că în societățile moderne avem de-a face cu o inechitate de gen multidimensională. Tatăl care își crește singur copilul cunoaște această problemă, la fel ca mama care își crește singură copilul. Asistentul medical este afectat de salariul imoral la fel ca asistenta medicală. Echitatea între genuri este deci mai complexă, dar și mai actuală ca niciodată.

Societățile pluraliste nu cer doar strategii mai complexe privind echitatea distribuirii, ci și, pe ansamblu, o abordare diferențiată a principiilor echității. Iar acest fapt este valabil și în ceea ce privește echitatea de gen.

Echitatea intergenerațională se referă la distribuirea de bunuri între tineri și bătrâni, pe de-o parte, și generațiile actuale și viitoare, pe de altă parte. Un caz clasic de lipsă de echitate între generații îl constituie distrugerea mediului. Conceptul este folosit tot mai mult și cu privire la finanțarea statului social și îndatorarea în creștere a statului. În acest context, nu este necontroversat, mai ales dacă este folosit ca paravan pentru alte scopuri politice, cum ar fi reducerile în sistemul de educație și cel de protecție socială.

Programul de la Hamburg al SPD formulează astfel o noțiune cuprinzătoare privind echitatea între generații: „O politică financiară solidă înseamnă pentru noi să nu trăim astăzi generând costuri pentru generațiile viitoare. Totuși, consolidarea bugetelor publice nu trebuie să conducă la situația în care lăsăm moștenire generațiilor care vin o infrastructură degradată. Obligația noastră față de generațiile viitoare înseamnă: noi trebuie să reducem îndatorarea bugetelor publice și, în același timp, să investim mai mulți bani în educație, cercetare și infrastructură“ (Programul de la Hamburg 2007: 46).

Lectură complementară:
Friedrich-Ebert-Stiftung (ed.) (2006), Generatio-nengerechtigkeit. Themenmodul der OnlineAkademie der FES, www.fes-online-akademie.de.

Peter Bofinger (2009), Gerechtig- keit für Generatio- nen. Eine gesamt-wirtschaftliche Perspektive, Friedrich-Ebert- Stiftung (ed.), Bonn.

Björn Böhning und Kai Burmeister (ed.) (2004), Generation & Gerechtigkeit, Hamburg.

3.1. Egalitatea

În sec. al XIX-lea: se cere egalitate juridică și politică

Egalitatea ca principiu al distribuirii cere ca între membrii unei societăți să nu existe deosebiri de poziție juridică, politică, socială și economică. În timpul Revoluției Franceze din 1789, laitmotivul central a fost revendicarea „Libertate, egalitate și solidaritate". Din sec. al XIX-lea, mișcarea muncitorească s-a implicat pentru egalitatea juridică și politică pentru toți cetățenii. Mișcarea muncitorească nu era preocupată astfel doar de emanciparea muncitoarelor și muncitorilor, ci și de libertate egală pentru toți:

> *„Lupta pentru emanciparea claselor muncitoare nu este o luptă pentru privilegii de clasă și monopoluri, ci pentru drepturi egale și obligații egale." (Programul congresului Asociațiilor Germane ale Muncitorilor, Nürnberg 1868,* citat după: Dowe/Klotzbach 2004: 157-158)

Egalitatea formală în mare parte realizată

Cele mai mari progrese s-au făcut cu privire la egalitatea juridică și politică („egalitate în drepturi"). Dacă vom lua ca bază maxima conform căreia ceea ce este egal trebuie tratat egal și ceea ce nu este egal trebuie tratat ne-egal, înseamnă că este la îndemână argumentația: trebuie ca toți să beneficieze în mod egal de participare politică și de autodeterminare. Nu se justifică diferențierea după gen, deoarece genul nu ar justifica deosebirile referitoare la demnitate, participare politică și autodeterminare.

Necesitatea deosebirii dintre instrument și rezultat

Discriminarea ca instrument trebuie deosebită de inechitatea în rezultat. Tocmai de aceea poate să fie necesar un tratament favorizant pentru persoanele care nu au o situație prea bună. Echitatea se realizează în special în sfera juridică. În realitate vom remarca însă adesea că se deviază de la principiul egalității.

> *„Egalitatea juridică nu înseamnă încă statut egal. Vechi forme de dezavantajare continuă să se regăsească și acum în viața profesională și a muncii. Compatibilitatea între familie și profesie este și în prezent preponderent o problemă a mamelor, femeile câștigă mai puțin decât bărbații, femeile își pierd mai ușor locul de muncă și sunt mai frecvent amenințate de spectrul sărăciei."* (Programul de la Hamburg 2007: 10)

Inechitatea are nevoie de justificare

Atunci când ne confruntăm cu inechitatea, aşteptăm o justificare. Pornind de la demnitatea egală, dreptul egal la o viaţă autodeterminată, în libertate, şi dreptul egal la co-determinare şi participare, inechităţile au nevoie de o motivare.

Care dimensiuni ale egalităţii?

Să nu fie valabil acest fapt doar pentru drepturile politice şi sociale, ci şi pentru distribuirea veniturilor şi bunurilor? În ciuda aparentei aplicări facile a principiului egalităţii, totuşi se pun mai întâi unele întrebări: egalitatea se va aplica gospodăriilor sau persoanelor? Este vorba despre egalitatea de venit sau despre egalitatea de situaţie de viaţă? Şi care este dimensiunea temporală pentru realizarea egalităţii (la un moment dat, în anumite etape de viaţă, perpetuu)?

Abordarea condiţiilor de viaţă

Knut Lambertin şi Christian Krell

Abordarea condiţiilor de viaţă este un concept dezvoltat, printre alţii, de **Gerhard Weisser** care se ocupă de caracterul multidimensional al sărăciei şi bogăţiei. Gerhard Weisser (1898–1989) a fost ministru, sociolog, profesor la Universitatea Köln, protestant activ şi social-democrat dedicat. Din 1954 până în 1970 a fost preşedintele comitetului director al Friedrich-Ebert-Stiftung.

Afirmaţia „(Re)distribuirea este despre condiţiile de viaţă" reprezintă esenţa abordării sale de politică a distribuirii. El a pornit de la faptul că în cazul consideraţiilor de politică a distribuţiei nu trebuie ţinut seama doar de ordinea materială, ci de toate aspectele nevoilor umane, inclusiv de marje de acţiune, de reţele sociale sau de nivelul cultural. Nu doar dimensiunea socio-economică îl preocupă, ci şi şansele de prosperitate generală, acestea depinzând de mai multe lucruri decât de cele de ordin material.

Cu această abordare, Gerhard Weisser reuşeşte să realizeze o sinteză între munca teoretică şi legătura cu practica. El şi-a pus amprenta în mod determinant asupra Programului de la Godesberg al SPD, iar prin activitatea sa a influenţat atât legislaţia federală privind ajutorul social, cât şi sistemul de raportare al guvernului federal privind sărăcia şi bunăstarea.

Prin revendicarea „Egalitate în distribuirea veniturilor, bunăstării şi puterii", cât şi în avertismentul privind participarea şi şansele egale de viaţă, ideile sale se regăsesc şi în Programul de la Hamburg al SPD din 2007.

Egalitatea de rezultat materială ...

Ar exista o posibilitate de interpretare a egalității ca egalitate de rezultat materială. Indiferent ce și cât de mult a realizat cineva, toți primesc de la stat același venit material.

... nu poate fi singurul criteriu

Față de acest model există contra-argumente majore: realizarea consecventă a obiectivului egalității nu este compatibilă cu economia de piață și intră în conflict cu drepturile individului (cum ar fi dreptul de proprietate), așa cum se întâlnesc ele în democrațiile moderne. Mai important este faptul că o egalitate ca unic principiu al distribuției nu poate fi privită drept echitabilă.

Performanța și necesarul sunt alte două principii importante, în funcție de care se poate orienta distribuția de bunuri și resurse. Pot aceste criterii așadar justifica existența unor inechități?

3.2. Echitatea în funcţie de performanţă

Exemplu: salarii egale pentru muncă egală!

Acest principiu este cel mai potrivit în opinia majorității, pentru a justifica distribuirile diferite – echitate în funcție de performanță. Cerința este în acest caz (principiul meritului) ca performanțele egale să beneficieze de tratament egal, iar cele inegale, de tratament diferit. Un exemplu tipic pentru această maximă a egalității este„Salarii egale pentru muncă egală!“.

> *„Social-democrația (pentru a combate o prejudecată greu de înlăturat invocată adesea împotriva ei) a considerat întotdeauna că sunt legitime diferențele în distribuirea bunurilor și resurselor. Atâta timp cât acestea se întemeiază pe o necesitate specifică sau pe o performanță specifică ori se bazează pe diferențe de performanță sesizabile, identificabile și evaluabile.“*
>
> (Thierse 2005: 14)

Cum se măsoară performanța?

Adesea însă nu este ușor să spunem cum trebuie evaluată performanța sau meritul. Este același lucru cu rezultatul unei activități? Sau cu efortul (adică silința și hărnicia) care a acompaniat activitatea? Și ce rol are talentul în evaluarea performanțelor?

Diferitele talente – pe care le are fiecare de la naştere, adică cele pentru care omul nu face nimic ca să le aibă – trebuie sau nu recompensate?

„Numai Dumnezeu, care ştie ce secrete sunt în inimile oamenilor, ar putea să facă distribuirile necesare. Dacă ar fi fiinţe umane cele care ar trebui să îndeplinească această misiune, aparatul de distribuire s-ar afla foarte curând în mâinile unei bande de aristocraţi (aşa s-ar numi ei înşişi) care ar şti precis ce se înţelege prin bine, mai bine, cel mai bine şi deosebit de meritoriu şi care ar fi orbi la multiplele avantaje şi merite ale celorlalţi concetăţeni ai lor." (Walzer 2006: 56)

Performanţă: rezultat, efort şi talent?

Sondajele şi experimentele ne arată că majoritatea oamenilor înţeleg performanţa drept o combinaţie între cei trei factori: rezultat, efort şi talent, rezultatul şi efortul fiind factorii cei mai importanţi.

Evaluarea performanţei prin intermediul pieţei ...

În schimb, talentul individual este considerat de cei mai mulţi ca fiind relevant pentru evaluare doar în combinaţie cu efortul.[5] Efortul, silinţa şi hărnicia reprezintă însă ceva ce nu poate fi supus pur şi simplu unei aprecieri din afară.

... se orientează în special în funcţie de rezultat

Aplicarea consecventă a principiului performanţei nu este, aşadar, foarte facilă. Cea mai puţin complicată soluţie este ca definirea performanţei realizate se fie lăsată la latitudinea pieţei. Această cale de soluţionare are însă consecinţe, deoarece piaţa nu recompensează neapărat performanţa în sensul efortului individual şi al entuziasmului personal.

În schimb, acest principiu se orientează, de regulă, în funcţie de rezultat. Numai că diferenţele de venit pe care cetăţenii le consideră drept corespunzătoare cu performanţa sunt simţitor mai reduse decât diferenţele propriu-zis existente (Miller 2008: 112).

Problemă: piaţa nu cuprinde toate activităţile

La toate acestea se adaugă încă o problemă cu un caracter şi mai fundamental: multe activităţi, în special în familie, sunt realizate fără remunerare, în mod gratuit (aprovizionare, creştere, îngrijire). Deoarece şi în prezent aceste prestaţii

5 Pentru o privire de ansamblu interesantă asupra problematicii egalităţii a se vedea capitolul 4 la Miller (2008).

sunt realizate în cea mai mare parte de femei, rezultă că deficitul de egalitate este dublu:

1. prestația multor oameni nu este remunerată în nici un fel;
2. mai ales femeile sunt afectate de această inechitate.

Aplicarea principiului performanței: asigurarea de șomaj și pensie

Aplicarea acestui principiu al echității pe baza performanței este cea mai evidentă în cazul asigurării de șomaj și în asigurarea de pensie. În ambele cazuri, mărimea prestației depinde de mărimea contribuțiilor plătite: în cazul pensiei este vorba despre contribuțiile plătite în timpul activității profesionale; în asigurarea de șomaj, salariul mediu din ultimul an este baza pentru stabilirea mărimii prestației.

În sistemul de sănătate, echitatea după performanță se aplică doar în mod limitat: prin împărțirea în case de asigurări obligatorii și private, care se face în funcție de salariu are loc indirect o repartizare a prestațiilor de sănătate în funcție de mărimea contribuției.[6]

Aplicare în sistemul de învățământ

Acest principiu este aplicat și în sistemul educațional. Aici nu se distribuie bani și prestații de sănătate, ci educație. După furnizarea unei baze, sunt îndreptățiți să beneficieze de educație de la stat numai aceia care îndeplinesc anumite criterii de performanță. În timp ce în domeniile deja menționate indicatorul de performanță era salariul (anterior), în educație accesul mai departe este hotărât în special de note și diplome.

---

6 O dezbatere detaliată asupra principiilor echității aplicate în cele mai diferite domenii ale statului social se regăsește în alineatele corespunzătoare capitolului 7.

3.3. Echitatea după necesar

Echitatea după necesar a fost cea pe care a cerut-o Karl Marx odinioară în critica Programului de la Gotha al partidului muncitoresc german: „De la fiecare după capacităţi, fiecăruia după nevoi!" Numai că în opinia sa, aceasta nu era misiunea politicii. El considera că acest principiu se realizează de la sine în faza superioară, a societăţii comuniste, aşa încât noţiunea de echitate va deveni redundantă.

„De la fiecare după capacităţi, fiecăruia după nevoi!"

Ce fel de accepţiune asupra necesarului sau nevoii este potrivită, pentru a servi ca bază a distribuirii de bunuri într-o societate modernă? Am putea să înţelegem prin acesta dorinţe individuale. Nevoia unora dintre oameni ar putea consta în a locui într-o vilă cu parc uriaş. Dacă ne vom orienta în funcţie de o astfel de noţiune a nevoii, vom ajunge foarte repede la limitele aplicabilităţii, având în vedere că resursele sunt limitate.

Dorinţe individuale drept criteriu?

Alternativa constă în a înţelege prin nevoi acele condiţii care sunt necesare unei vieţi demne într-o societate. Această accepţiune asupra obiectelor necesare se regăseşte deja la Adam Smith:

Necesar: ce este necesar pentru o viaţă demnă

> *„Prin bunuri vitale le înţeleg nu doar pe acelea care sunt indispensabile pentru existenţă, ci şi lucruri fără de care oameni respectabili, chiar din pătura cea mai de jos, nu ar putea trăi după obiceiurile ţării."* (Smith 1978 [1776]): 747)

Obiectivul echităţii după nevoi se referă preponderent la asigurarea acoperirii adecvate, medii sau minime a nevoilor de bază. Dar chiar dacă o astfel de definiţie înseamnă că vila menţionată mai sus nu poate fi considerată o nevoie de bază, nu există o linie de demarcaţie clară.

Ce sunt deci mai precis acele mărfuri şi bunuri cerute de o viaţă demnă? Evident că această întrebare poate fi lămurită numai în legătură cu circumstanţe fiecărei societăţi. Dacă astăzi telefonul, televiziunea şi o conexiune la internet sunt considerate bunuri de bază, până în anii '60 ele nici nu intrau în discuţie.

Prima problemă: linia de demarcaţie materială

A doua problemă: unde încetează răspunderea statului?

Însă nu doar schimbările de ordin tehnic și cele care țin de mediul de viață (*Lebenswelt*) dau naștere la probleme sau cer o adaptare. Ce se întâmplă cu drepturile oamenilor ale căror nevoi sunt rezultatul neșansei, al întâmplării sau al altor circumstanțe din afara sferei de responsabilitate personală? Și ce se întâmplă cu oamenii care ei singuri sunt responsabili pentru situația lor regretabilă? Este statul obligat în acest caz să ajute la fel ca în cazul în care persoana aflată în nevoie a încercat tot ce era posibil pentru a contracara prejudiciul?

A treia problemă: cum se împart bunurile indivizibile?

Și mai dificilă se poate dovedi aplicarea echității după nevoi în cazul bunurilor care nu sunt divizibile. Spre exemplu, în cazul organelor de la donator. Cum se va decide cui să i se facă transplantul vital, atunci când există mai multe persoane care necesită transplant?

Echitatea după nevoie ca expresie a principiului statului social

În mod evident, ideea de bază a echității după necesar – prin raportare la o viață demnă – corespunde în mod special ideii care a condus la introducerea principiului statului social în Legea Fundamentală. La fel de evident este și faptul că aplicarea concretă nu este întotdeauna facilă nici în acest caz.

Aplicare în sistemul de sănătate

Totuși, este eficientă în unele domenii centrale ale statului social german. În sistemul de sănătate acest principiu se aplică în mod relativ clar. Tratarea bolilor se face mai ales în funcție de nevoi – chiar dacă în unele domenii intervin limitări impuse de principiul echității după performanță (contribuție).

ALG II: principiul venitului de bază

Cel mai clar se manifestă principiul echității după nevoi în cazul indemnizației de șomaj II (ALG II), din vechiul sistem de ajutor social, ideea de bază fiind, în mod ne-echivoc, asigurarea unui minim existențial demn.

Dispută: mărimea necesarului

Cu toate acestea, rezultă cu claritate și în situația aceasta dificultățile de aplicare, mărimea prestațiilor fiind, în repetate rânduri, obiect de dezbatere aprinsă: unii consideră nivelul mult prea scăzut pentru a putea duce un trai demn. Alții, din contra, consideră prestațiile mult prea mari, așa încât nu găsesc nimic care să-i stimuleze în a începe munca sau în a-și relua munca.

Cele de mai sus nu reprezintă totuşi în primul rând un argument privind echitatea, ci eficienţa. Numai că motivele eficienţei, indiferent de felul lor, nu pot relativiza demnitatea umană. Privind strict lucrurile, ar trebui ca disputa să se refere numai la întrebarea dacă prestaţiile sunt sau nu suficiente pentru a putea asigura participarea la viaţa socială şi politică.

Demnitatea umană nu poate fi relativizată

3.4. Egalitatea de şanse

Egalitatea de șanse – al patrulea dintre principiile echității abordate aici – diferă de celelalte trei dintr-un punct de vedere esențial: egalitatea de rezultat, echitatea după performanță și echitatea după nevoi se află de multe ori în contradicție unele față de celelalte.

Egalitatea de șanse: principiu comprehensiv

Egalitatea de șanse, în schimb, nu doar conciliază echitatea după performanță și egalitatea de rezultat, ci, într-o anumită măsură, este chiar condiția de bază pentru aplicarea celor două principii. Vom aborda totul pe rând.

Egalitatea de șanse: premisa pentru principiul performanței

În primul rând, noţiunea de egalitate de şanse, spre deosebire de cele anterioare, face referire la un anumit tip de bunuri. Acest principiu nu se referă în general la distribuirea de bunuri și resurse, ci în mod explicit la distribuirea egală a șanselor. Cu alte cuvinte, este vorba despre egalitatea condițiilor de la care se pornește.

Punct de referință: condiții inițiale

Dacă este asigurată această echitate, atunci este echitabilă și inechitatea care urmează, respectiv cea care se manifestă în distribuirea venitului, în statut și în alte lucruri. Principiul performanţei poate fi aplicat când condițiile de pornire sunt egale pentru toți. Dar care sunt condițiile de pornire pentru o viață autodeterminată, în situația în care acestea sunt distribuite în mod inegal între oameni, cât și în diferite momente din viața unui om? Inechitatea de șanse rezultă, de exemplu, din diferenţele dintre abilităţile native, posibilităţile diferite ale părinților, repartizarea rolurilor în funcție de gen, căile diferite de educație și formare profesională.

Ce influențează condițiile inițiale?

În cazul egalității de șanse ne confruntăm cu problema că și atunci când sunt create situații de șanse egale ele se pot transforma iarăși relativ rapid într-o situație de inechitate.

Şanse egale în viaţă

Teoriile moderne ale egalității de șanse se axează astfel pe „șanse egale în viață". În baza acestui concept, echitatea presupune nu doar o unică intervenție a statului, ci necesită corecturi permanente, pentru a o realiza și menține.

Departajarea după cauze: intenții individuale...

Numai că și în acest caz se pune întrebarea, ce anume trebuie repartizat în mod egal pentru realizarea egalității de șanse. O propunere ar fi să se pornească de la cauza inechității. O situație din viață care nu este echitabilă, care a rezultat ca urmare a unor intenții individuale, nu justifică intervențiile statului.

... sau „loteria naturii"

În schimb, inechitățile rezultate din aptitudini sau talente care nu pot fi influențate („loteria naturii"), ar trebui să aibă drept consecință compensări din partea statului. Această departajare pare plauzibilă, dar în practică rareori este posibilă o diferențiere precisă a cauzelor juste și injuste.

> *„Pe de-o parte, va trebui, chiar dacă încălcăm principiul egalității, să admitem o distribuire inegală a resurselor în interiorul unei societăți, ca rezultat al hărniciei, implicării și ambiției diferite a oamenilor. Pe de altă parte însă, nu trebuie să acceptăm sub nici o formă o distribuire inegală, având la bază talente diferite – așa cum se întâmplă de obicei în politica laisser-faire."*
> (Dworkin 1981: 311, traducere A. P.)

Diferențierea „capabilităților"

Alții au propus din acest motiv ca distribuirea „capabilităților" să se afle în centrul atenției. Tuturor oamenii urmează să li se furnizeze competențe cu ajutorul cărora să poată să-și urmărească planurile pentru existența lor. În scopul asigurării șanselor de viață ale fiecărui cetățean, politica socială nu trebuie să caute să reducă inegalitatea ulterior. Mai degrabă dimpotrivă, asigurarea mijloacelor pentru cetățean în scopul evitării dezavantajării sau chiar a excluziunii sociale involuntare se numără printre atribuțiile esențiale ale statului social.

Cadrul relevant pentru galitatea de șanse: educația

Dacă în cazul acestui principiu al egalității condițiile de pornire echitabile se află în centrul atenției în mod evident, este ușor de înțeles de ce educația este un domeniu de aplicare esențial. Instituțiile publice, de la creșe până la centrele de formare profesională, ne arată clar că statul își înțelege rolul de a facilita tuturor accesul la educație.

Rezultatele publicate spre exemplu prin studiile PISA din anii trecuţi ne arată însă faptul că în sistemul de educaţie german se poate vorbi despre egalitate de şanse doar într-un mod foarte limitat (a se vedea capitolul 7.5. Educaţie).

Germania: lipsa egalităţii de şanse – a se vedea capitolul 7.5. Educaţie

3.5. Rezumat

Erhard Eppler a dat o formulare clară: „Din punct de vedere politic nu are nici un sens să ne spargem capul cu privire la echitatea socială absolută. Aceasta nu există" (a se vedea capitolul 3.6. Digresiune: Erhard Eppler despre noţiunea de echitate).

Eppler: lipsa echităţii sociale absolute

Aspiraţia spre un concept unic cu privire la echitate, în funcţie de care să se organizeze toate domeniile sociale şi politice, este nu doar iluzorie. Un astfel de demers ar fi şi profund nedemocratic, deoarece este evident că în rândul populaţiei există adesea opinii diferite cu privire la ceea ce este just.

Politicul are nevoie de busolă

Discuţia referitoare la aceste principii arată că maximei echităţii i se acordă o importanţă diferită în diferitele domenii ale politicii. În acelaşi timp, mediul politic are nevoie de o busolă pe care să o folosească pentru luarea deciziilor.

Echitate socială: misiune esenţială a politicului

Ce semnifică toate acestea pentru democraţia socială?

- Demnitate egală şi posibilităţi egale pentru o viaţă autodeterminată şi pentru participare politică necesită o distribuire echitabilă a resurselor societăţii.
- Problematica distribuţiei echitabile poate fi discutată pe baza celor patru principii – egalitate, echitate după performanţă, echitate după necesar, egalitate de şanse.
- Acestor principii trebuie să li se dea o pondere diferită, în funcţie de diferitele domenii. Egalitatea, echitatea după performanţă şi echitatea după necesar se limitează reciproc. Egalitatea de şanse este un principiu comprehensiv. Reprezintă condiţia pentru aplicarea celorlalte principii, în special pentru aplicarea echităţii după performanţă.

3.6. Digresiune: Erhard Eppler despre noţiunea de „echitate“

Lectură complementară: *Erhard Eppler (2009), Der Politik aufs Maul geschaut, Verlag* J. H. W. Dietz Nachf., Bonn.

Erhard Eppler s-a născut în 1926. A fost, printre altele, membru al Bundestagului și ministru federal, iar din 1973 până în 1992, președintele comisiei de valori fundamentale a SPD.

„S-ar putea să fie așa cum auzim că se spune de la multe catedre: echitatea nu se poate defini, nici garanta, nici măsura și mai ales nu se poate obține în mod forțat. În ceea ce privește caracterul just al pedepsei pronunțate de judecător pentru tentativă de omor, procurorul va avea o cu totul altă apreciere față de apărător. Iar disputa poate continua cu argumente: să fi fost poate o tentativă de omor calificat? Instanța următoare va da hotărârea justă? Cu privire la un bilanț anual, se pot face calcule și verificări, pentru a constata dacă este corect. Dar cu privire la corectitudinea absolută nu se poate așa ceva. Pentru bilanț sunt necesari oameni care pot face calcule și care cunosc ce trebuie să își aibă locul în bilanț și ce nu. Echitatea absolută, dincolo de orice dubiu, nu este accesibilă oamenilor.

Toate acestea sunt valabile chiar mai mult și pentru ceea ce numim ‚justiție socială'. Nu o vom atinge niciodată, fiindcă niciodată nu vom conveni în ce constă. Distribuirea echitabilă a venitului va fi diferită pentru tâmplarul liber profesionist față de beneficiarul de ajutor social (Hartz IV), directorul de bancă sau înaltul funcționar ministerial.

Există deja aproape un consens asupra faptului că egalitatea totală - adică aceeași remunerație pentru oricare dintre munci - nu ar fi echitabilă și nici nu ar face bine economiei. Este totuși normal ca cei care conduc concerne să câștige de 20, de 100 sau numai de 5 ori mai mult decât un muncitor calificat? În urmă cu 30 de ani, raportul era de 20, între timp nu mai este suficient nici de 100 de ori mai mare. Motivul invocat adesea este ‚răspunderea inegal mai mare'. Atunci de ce un cancelar câștigă doar o mică parte din ceea ce consideră un membru în conducerea băncii că ar fi salariul adecvat care ar trebui să-i fie acordat? Să fie oare răspunderea unui cancelar federal mai redusă? Nu este de mirare că economiști inteligenți ne spun: terminați cu sporovăiala despre echitate și țineți-vă de ceea ce piața îi oferă fiecăruia.

Dacă piața are nevoie de mai puțini muncitori necalificați decât există în ofertă, atunci scade salariul. Iar dacă managerii destoinici sunt rari, atunci evident că remunerația lor va crește. Ceea ce decide piața este clar și precis, așa că nu mai este nevoie de discuții interminabile. Piaţa este cea care îi răsplăteşte pe harnici și destoinici, iar pe leneși și comozi îi pedepsește. De acest fapt își dau seama oricum cei pentru care este valabil ceea ce poate fi probat științific, ceea ce este definibil și măsurabil. Însă oamenii au și sentimente, nevoi, speranțe, necesități. Printre necesități se numără mâncarea și băutura, dar și recunoașterea, atașamentul, siguranța – precum și echitatea. Există o adevărată ‚foame după dreptate'. Ea nu se manifestă atât în disertații docte asupra a ceea ce este just, cât într-un sentiment fin de inechitate. Sigur, este un sentiment subiectiv, fiind mai mult sau mai puțin evident la fiecare. Însă este puternic, elementar și nu poate fi înlăturat, îi preocupă pe oameni, iar dacă acest sentiment este rănit, atunci și omul va fi rănit.

Deja din grădiniță sau de la școala primară apar astfel de situații. Învățătoarea despre care se va spune că este nedreaptă, fiindcă acordă mai multă atenție unui copil sau altul, va trebui să își facă griji pentru autoritatea sa, chiar dacă este explicabil din punct de vedere uman ca acesteia să îi fie mai simpatic băiețelul șarmant, inteligent și harnic decât omulețul lent, supraponderal și, pe deasupra, lipsit de orice interes.

Cu cât cresc, copiii învață că nu există întotdeauna dreptate pe această lume, mai exact: nu va fi așa cum consideră ei că este corect. Sora mai mare găsește mereu motive să se culce mai târziu ori îi trebuie neapărat o carte sau nu are timp să-și ajute mama în grădină.

Eleva din școala primară va trebui să accepte că tatăl prietenei ei conduce un Mercedes ‚fantastic', iar tatăl ei doar un VW Golf străvechi. Că prietena ia cursuri de echitație, și ea nu, cu toate că și ei îi plac caii. Sigur că nu i se pare echitabil, dar aceasta nu o împiedică să fie prietenoasă. S-ar supăra, dacă nu chiar s-ar înfuria în cazul în care mama prietenei ar mai stabili și o barieră socială: ‚Prietena ta nu are ce căuta în casa mea!" Copiii învață că trebuie și se poate trăi cu o oarecare doză de inechitate. Dar limitată.

În mod asemănător funcționează și societatea. Fiindcă și societatea învață să trăiască cu miile de inechități mai mici sau mai mari. Nu oricui i se va îndeplini orice dorință. Sigur că milionarul are mai multe posibilități să-și pregătească fiica pentru bacalaureat decât lucrătorul de la salubritate. Însă acesta din urmă va reacționa dacă va afla că fiica milionarului nu a rămas corigentă doar pentru că profesorul s-a temut că îl va enerva pe puternicul ei tată.

Aceasta ar fi deja inechitate inacceptabilă. Din punct de vedere politic, nu are rost să reflectăm asupra echității sociale absolute. Fiindcă ea nu există. Sub aspect politic contează limita dintre inechitatea suportabilă și cea care nu mai este suportabilă. De aceea, nimeni nu a reacționat la faptul că un manager câștiga de 20 de ori mai mult decât un muncitor. Dar când a câștigat de 200 de ori mai mult, s-a format o majoritate care a considerat că acest aspect este intolerabil, mai ales atunci când acest manager, pentru a spori rentabilitatea firmei, a concediat oameni. Secretara a considerat că este în regulă ca șeful ei să câștige cu mult mai mult decât ea, dar s-a înfuriat când a aflat că acesta plătește mai puține impozite decât ea, fiindcă folosește orice tertip pentru a nu plăti taxele.

Dacă trei sferturi dintre nemți sunt convinși între timp că lucrurile sunt injuste în țară, iar cei mai mulți nu cred că situația aceasta se va schimba vreodată, înseamnă că s-a depășit limita dintre inechitatea suportabilă și cea care nu mai poate fi tolerată. Nu întâmplător, demoscopii au descoperit acest fapt în anul 2008, la sfârșitul epocii radicalismului pieței. Dacă nu doar săracii, dezavantajații deplâng inechitatea, ci aproape toți cei care nu se consideră bogați, atunci pericolul este iminent. Nu există o societate care să reziste mult timp în asemenea condiții. De aceea, echitatea socială nu este un cal de bătaie pentru romantici ai justiției sociale, ci o misiune esențială a politicii. Pe deasupra mai este și una care nu se va finaliza niciodată." (Eppler 2009: 47–50)

4. MATERIALE, STRUCTURI ŞI ARHITECTURI ALE STATULUI SOCIAL

În acest capitol

- sunt descrise materialele de construcţie ale statului social (prestaţii în bani, servicii şi obiecte) şi semnificaţia acestora pentru diferitele domenii ale statului social;
- este prezentată arhitectura tipurilor de stat social esenţiale – statul social liberal, conservator şi social-democrat;
- sunt prezentate consecinţele pe care le are arhitectura statului social pentru locuitorii săi.

Statul social german: nu este sculptat în piatră

Componentele centrale ale statului social german – cum ar fi asigurarea de pensie și de șomaj – sunt vechi de peste 100 de ani. De atunci încoace, unele reguli nu s-au schimbat deloc ori s-au schimbat doar puțin, așa încât este posibil, nu obligatoriu, ca anumite reguli sau caracteristici să fie considerate ca fiind sculptate în piatră.

Comparaţia la nivel internaţional este utilă

O privire la statele vecine arată că există și alte posibilități pentru garantarea securității sociale. Și asta chiar dacă prestațiile disponibile – bani, servicii și bunuri – sunt peste tot aceleași. Ca să rămânem la analogia cu construcția unei case: materialele pot fi folosite în funcție de planul de construcție, într-o pondere diferită.

Prezentul capitol discută materiale de construcţie, arhitecturi, consecinţe

Acest lucru nu conduce doar la faptul că edificiile vor avea forme diferite. Și consecințele pentru cei care locuiesc în acea casă vor fi diferite. În paginile următoare sunt prezentate mai întâi materialele de construcție, pentru ca după aceea să fie descrise diferitele arhitecturi. Consecințele care rezultă din aceste forme diferite sunt discutate în capitolul 4.3.

4.1. Materiale de construcţie și instrumente ale statului social

Primul instrument: prestații în bani

Politica socială cunoaşte multe materiale şi unelte diferite. Cel mai la îndemână mijloc de politică socială a statului îl reprezintă prestațiile în bani. Indemnizația de șomaj, pensia sau alocația pentru copii se transferă în contul șomerilor, pensionarilor sau părinților.

Al doilea instrument: servicii

Însă statul social mai dispune și de alte instrumente, nu doar de prestațiile bănești, adică de transferuri monetare. În politica de sănătate, spre exemplu, este pus la dispoziție un serviciu: diagnosticarea și tratarea de către medici, terapeuți și personal de îngrijire. Servicii se întâlnesc și în politica privind educația și familia: cadrele didactice transmit educația în școli, copii sunt îngrijiți în creșe și grădinițe.

Al treilea instrument: prestații în bunuri

Alături de prestațiile monetare și de servicii, există prestațiile în bunuri ca un al treilea „material de construcție" important în sfera politicii sociale. Un exemplu de prestații în bunuri îl reprezintă medicamentele în politica privind sănătatea.

Tot în trusa de unelte: impozitele și cotizațiile

Tot în trusa cu instrumente de politică socială se găsesc impozitele și cotizațiile, deoarece posedă, pe lângă misiunea de a asigura finanțarea, un efect de redistribuire și de control. Care sunt materialele de construcție aplicabile în diferitele domenii ale statului social?

Prestația clasică în bani

Materiale în asigurarea pentru șomaj

Asigurarea de șomaj este o prestație clasică sub forma substitutului de salariu, care înlocuiește venitul și constă în toate țările în principal dintr-o prestație în bani.

Util suplimentar: serviciile – alte detalii în capitolul 7.2. Muncă

Totuși, se pune întrebarea, dacă nu ar trebui introduse și alte servicii, pentru a spori șansa găsirii unei ocupații. Oficiile pentru muncă din multe țări oferă, între timp, cursuri de formare inițială și continuă. Calitatea și mijloacele puse la dispoziție din bugetul asigurărilor de șomaj diferă de la o țară la alta. Așadar există motive pentru ca asigurarea de șomaj să nu se rezume la prestații monetare, ci să includă servicii sub forma cursurilor de formare inițială și continuă. Alte detalii se găsesc la capitolul 7.2. Munca.

Materiale în pensie

Asigurarea de pensie este un exemplu de domeniu al statului social, în care prestațiile monetare se află în centrul atenției. Cu vârsta, crește probabilitatea nevoii de servicii de sănătate și îngrijire, însă acestea nu intră în componența asigurării de pensie.

Prestație clasică în bani

Întrebarea esențială a sistemului de pensii se referă la calea pe care să fie realizată finanțarea. Ce roluri joacă contribuțiile individuale în comparație cu impozitele? Și ce importanță trebuie să aibă asigurarea privată de pensie? Consecințele care se produc trebuie înțelese în contextul decalajelor de venituri între pensionari și al problemei sărăciei la vârsta a treia. Pentru alte detalii, a se vedea capitolul 7.3. Pensii.

Întrebare esențială: cum se finanțează? Alte detalii – a se vedea capitolul 7.3. Pensii

Materiale în politica de sănătate

În ceea ce privește „uneltele" aplicabile, sistemul de sănătate reprezintă în oglindă asigurarea de pensie. Dacă în cazul pensiilor prestațiile sunt în special de ordin bănesc, în politica de sănătate se pune accentul mai ales pe asigurarea de servicii și prestații în bunuri – fiindcă sănătatea nu se poate cumpăra.

Punerea la dispoziție a prestațiilor în bunuri și servicii: sănătatea nu se poate cumpăra

Acesta este motivul pentru care se pune mai ales întrebarea, cum pot fi finanțate prestațiile și cine le va realiza. Deseori, sistemele publice de sănătate trebuie să se lupte cu reproșuri privind ineficiența. Împărțirea în îngrijire privată și publică mărește riscul apariției medicinei cu două clase. Pentru detalii, a se vedea capitolul 7.4. Sănătate.

Întrebări esențiale: cum se finanțează? Cine ce prestații asigură? Alte detalii – a se vedea în capitolul 7.4 Sănătatea

Materiale în educație

Politica din educație reprezintă tot un domeniu în care prestațiile bănești nu joacă un rol important, fiindcă în centrul atenției se află un serviciu.

Punerea la dispoziție a serviciilor

Întrebarea care se pune în cazul de față privește organizarea acestor servicii. Există o asistență publică pentru copii? Câte tipuri de școli există? Cât de accesibile sunt diferitele căi de formare școlară și profesională? Pentru alte detalii, a se vedea capitolul 7.5. Educație.

Întrebare esențială: cum se organizează? Pentru alte detalii – a se vedea capitolul 7.5. Educație

Finanțarea statului social și efectul distribuirii – alte detalii în capitolul 7.1. Impozite

Materiale în politica fiscală

Prin intermediul impozitelor și taxelor statul obține venituri care sunt folosite, printre altele, pentru finanțarea sistemelor sociale. Un stat social bine dezvoltat are nevoie de venituri corespunzător de mari. Dacă impozitele sunt scăzute, statul social va fi slab dezvoltat. Alături de mărimea veniturilor, o trăsătură care permite departajarea va fi modul în care sunt colectate impozitele: sistemele fiscale diferite au un efect de distribuire diferit. Pentru alte detalii, a se vedea capitolul 7.1. Impozite.

Ce tip de arhitectură? Ce fel de materiale de construcție?

Așadar, există posibilități variate pentru configurarea politicii sociale. Adeseori, sunt folosite toate uneltele și materialele de construcție. Dar, deoarece diferitele țări au apelat la arhitecturi diferite, unele materiale de construcție sunt folosite mai des, iar altele mai rar. În timp ce capitolul 7 al volumului de față analizează în detaliu diferitele domenii ale politicii sociale și face comparații concrete între țări, problema care se pune în cazul de față privește descrierea deosebirilor fundamentale și generale. Așadar, care sunt tipurile de arhitectură existente?

4.2. Arhitecturi ale statului social

Gøsta Esping-Andersen: „The Three Worlds of Welfare Capitalism"

Cel mai cunoscut și influent studiu privind diferitele forme de stat social îi aparține lui Gøsta Esping-Andersen. În 1990 a publicat *The Three Worlds of Welfare Capitalism*, un volum în care împarte statele industrializate occidentale în trei „lumi" diferite.

Denumirea a fost dată de „arhitecți"

Cele trei lumi, respectiv arhitecturi și-au primit denumirea de la arhitecții care au influențat forma statului social. Aceștia au fost partidele și mișcările politice dominante care au dat statelor sociale forma lor caracteristică.

Gøsta Esping-Andersen s-a născut în Danemarca, în anul 1947. A studiat la Copenhaga, și-a scris lucrarea de doctorat la Universitatea Wisconsin din USA, după care a predat și cercetat la Harvard, Centrul pentru Științe Berlin, Universitatea Florența și Universitatea Trento. Din anul 2000 lucrează la Universitatea Barcelona. Cele mai cunoscute cărți ale sale sunt, alături de primul volum, *The Three Worlds of Welfare Capitalism* (1990): *Social Foundations of Postindustrial Economies* (1998) și *Why We Need a New Welfare State* (2000).

Se face deosebirea între o lume liberală, una conservatoare și una social-democrată. Cele trei principii de construcție prezintă și un model geografic, așa încât în paralel s-a încetățenit o denumire corespunzătoare. Lumea liberală este denumită anglo-saxonă, cea creștin-democrată, continentală, iar lumea social-democrată este aceea scandinavă. Cum este realizată comparația dintre cele trei arhitecturi diferite?

Cele trei tipuri de stat social: liberal, conservator, social-democrat

Pentru comparație este nevoie de un criteriu. Esping-Andersen apelează la două criterii: gradul de decomodificare și aria de stratificare.

Care este etalonul pentru comparație?

„Decomodificarea" provine din engleză și înglobează noțiunea „commodity" (marfă). Marfa la care se face referire este munca. Decomodificarea descrie deci gradul în care este asigurat traiul unui om, fără ca acesta să depindă de piața muncii.

Decomodificare: dependența de piața muncii

Dacă piața muncii este singura posibilitate pentru asigurarea traiului și trebuie acceptată orice muncă, indiferent cât de prost ar fi plătită, înseamnă că decomodificarea este foarte scăzută. În schimb, dacă statul oferă un drept de asigurare cuprinzătoare, care să facă posibilă o viață demnă și atunci când nu este posibilă găsirea unui loc de muncă (de exemplu din cauza îmbolnăvirii sau a vârstei înaintate) sau atunci când nu sunt disponibile locuri de muncă (spre exemplu, din cauza conjuncturii economice deteriorate), atunci în astfel de cazuri decomodificarea este ridicată.

„Stratificarea" în schimb descrie păturile din societate. În științele sociale, noțiunea este folosită pentru a descrie și analiza diferite grupuri din societate. În funcție de ceea ce se află în prim-planul analizei, vom vorbi despre pături (pătură inferioară, medie și superioară), clase (clasa muncitoare și capitaliști) sau medii (liberal-protestant, social-democrat, catolic).

Stratificare: descrie păturile sociale

Esping-Andersen nu urmărește atât să descrie și să analizeze pături sociale diferite, fiind mai preocupat de modul în care statul social se preocupă de aceste pături și cum reușește acesta să contribuie, prin arhitectura sa, la o stratificare specială a societății. Care sunt așadar caracteristicile celor trei lumi prin prisma decomodificării și a stratificării?

Statul social liberal

În statele sociale liberale, piața are un rol cu totul deosebit. Drepturile sociale și prestațiile sociale sunt doar relativ slab dezvoltate. De asemenea, pe lângă prestațiile sociale se fac relativ frecvent și intens verificări, pentru a se cunoaște în ce măsură există mijloacele pentru trai. Acesta este motivul pentru care beneficiarii de prestații sociale se simt adesea stigmatizați și sunt prost văzuți în societate.

Poziție puternică a pieței

Statul: doar o ultimă plasă de salvare

Așadar statul asigură doar o ultimă plasă de salvare, așa încât cetățenii au mare nevoie de un venit de pe piața muncii. Gradul de decomodificare este redus. Finanțarea prestațiilor sociale se face prin impozite. Contribuțiile prin care se dobândesc drepturi individuale se întâlnesc rareori în cadrul acestui tip. Deoarece nu există prestații în funcție de mărimea contribuției, nivelul prestațiilor sociale este relativ uniform (cotă unică).

De la nivel de stat, aproape că lipsesc diferențierile între venituri și profesii – dar numeroase oferte suplimentare private

Statul social nu face deosebirea între profesii diferite sau venituri diferite obținute de cetățeni. Deoarece prestațiile asigură doar servicii minime și mai ales fiindcă obiectivul lor este evitarea pauperizării, cei care își permit, apelează la ofertele private (de ex. la asigurări private de pensie, școli private). Statul social liberal conduce deci indirect la crearea păturilor, respectiv la stratificarea între bogăție și sărăcie. Statul social liberal este reprezentat în special de SUA, Marea Britanie și Australia.

Principalele trăsături ale statului social liberal:

- procente uniforme relativ scăzute în cazul prestațiilor bănești
- finanțarea prin impozite
- decomodificare scăzută
- stratificare prin asigurări și servicii private

Statul social conservator

Stat social după statutul social

Statul social conservator este denumit de Esping-Andersen în unele locuri drept stat social corporatist[7]: așa cum corporatismul a continuat tradiția diferitelor bresle, statul social conservator face deosebirea între categorii profesionale diferite.

Exemplu: legislația germană privind funcționarii publici

Legislația germană privind funcționarii publici cu privilegiile pe care le conține este unul dintre cele mai bune exemple în acest sens. Însă acest principiu continuă să se întâlnească și în alte domenii profesionale: de exemplu pentru consultanți fiscali, avocați, notari, medici veterinari, farmaciști și auditori există sisteme de protecție socială profesionale, acestea oferind, printre altele, o asigurare de pensie proprie. Cine este membru al respectivelor Camere profesionale, devine automat membru în structurile de protecție socială de mai sus.

---

7 Corporatism provine din latinescul „corporatio", corporație. Noțiunea descrie pe scurt un model de societate în care un rol important îl joacă procesele de negociere dintre diferitele grupuri sociale (cum ar fi angajatorii și lucrătorii).

Astfel, asigurarea obligatorie de pensie nu este valabilă și pentru independenții și angajații care fac parte din astfel de categorii profesionale. În alte țări cu stat social conservator, cum ar fi Italia și Franța, există alte diferențieri specifice pentru unele profesii, cum ar fi în cazul asigurării de șomaj.

Finanțare prin contribuții

Chiar și în interiorul asigurărilor obligatorii care nu fac deosebirea între categoriile profesionale poate fi identificat principiul conservator, deoarece finanțarea statului social se realizează în mare parte prin cotizații. În baza principiului echivalenței (prestațiile trebuie să fie în funcție de contribuțiile individuale), nivelul multor prestații sociale reflectă venitul din trecut (asigurarea de șomaj, pensia).

Nivelul prestației „conservă“ statutul anterior

Prestațiile sociale „conservă" deci statutul anterior. Prestațiile sociale de stat sunt în medie mari mari în statele sociale conservatoare, comparativ cu statele sociale liberale, nefiind însă uniforme pentru toți cetățenii.

Inechitate prin baza de calcul pentru contribuții

Finanțarea prin cotizații are ca urmare existența unui plafon de contribuții, a unei baze de calcul (de mărime diferită) pentru acestea în aproape toate statele sociale conservatoare, adică o limită de venit până la care trebuie virate contribuții. Această limită este o altă sursă de tratament inechitabil, pentru că, în multe cazuri, plafonul de calcul are legătură și cu diferența dintre persoanele cu asigurare obligatorie și cei asigurați privat (în Germania această diferență este cea mai evidentă în sistemul asigurărilor de sănătate; a se vedea și capitolul 7.1. Impozite).

Orientarea spre bărbații ca sursă unică de venit

În fine, mai există o caracteristică a arhitecturii statului social conservator, încă evidentă, chiar dacă în ultimul deceniu a mai scăzut în intensitate. Spre deosebire de celelalte două modele, statul social conservator se axează pe sursa de venit unică masculină.

Consecințe: număr redus de femei ocupate

Stimulentele fiscale (regimul de impozitare pe venitul cumulat al soților), lipsa infrastructurii pentru îngrijirea copiilor pe parcursul întregii zile și numărul comparativ redus de locuri de muncă cu timp parțial (precum și un model cu roluri în care nu era cunoscut rolul de angajată pentru mame) au condus la o situație în care ponderea ocupării femeilor în statele sociale conservatoare să fie cu mult mai redusă decât cea din statele cu model liberal sau social-democrat.

Stratificare multiplă (pături sociale)

Stratificarea în statul social conservator este foarte intensă și se manifestă de-a lungul mai multor linii de demarcație: categorie profesională, venit, gen. Principalele reprezentante ale acestui model de stat social sunt Germania, Franța, Austria și Belgia.

Trăsăturile principale ale statului social conservator:

- prestațiile bănești foarte dependente de vechiul venit
- servicii publice slab dezvoltate
- finanțarea în mare parte prin cotizații
- puternică stratificare pe categorii profesionale, venit, gen

Finanțare tot prin impozite

Statul social social-democrat

Arhitectura statului social social-democrat prezintă o paralelă cu statele sociale liberale în privința finanțării: la fel ca acolo, finanțarea statului social este asigurată în mare parte prin impozitele generale, nu prin cotizații. Pe partea prestațiilor însă, se constată trei diferențe.

Contribuții mai mari

În primul rând, prestațiile statelor sociale social-democrate sunt tendențial mai mari decât cele din țările liberale.

Distribuire mai echitabilă a mărimii prestației

În al doilea rând, spre deosebire de statele sociale conservatoare, nivelul prestațiilor este asemănător pentru oameni cu venituri foarte diferite. Această situație apare fiindcă multe dintre contribuțiile sociale sunt impozabile (cum ar fi de exemplu indemnizația de șomaj).

Servicii publice universale

În al treilea rând, iar aceasta este probabil cea mai importantă deosebire la ora actuală, există serviciile publice universale, adică acelea care sunt accesibile tuturor și pentru care nu se plătesc contribuții sau se plătesc contribuții foarte reduse. Aceste servicii sunt un pilon important al arhitecturii social-democrate. În special în domeniul îngrijirii copiilor și al asistenței, este bine dezvoltată rețeaua de servicii de stat (respectiv de pe plan local).

Compatibilitate mai bună familie-profesie: rata de ocupare în rândul femeilor crește

Consecințele sunt foarte ample. În primul rând, este asigurată compatibilitatea dintre viața de familie și profesie îndeosebi pentru femei, deoarece există o infrastructură bine pusă la punct și de înaltă calitate în domeniul creșterii

copiilor și al asistenței. Standardele ridicate ale asistării și îngrijirii copiilor nu au doar ca urmare faptul că ponderea femeilor ocupate este mai ridicată.

Statul se prezintă cu efecte pozitive ca angajator

Statul apare în plus ca angajator într-o măsură mai mare. În țările cu model mai degrabă social-democrat există tendința ca în sectorul public să fie ocupate mai multe persoane. Astfel, statul poate să își exercite influența directă asupra situației ocupării și calității asistenței și îngrijirii. În același timp, faptul că serviciile publice sunt accesibile tuturor are ca urmare și existența unor cote simțitor mai scăzute ale sărăciei în rândul persoanelor care își cresc singure copiii.

Scandinavia: decomodificare ridicată, stratificare redusă

Serviciile sociale cuprinzătoare și transferurile bănești uniforme generează un grad de decomodificare ridicat și o stratificare - respectiv pături sociale – slab evidențiată. Țările care au aplicat în special acest principiu de arhitectură sunt, de exemplu, Suedia, Danemarca și Norvegia, adică în special țările scandinave.

Principalele trăsături ale statului social social-democrat:

- serviciile sunt o componentă importantă a politicii sociale
- prestații bănești foarte uniforme
- finanțare prin impozite mari
- decomodificare ridicată
- venituri în mare parte egale și stratificare redusă

4.3. Consecinţe ale arhitecturilor statului social

Chiar dacă nici o țară a lumii nu are unul dintre sistemele descrise în procent de 100%, totuși cele mai multe se încadrează relativ clar într-unul dintre cele trei principii de construire. După cum a reieșit clar din descrieri, modul în care este construit statul social are consecințe evidente.

Caracteristici ale celor trei arhitecturi de stat social

	Liberal	Conservator	Social-democrat
Decomodificare	scăzută	medie	puternică
Stratificare	medie	puternică	slabă
Rata de sărăcie	ridicată	medie	insignifiantă
Rata de ocupare a femeilor	medie	scazută	ridicată
Ocupare în sectorul public	insignifiantă	medie	ridicată
Grad de impozitare	scăzut	mediu	ridicat
Contribuţii	insignifiante	ridicate	insignifiante

Statul social social-democrat se află, comparativ, pe primul loc

Consecințele sunt evidente în special atunci când diferitele modele sunt comparate unele cu altele. Astfel, procentul de sărăcie este mai scăzut în țările scandinave, atașate mai degrabă modelului social-democrat, decât în statele liberale și conservatoare. Rata de ocupare a femeilor este cea mai ridicată în țările de tip social-democrat. Aceste rezultate se obțin cu precădere prin prestații sociale care, în multe domenii, iau forma serviciilor și nu sunt asigurate doar sub formă bănească. În mod corespunzător, ponderea ocupării în sectorul public este mai ridicată în aceste țări prin comparație cu Europa continentală.

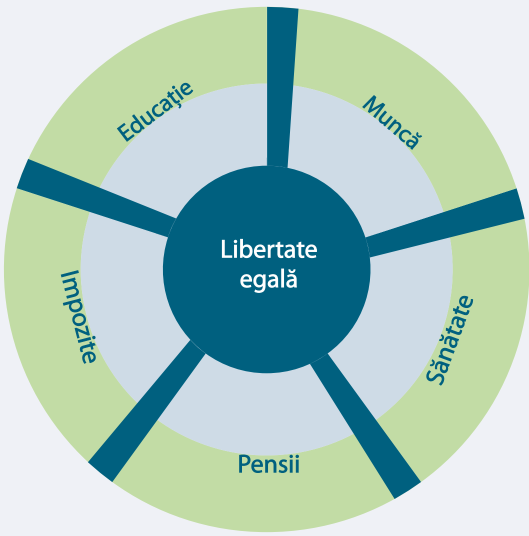
Finanțare prin impozite

Evident că astfel de structuri nu sunt gratuite. Finanțarea este asigurată în mod deosebit prin impozite, contribuțiile la asigurările sociale având un rol subordonat. Povara taxării este mai însemnată în țările social-democrate,

comparativ cu cele liberale și conservatoare. Cu toate acestea, povara fiscală mai ridicată nu creează probleme pentru economie, după cum susțin fără încetare unii dintre reprezentanții pozițiilor liberale și conservatoare.

De fapt, nu există vreo legătură negativă sesizabilă între creșterea economică și rata impozitelor dintr-o țară. În special cheltuielile pentru serviciile de îngrijire și educare a copiilor, dar și pentru ofertele mai costisitoare pentru formare inițială și continuă, destinate șomerilor, asigură probabil dividende mai ridicate pe termen mediu și lung în comparație cu reducerile de impozite. Datorită serviciilor sociale de calitate superioară și accesibile tuturor, mult mai puțini oameni ajung în situații în care să necesite permanent sprijinul statului. Statul social social-democrat reprezintă deci un stat social preventiv.

Cheltuielile pentru servicii aduc dividende pe termen lung

Stat social preventiv: încearcă să împiedice în prealabil apariția unor situații critice, cum ar fi printr-o bună educație, o îngrijire preventivă de sănătate și o politică activă a pieței muncii.

Stat social reactiv: reprezintă asigurarea față de nevoi existențiale și completează statul social preventiv

Fig. 4: Legătura dintre statul social preventiv și reactiv

Mobilitate socială ridicată

Pe ansamblu, statul social social-democrat face ca mobilitatea dintre păturile sociale să fie mai ridicată. Datorită faptului că și copii din familii cu situație socială dificilă beneficiază de oferte educaționale bune, în țările scandinave este folosit un potențial care rămâne nevalorificat în Germania.

Realizarea statului social preventiv

La toate acestea se adaugă faptul că un grad de educație scăzut generează un risc de șomaj extrem de ridicat. Astfel se creează costuri suplimentare, sub forma unor drepturi de pensie insuficiente. Un stat social cuprinzător, de factură social-democrată, poate să consolideze poziția economico-politică a unei țări. O societate care oferă șanse tuturor, pune la dispoziție bunuri și servicii de importanță majoră, evită decalajele vădite dintre venituri și se remarcă prin dinamică economică, nu poate fi realizat fără un rol puternic al statului.

Ce înseamnă toate acestea pentru democrația socială?

- Statele sociale liberale și conservatoare nu reușesc să asigure locuitorilor lor într-o măsură suficientă aceeași libertate și aceleași beneficii.
- Statul social social-democrat îndeplinește aceste cerințe mai bine și mai sigur, în special datorită infrastructurii publice bine dezvoltate.
- Cheltuielile publice pentru prestațiile sociale nu reprezintă un dezavantaj economic pentru țările cu state sociale social-democrate. Dimpotrivă, aceste țări prezintă o dinamică economică ridicată.

Prin analogie cu diferitele arhitecturi ale statului social s-au cristalizat şi diferite variante de capitalism, aşa încât se vorbeşte despre **capitalismul dirijat** şi **nedirijat**. Deosebirea dintre acestea rezultă din finanţarea întreprinderilor, structura raporturilor de muncă şi sistemul de formare şcolară şi profesională, precum şi din relaţiile dintre întreprinderi (a se vedea Manualul 2: Economie şi democraţie socială, pg. 44–49)

Statul social preventiv

Matthias Platzeck

„Mai recent, ‚vechile' probleme sociale, sărăcia și șomajul, creează combinații tot mai periculoase în urma unor evoluții nedorite: deficite masive în educație și formare profesională; număr în creștere de cazuri de alimentație greșită, care conduc la boli ale civilizației, precum obezitatea și diabetul; probleme de dependență și o degradare timpurie a organismului; tendințe de izolare din partea unor grupuri de imigranți; dorință de ascensiune în scădere, descurajare și lipsă de speranță din ce în ce mai răspândite. Astfel de evoluții nedorite se amplifică reciproc. [...]

Apar astfel cercuri sociale vicioase, generate de sărăcie, educație precară, șanse scăzute de ocupare, dependență de transferuri sociale ca mod de viață și alte forme de pierdere a motivației – ceea ce conduce la scăderea șanselor de asigurare a traiului prin propriile puteri. Nici lipsa de bani temporară, nici lipsa de ocupare temporară nu ar trebui să fie în mod necesar marile amenințări, așa cum le resimt mulți oameni în Germania – și anume nu atunci când ar fi clar că ‚o dată sărac' nu înseamnă ‚mereu sărac', iar ‚o dată șomer' nu este totuna cu ‚mereu șomer'. Această teamă este însă deosebit de larg răspândită în Germania – până adânc în mijlocul societății.

Este evident faptul că statul social reactiv existent nu le spulberă oamenilor aceste temeri și tocmai acest fapt îi subminează bunul renume. Acesta este motivul pentru care statul social preventiv urmărește de la început asigurarea unei educații de cea mai bună calitate și prevenția în sănătate. Promovând ocupabilitatea, preîntâmpină sărăcia. Oricine dorește să obțină o pensie în Germania în deceniile următoare, va trebui să fie extrem de interesat în realizarea modelului statului social preventiv. Statul social preventiv și economia funcțională sunt două fețe ale aceleiași medalii. Cine își dorește o economie prosperă trebuie ca, în condițiile sec. al XXI-lea, să sprijine un stat social care investește sistematic în oameni și infrastructură socială. [...] [Statul social preventiv] nu înseamnă renunțarea la securitate și participare, ci va fi cel care creează condițiile pentru ca securitatea și participarea să fie iarăși posibile pentru toți, în viitor. Evident că statul social preventiv reprezintă un demers ambițios care nu va putea fi realizat peste noapte. Alegerea hotărâtă a acestui curs fundamental reprezintă, tocmai din acest motiv, una dintre misiunile cele mai importante ale social-democrației în sec. al XXI-lea.“ (Platzeck 2007: 229–232)

5. PROVOCĂRI LA ADRESA STATULUI SOCIAL

În acest capitol

- sunt prezentate și clasificate criticile frecvente la adresa statului social;
- sunt discutate provocările reale din domeniul globalizării, al transformării structurale a economiei și a muncii, demografia și schimbările sociale;
- este arătat faptul că aceste provocări necesită o altă arhitectură, dar nu și demolarea statului social.

„În vremuri în care conflictele privind distribuirea nu mai pot fi rezolvate pașnic așa cum se întâmpla în vechea și idilica Republică Federală, respectiv prin distribuirea rezultatelor creșterii într-o formă sau alta, ceea ce nu mai este sigur cel puțin într-un viitor previzibil, apar dintr-o dată probleme de echitate și egalitate de o stringență nouă și, poate, diferită.“ (Thierse 2005: 13)

Noi aspecte privind distribuirea? Ce s-a schimbat?"

Dacă Wolfgang Thierse are dreptate, se pune întrebarea, ce deosebește prezentul de „vechea și idilica Republică Federală". Care este motivul pentru faptul că problemele de distribuire nu se mai referă preponderent la creșterea economică? Care circumstanțe au contribuit la faptul că politica socială se află astăzi în fața altor sarcini spre deosebire de situația din urmă cu câteva decenii?

Patru evoluții: globalizare, transformare demografică, socială și structurală

Cele mai importante schimbări au legătură cu patru evoluții: globalizare, transformare structurală în economie și muncă, transformare demografică, precum și transformare socială. Aceste evoluții sunt folosite adesea pentru a critica statul social ca întreg, nu doar unele aspecte individuale.

Critica statului social: populară, dar...

Se afirmă frecvent că statul social german ar fi prea mare și generos. Fostul președinte federal Roman Herzog a considerat că trebuie să fie alături de inițiativa Noua Economie de Piață Socială (Neue Soziale Marktwirtschaft)[8], finanțată de patronatul din metalurgie și a afirmat: „Pentru mulți este mai confortabil să se lase întreținuți de către stat, decât să facă efort și să realizeze

8 Pentru detalii a se vedea Speth (2004)

ceva. Aceasta este o inechitate strigătoare la cer pentru toţi cei care muncesc“ (citat din Frankfurter Allgemeine Sonntagszeitung, 25 noiembrie 2001).

... adesea nediferenţiată...

De curând, filozoful Peter Sloterdijk s-a simţit obligat să contribuie cu argumente neoliberale: „Observatorilor liberali ai monstrului hrăpăreţ pe spinarea căruia călăreşte sistemul actual de servicii publice le revine meritul de a fi atras atenţia asupra riscurilor inerente relaţiilor existente. Acestea sunt suprareglementarea, care stabileşte limite prea strânse pentru elanul antreprenorial, supraimpozitarea, care sancţionează succesul, dar şi supraîndatorarea, rezultatul seriozităţii bugetare care a cedat frivolităţii speculative, atât în domeniul privat, cât şi în cel public.“

... sau fără legătură cu realitatea

Reţeta sa împotriva monstrului etatist este o „reinventare“ a societăţii: „Aceasta ar fi nu mai puţin decât o revoluţie a mâinii care dă. Ar conduce la desfiinţarea impozitelor obligatorii şi la transformarea acestora în daruri pentru colectivitate, fără ca domeniul public să trebuiască să sărăcească din acest motiv“ (Frankfurter Allgemeine Zeitung din 10 iunie 2009).

Fără corelaţie negativă: economie şi stat social

Aşa cum este arătat în capitolul 7.1. (Impozite) şi în capitolul 4 (Materiale, structuri şi arhitecturi ale statului social), astfel de afirmaţii nu rezistă decât în mod limitat la o examinare mai atentă: în primul rând, statul social şi fiscal german este de mărime mijlocie în comparaţie cu alte state ale lumii. În al doilea rând, nu există o legătură negativă între mărimea statului social şi performanţele economice ale unei ţări.

Finanţarea inechitabilă rezultă dintr-o distribuire extrem de inegală

În al treilea rând, deşi este adevărat că în 2004, cu puţin peste un sfert (26,8%) din contribuabili (cu venituri anuale de cel puţin 37.500 €) plăteau 79,6% din impozitele pe salariu şi venit în Germania, această situaţie rezultă pur şi simplu din faptul că în 2004 10,1 milioane sau chiar mai mult de un sfert (28,8%) din totalul contribuabililor au obţinut venituri de cel mult 10.000 €. Jumătate dintre contribuabili au obţinut venituri anuale situate sub 23.000 € şi au plătit 4,3% din impozitul pe venit (Oficiul Statistic Federal 2008a).

S-a amplificat diferenţa de bunăstare

Ca urmare a situaţiei pe care Sloterdijk o denumeşte „supraimpozitare”, în ultimii ani inegalitatea de bunăstare din Germania a crescut şi mai mult.

Puţin mai mult de un sfert dintre toţi adulţii (27%) nu deţinea în 2007 nici un fel de patrimoniu personal sau era îndatorat, în timp ce a zecea cea mai bogată parte din rândul populaţiei dispunea de un patrimoniu total net de cel puţin 222.000 €.

10% deţin 60%, 70% deţin 9%

Cei mai bogaţi 10% din Germania dispun de peste 60% din totalul avuţiei. Cei care se află cel mai jos - 70% din rândul populaţiei - au o pondere sub 9% în totalul avuţiei (Frick şi Grabka 2009). Pe acest fond, să apreciezi că „riscul" actual este supraimpozitarea şi că în viitor politica socială va trebui să ia forma pomenilor şi darurilor este cel puţin un mod original de a percepe realitatea. În mare parte e vorba de o necunoaştere a realităţii.

Critici demne de luat în serios

Pe lângă astfel de critici generalizante, există şi critici care trebuie luate mai în serios. Asemenea critici se referă la schimbările sociale, economice şi din sfera cotidiană din ultimele decenii, care reprezintă într-adevăr provocări reale pentru structurile tradiţionale ale statului social. Înainte de a concluziona pripit că este necesară demolarea statului social, merită să analizăm cu mai multă atenţie condiţiile-cadru schimbate. După cum vom vedea în capitolul 7 (Domenii centrale ale statului social), evoluţiile descrise mai jos nu necesită răspunsuri globale, ci diferenţiate:

„Transformarea şi modernizarea, în locul demolării şi condamnării statului social – acesta este răspunsul stângii creatoare la noua provocare. La această răspântie, ni se dezvăluie cu claritate exemplară diferenţele dintre direcţiile şi forţele care domină dezbaterea din ţara noastră. Dreapta, conservatorii şi neoliberalii vor să folosească momentul pentru a slăbi statul social în mod decisiv şi pentru a-i decredibiliza pe susţinătorii acestuia, aşa încât să poată veni ei cu bila pentru demolare. [...] Mai mult, acuzaţiile populiste ale stângii protestatare împotriva oricărei încercări de modernizare a statului social constituie o ameninţare în plus la adresa existenţei sale. Aceştia întreţin iluzia că totul ar putea rămâne aşa cum a fost dacă există bunăvoinţă." (Gabriel 2008: 305 şi următ.)

Lectură complementară: *Christoph Butterwegge (2005), Krise und Zukunft des Sozialstaats. Wiesbaden, pg. 75–114.*

5.1. Globalizarea

În dezbaterea publică, globalizarea economică este considerată drept una dintre cele mai importante provocări pentru menținerea unui stat social bine dezvoltat. Adesea sunt cerute măsuri de politică socială care vizează restrângerea statului social în numele competitivității internaționale, măsuri adesea puse în aplicare.

> **Globalizarea** este o noțiune complexă, care se poate raporta la diferite procese de internaționalizare. Se vorbește despre globalizarea culturală, socială, politică și mai ales economică.
> Globalizarea economică rezultă din trei forțe directoare: reducerea barierelor comerciale, ascensiunea statelor emergente și inovațiile tehnice.

Această argumentație popularizată și reluată frecvent de cei interesați este cu siguranță cunoscută cititorilor. Cu toate acestea, nu este deloc evident că globalizarea reprezintă în sine însăși o amenințare pentru statul social.

Există diferite perspective teoretice asupra legăturii dintre interdependențele economice internaționale tot mai strânse și statul social. Pentru simplificare, cele două sunt subîmpărțite aici în două categorii – optimiștii globalizării și pesimiștii globalizării. Ambii vor fi prezentați în continuare. Va urma prezentarea schițată a modului în care au reacționat cele mai multe guverne până acum la provocarea pe care o reprezintă globalizarea. În fine, va fi discutată o alternativă de politică, respectiv globalizarea sau măcar europenizarea politicii sociale.

Lectură complementară:
Manualul 2: Economie și democrație socială (2009), S. 19–36.

Marianne Beisheim u. a. (1999), Im Zeitschaftlichen und politischen Denationalisierung, Baden- Baden.

Deutscher Bundestag (2002), Schlussbericht der Enquete-Kommission Globalisierung der Weltwirtschaft Drucksache 14/9200 din 12 iunie 2002, Berlin.

Optimiștii globalizării

Statul social ca decizie politică, nu economică

Optimiștii argumentează faptul că globalizarea nu pune presiune asupra statului social. Ei fac trimitere la faptul că modul în care este configurat statul social se bazează pe o decizie politică națională, iar globalizarea nu ar depinde de instituțiile politice naționale existente și de majorități. Chiar dacă concurența internațională ar face presiuni în direcția reducerii statului social, asta nu înseamnă că acest lucru trebuie neapărat să se întâmple, atât timp cât există o majoritate de cetățeni care dorește un stat social dezvoltat (a se vedea Swank 2002).

Globalizarea conduce la dezvoltarea statului social

„Teza compensării“

Unii merg chiar mai departe şi argumentează că globalizarea ar putea promova dezvoltarea statului social, făcând trimitere la faptul că prin comerţul internaţional se obţine mai multă bunăstare, aşa încât marja de distribuire a statului social creşte. Totodată, ei arată că un stat social care funcţionează bine constituie o condiţie pentru a putea realiza politic liberalizarea pieţelor. Numai dacă cetăţenii vor putea fi siguri că sunt asiguraţi din punct de vedere social împotriva riscurilor pieţelor internaţionale, vor sprijini decizia politică de liberalizare. În consecinţă, procesul de globalizare şi dezvoltarea statului social s-ar întări reciproc (a se vedea Rodrik 1998).

Anumite variante de capitalism contează pe statul social

Statul social ca avantaj instituţional comparativ

Altfel sună argumentele reprezentanţilor abordării „varietăţilor de capitalism“.[9] Aceştia fac trimitere la faptul că prin comerţul internaţional se poate intensifica diviziunea internaţională a muncii, făcând posibilă o specializare mai accentuată.

Statul social permite specializarea

Ei pornesc de la ideea că structura instituţională a unei economii naţionale – din care face parte şi statul social – se potriveşte foarte bine şi se consolidează într-un mod în care devine posibilă o specializare pe diferitele avantaje comparative.

Un exemplu clasic de **avantaj comparativ** este producţia de lână şi vin. Având în vedere condiţiile naturale, vinul se produce mai bine în Portugalia, iar lâna, mai convenabil în Scoţia. Dacă ambele ţări se concentrează pe produsele lor şi fac comerţ, în loc ca fiecare să le producă pe ambele, atunci înseamnă că ambele ar avea de profitat.

Aşa se explică de ce există speranţa ca prin intensificarea comerţului internaţional să continue expansiunea statului social în ţările în care acesta este deja bine dezvoltat. În contrast, în ţările anglo-saxone (din punct de vedere al modelului economic) s-ar putea ajunge la o contracţie a statului social. În principiu, nici în această accepţiune globalizarea nu ar trebui să fie un pericol pentru statul social.

Politica socială ca factor de cost

Pesimiştii globalizării

Pesimiştii au altă opinie. Ei atrag atenţia că măsurile de politică socială reprezintă un factor de cost pentru întreprinderile cu activităţi pe plan internaţional. Deoarece au posibilitatea să decidă în ce ţări să mute producţia,

9 A se vedea Manual 2: Economie şi democraţie socială (2009), pg. 44–49.

vor alege amplasamente care le vor permite minimizarea costurilor salariale, fiscale și a altor taxe care finanțează statul social. Același lucru este valabil pentru deținătorii de capital, care pot investi în țări cu fiscalitate redusă (a se vedea Scharpf 2000).

Concurența de dumping în politica socială

Deoarece întreprinderile, capitalul și lucrătorii cu înaltă calificare se bucură de mobilitate pe plan internațional, concurența care apare se manifestă între guverne pentru asigurarea celor mai scăzute taxe și standarde sociale. În consecință, pesimiștii globalizării apreciază că peste tot se ajunge la o cursă în jos („race to the bottom“) în care statul social are cel mai mult de pierdut. Pentru ca această presiune concurențială să apară, nu trebuie neapărat să plece din țară capitalul și întreprinderile, ci este suficient să amenințe să o vor face.

Decisivă ar fi liberalizarea circulației capitalului

Pesimiștii nu cred că internaționalizarea economiei este cea care produce presiunea concurențială, ci liberalizarea circulației capitalului. În timp ce poziția optimiștilor are sens în privința comerțului cu bunuri, pesimiștii susțin că dinamica concurenței sistemice rezultă preponderent ca urmare a liberalizării circulației capitalului.

Transferarea costurilor asupra factorilor care nu sunt mobili

Pesimiștii globalizării prevăd că va trece ceva timp până când efectul va fi sesizabil. Având în vedere posibilitățile factorilor mobili de a se sustrage impozitării, un prim pas ar fi transferarea costurilor statului social asupra factorilor de producție care nu sunt mobili, adică lucrătorii. Veniturile din capital sunt supuse unei impozitări mai scăzute decât veniturile din muncă. Însă, deoarece bogații au adeseori mai mult venit din capital decât săracii, scade și progresivitatea efectivă a impozitării (a se vedea Capitolul 7.1. Impozite). Finanțarea devine mai inechitabilă, iar statul social nu își mai atinge obiectivele. Pe termen lung, se poate ajunge astfel la o demantelare a statului social.

Cum s-a reacționat până acum?

Minimizarea statului social? – lipsa unei imagini unitare

În literatura de specialitate nu s-a ajuns la un acord cu privire la întrebarea dacă globalizarea conduce sau nu la contracția statului social. Studii cantitativ comparative au constatat inițial că până la mijlocul anilor '90 nu s-a produs vreo scădere a cheltuielilor sociale și a veniturilor din taxe. Totuși, studiile respective au fost criticate, printre altele, pentru că selecția indicatorilor nu s-a făcut în mod adecvat. Din cheltuielile sociale agregate sau adunate nu

reiese cum sunt organizate prestațiile individuale. Este foarte posibil ca volumul cheltuielilor totale să rămână stabil dacă numărul beneficiarilor de prestații crește, iar sumele primite individual scad. Studii de ordin calitativ aduc dovezi pentru faptul că în perioada luată în studiu au existat scăderi ale nivelului prestațiilor și limitări ale cercului de persoane îndreptățite să aibă calitatea de beneficiari. Același lucru este valabil și în privința volumului încasărilor. Mărimea acestora nu oferă informații despre structura încasărilor fiscale. În fapt, există dovezi empirice care arată că nivelul poverii fiscale s-a mutat de la nivelul capitalului asupra muncii. Totodată, a fost criticat faptul că intervalul luat în calcul în studiile respective se încheie la mijlocul anilor '90.

Lectură complementară:
Philipp Genschel (2003), Globalisierung als Problem, als Lösung und als Staffage, in: Gunther Hellmann, Klaus Dieter Wolf, Michael Zürn (ed.), Die neuen internationalen Beziehungen – Forschungsstand und Perspektiven in Deutschland, Baden-Baden, pg. 429–464.

Herbert Obinger und Peter Starke (2007) Sozialpolitische Entwicklungstrends in OCDE-Län- dern 1980–2001: Konvergenz, Divergenz und Persistenz, in: Politische Vierteljahresschrift (Sonderheft 38), pg. 470–495.

Presiunea concurențială produce efecte în practică

În studii de dată mai recentă care se ocupă de intervale de timp mai îndelungate este evidențiat faptul că în contextul globalizării s-a ajuns chiar la o scădere a cheltuielilor sociale (a se vedea Busemeyer 2009). Pe ansamblu, există așadar elemente care arată că, în practică, guvernele au reacționat la globalizare prin reducerea prestațiilor de politică socială. Cu toate acestea, nu trebuie afirmat nicicum că aceasta ar fi singura reacție posibilă la provocarea globalizării economice. Dimpotrivă, pot fi luate în calcul alternative la politica de până acum care ar putea face ca statul social să reziste la globalizare. Despre toate acestea va fi vorba în continuare pe scurt.

O cale de ieșire: o politică socială globală și europeană?

Având în vedere presiunea concurențială la care este supus statul social, se pune întrebarea cum am putea reacționa la această provocare.

O soluție intuitivă ar fi aducerea instituțiilor statului social la nivel internațional. Globalizarea economiei trebuie să primească răspunsul prin globalizarea politicii sociale. Dacă ar reuși acest fapt, factorii mobili nu ar mai avea posibilitatea să se sustragă costurilor statului social prin migrarea în alte țări. Totuși, această soluție cu greu ar putea fi realizabilă din punct de vedere politic, având în vedere marile diferențe dintre statele sociale. De asemenea, nu este sigur că o politică socială internațională ar fi de dorit din punct de vedere normativ în condițiile date. Având în vedere relația strânsă dintre statul social și democrație, aceasta ar trebui să se întâmple concomitent cu democratizarea nivelului decizional internațional. Iar acest lucru este încă o utopie.

În Uniunea Europeană[10], lucrurile stau cumva altfel. Uniunea Europeană nu are competențele necesare pentru crearea unui stat social. În timp ce instituțiile supranaționale din domeniul creării unei piețe interne comune pot lua decizii ferme („integrare negativă"), în domeniul „integrării pozitive", adică privind reglementarea socio-politică a pieței, UE are mâinile legate (a se vedea Scharpf 1999).

Lectură complementară: *Marius Busemeyer u. a. (2006), Politische Positionen zum Europäischen Wirtschafts- und Sozialmodell – eine Landkarte der Inte- ressen, Friedrich- Ebert-Stiftung (ed.), Bonn.*

Cu toate acestea, are loc o coordonare voluntară a diferitelor politici sociale. În plus, UE dispune de o structură instituțională care ar putea face obiectul dezvoltării viitoare în sensul stabilirii unor reguli ferme. Aici este vorba mai puțin despre armonizarea completă a politicilor sociale, fiind un demers nerealist în condițiile tradițiilor diferite în materie de politică socială din Europa. Ar intra în discuție mai degrabă crearea de standarde minime ferme la nivel european. SPD este atașat obiectivului unei astfel de uniuni sociale.

„Uniunea Europeană trebuie să devină răspunsul nostru politic la globalizare. […] Alături de uniunea economică și monetară, trebuie să ocupe același rang și uniunea socială europeană. [...] Nu vrem să uniformizăm sisteme sociale, dar vrem să ne înțelegem cu celelalte state membre asupra unui pact de stabilitate socială."
(Programul de la Hamburg 2007: 26, 28)

5.2. Transformări structurale în economie şi muncă

Primele decenii ale RFG: o creștere susținută a sectorului industrial

O caracteristică a primelor decenii ale Republicii Federale a fost creșterea susținută a sectorului industrial. Numărul lucrătorilor în acest domeniu a crescut permanent până în anii '70 – la fel și salariile. Salariile în creștere au avut ca urmare cheltuieli insignifiante din venitul populației pentru chirie și hrană, rămânând astfel la dispoziție bani pentru bunuri de consum.

---

10 Subiectul „Politică socială europeană" este tratat pe larg în volumul 4 al seriei de manuale: „Europa și democrația socială".

Anii '60: perioada primelor dotări

Anii '60 au reprezentat o perioadă în care oamenii au făcut o primă dotare cu frigidere, mașini de spălat, prăjitoare de pâine și mașini pentru cele mai multe gospodării germane (și europene). Veniturile în creștere au condus la o cerere mai mare pentru produse din sectorul industrial. În acest domeniu au fost posibile creșteri mari ale productivității, ceea ce a condus la prețuri mai scăzute și, deci, la o amplificare a cererii. A rezultat un proces care se consolida pe sine prin creșterea productivității, cererii, producției și iar a productivității. Numărul persoanelor ocupate în sectorul industrial creștea în continuare și odată cu acesta, creșteau veniturile și cererea.

Suplimentar, a fost posibilă realizarea unei cuplări pozitive între sectorul tradițional (agricultură, meșteșuguri) și sectorul industrial modern: lipsa de lucrători în sectorul industrial modern a putut fi compensată prin sectorul tradițional, în timp ce sectorul tradițional a profitat de inovațiile din sectorul modern.

Lectură complementară: *Burkart Lutz (1989), Der kurze Traum immerwährender Prosperität. Eine Neu-interpretation der industriellkapitalisti-schen Entwicklung im Europa des 20. Jahr-hunderts, Frankfurt am Main/New York.*

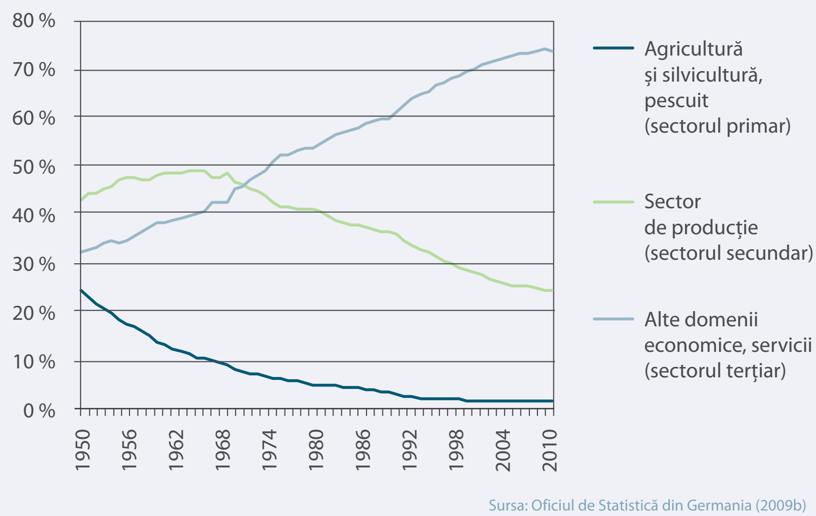

Fig. 5: Numărul lucrătorilor după sectoare economice în Germania[11]

Notă: în anul 1966, de exemplu, circa 10% dintre toți lucrătorii lucrau în sectorul primar, aproape 49% în cel secundar și aproximativ 41% în sectorul terțiar.

---

11 Până în 1990 – teritoriul fostei Republici Federale, din 1950 până în 1959 - fără Berlin și Sarre.

În anii '70 și '80, situația s-a schimbat. Faza „primei dotări“ trecuse. Consumatorii au pus accentul mai mult pe calitate şi mai puţin pe cantitate. Cererea nu a mai crescut, chiar dacă productivitatea crescuse şi fuseră posibilă reducerea preţurilor. În mod corespunzător, ocuparea în acest domeniu nu a mai crescut, ci a stagnat mai întâi, după care a început să scadă lent.

Din anii '70: scăderea ocupării în sectorul industrial

Cererea s-a îndreptat din ce în ce mai mult spre servicii. Acest sector a câștigat din anii '70 în importanță – ca dovadă, creșterea numărului de lucrători. Câștigurile în acest domeniu nu depășesc însă scăderea din sectorul industrial. De aceea este bine să ne dedicăm cu mai multă atenție acestui sector. La urma urmei, în prima jumătate a secolului al XX-lea au existat deja treceri asemănătoare: de la economia agricolă la economia industrială. Așadar, care este deosebirea între aceste procese de transformare?

Mai multă importanță: domeniul serviciilor

Serviciile pot fi lucruri foarte diferite: unele servicii sunt puse la dispoziţie preponderent pentru întreprinderi, altele mai ales pentru gospodăriile private. Există servicii de înaltă calificare, precum și servicii simple, care presupun doar o calificare nesemnificativă. Toate serviciile care necesită mult personal au un element comun: potențialul lor de creștere a productivității este foarte limitat. Sigur, chelnerii, doctorițele și asistenții medicali sau profesorii se pot ocupa, în același timp, de mai mulți clienți, pacienți sau elevi. Numai că în aceste condiții calitatea serviciilor scade foarte repede.

Servicii cu număr mare de personal: productivitatea poate crește numai până la un punct

Așadar, serviciile care necesită mult personal nu permit creșteri de productivitate în egală măsură ca producția din sectorul prelucrător. Salarii în creștere și concomitent prețuri în scădere – adică circuitul din „anii de aur“ – nu vor mai fi posibile atât de ușor. Dacă salariile ar crește ca în sectorul industrial, atunci creșterea ocupării în domeniul serviciilor care necesită calificare mai puțin semnificativă va fi frânată.

Creșterea inegalității dintre salarii ar reprezenta o alternativă care se întâlnește tot mai mult în ultimii ani. Greu s-ar justifica un astfel de fenomen din perspectiva echității. Faptul că productivitatea nu poate fi crescută ușor nu este vina lucrătorilor, ci are legătură cu natura muncii. Nici una dintre alternative – creșterea inegalității dintre salarii sau pierderea locului de muncă – nu este atrăgătoare.

Salarii mai inegale; pierderea locului de muncă?

Noi cerințe față de formarea inițială și continuă.

O a treia alternativă ar putea consta în concentrarea pe serviciile mai înalt clarificate. O simplă trecere de la locul de muncă din industrie la locul de muncă din sectorul terțiar nu este de multe ori facilă, cerințele de calificare superioară fiind diferite și, în parte, mai stricte pentru lucrători. Pentru prezent și viitor, această tendință ne arată că formarea inițială și formarea continuă vor juca un rol tot mai important pe piața muncii.

Noile parcursuri profesionale și structura clasică de finanțare se bat cap în cap

Nu numai pentru politica educației reprezintă o provocare aceste schimbări (a se vedea capitolul 7.5. Educație). Există și domenii clasice ale politicii sociale care sunt supuse presiunilor, fiindcă în Germania există multe locuri de muncă din sectorul serviciilor care nu corespund decât în foarte mică măsură clasicelor relații de muncă obișnuite: contract de muncă pe durată nedeterminată, program de lucru fix, cu normă întreagă, salariu stabilit prin contractul colectiv de muncă (CCM), plata contribuțiilor la asigurările obligatorii, subordonare ierarhică, dependența personală a lucrătorului de angajator. În contrast, ocuparea în sectorul serviciilor înseamnă adesea mai degrabă ocupare cu timp parțial de lucru, activitate pe cont propriu sau activitate pe perioadă determinată.

Consecința: siguranță socială inadecvată

Deoarece multe sisteme de asigurare socială sunt orientate spre parcursuri profesionale de durată și pe cât posibil neîntrerupte (de ex. pensie și asigurare de șomaj), nu este posibil pentru tot mai multe persoane ocupate să obțină suficiente drepturi încât să aibă acoperirea socială necesară.

Grad de sindicalizare mai redus; lipsa acoperirii prin CCM

Probleme suplimentare apar pentru că gradul de organizare sindicală este mai scăzut în multe domenii terțiare; comparativ cu alte sectoare de activitate aici există puține comitete de întreprindere, iar mulți angajatori nu sunt membri în patronat. De aceea, este mai puțin semnificativă acoperirea prin CCM, iar verificarea respectării regulilor mai dificilă.

Transformarea structurală afectează mai ales educația, munca și pensiile

Restructurarea conduce astfel la alte cerințe de formare, superioare pe ansamblul lor, cât și la parcursuri profesionale modificate, contribuind totodată și la evoluția în direcția unor salarii inegale. Domeniile de politică socială afectate în mod deosebit de aceste modificări sunt educația, șomajul și pensiile.

5.3. Schimbări demografice

Îmbătrânirea societății are o cauză îmbucurătoare: oamenii trăiesc mai mult astăzi. Durata medie de viață la naștere a crescut din 1980 în 2002 la bărbați de la 69,9 la 75,6 de ani, iar la femei de la 76,6 la 81,3 de ani în vechile landuri federale.

Îmbucurător: durata de viață a crescut

A doua cauză o reprezintă scăderea natalității, fenomen foarte pregnant în intervalul 1965-1975. După o ușoară creștere a natalității până în 1990, rata natalității a scăzut iar continuu până în 2007. În anul 2007, fiecărei femei din Germania îi revenea un număr mediu de copii de 1,37.

Scăderea natalității

Combinația acestor două evoluții va conduce, în următoarele decenii, la scăderea continuă a numărului populației active față de numărul persoanelor pensionate.

Consecințe: crește raportul dintre grupele de vârstă

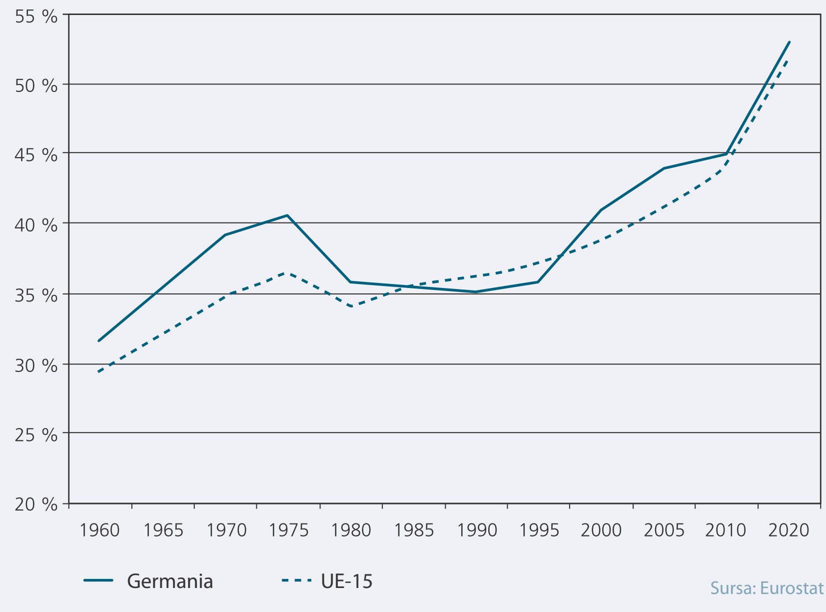

Fig. 6: Evoluția raportului dintre grupele de vârstă (1960–2020)

Notă: În 1965, raportul dintre grupa de vârstă peste 60 de ani și cea între 20-59 de ani era de cca. 35 la 100 în Germania; în 2010, erau 45 de persoane în grupa peste 60 de ani.

Lectură complementară: *Erika Schulz und Anke Hannemann (2007), Bevölke-rungsentwicklung in Deutschland bis 2050: Nur leichter Rückgang der Ein-wohnerzahl?, DIW Wochenbericht Nr. 47/2007, 74. Jahrgang.*

Indicele (raportul dintre grupele de vârstă) descrie raportul dintre populația activă şi pensionari.

Raportul dintre grupele de vârstă descrie raportul dintre grupa de vârstă peste 60 de ani şi grupa de vârstă între 20 şi 59 de ani.

2005: 44 de pensionari la fiecare 100 de persoane active; în 2020: cca. 53

Dacă în 2005 reveneau aritmetic 44 de pensionari la suta de persoane active, în 2020 numărul pensionarilor va ajunge la 53 din 100. Având în vedere că sistemul asigurărilor de pensie este unul redistributiv, devine evidentă problema finanțării: din contribuțiile actuale ale persoanelor ocupate trebuie finanțată pensia unui număr crescând de pensionari. Consecințele despre care se discută frecvent în dezbaterea publică sunt cotizații mai mari din partea persoanelor ocupate, pensii mai mici şi îndatorare mai mare.

Cât de mare este provocarea?

Cât de mare este mai precis provocarea generată de aceste schimbări? Exprimată în procente, creşterea dintre grupele de vârstă va fi în intervalul de 15 ani dintre 2005 şi 2020 de cca. 20%, ceea ce înseamnă 1,4% anual. În cei 15 ani dintre 1993 şi 2008, creşterea economică medie în Germania a fost de 1,5%.

Concluzie: este nevoie de reformă – dar totul este prea dramatizat

Dacă vom porni de la o rată de creştere similară pentru următorii 15 ani, scăderea pensiilor ar putea fi evitată prin investirea acestui plus în asigurarea de pensie. Chiar dacă această alternativă nu este foarte probabilă, datele relevă dimensiunea provocării. Nevoia de reformă există fără îndoială, totuşi este exagerat să vorbim despre o criză imparabilă a pensiei finanțată prin sistemul redistributiv.

Provocări în sistemul de sănătate şi îngrijire

Îmbătrânirea societății nu afectează doar sistemele de pensie ale statului: în condițiile în care durata de pensie este mai mare, se creează costuri crescânde şi pentru sistemul de sănătate – un sistem care are, la rândul său, probleme de finanțare, având în vedere că mijloacele sistemului de sănătate se alimentează momentan, la fel ca asigurarea de pensie, în cea mai mare parte din cotizațiile persoanelor ocupate. Tot ca urmare a procesului de îmbătrânire, este previzibilă şi o creştere a volumului asigurării de îngrijire.

Vârful acestei evoluții va fi în anul 2040

Prognozele arată că evoluția demografică din Germania va atinge punctul culminant în jurul anului 2040. Atunci va fi cel mai defavorabil raport între persoanele ocupate şi pensionari. În deceniile următoare, ca rezultat al evoluțiilor descrise aici, asigurările de pensie şi de sănătate se vor confrunta cu probleme.

Dacă o parte din creşterea venitului naţional este investită în sistemele de asigurări sociale şi, concomitent, cotizează un număr mai mare de populaţie, se va putea face faţă provocărilor. Capitolele 7.3. (Pensii) şi 7.4. (Sănătate) detaliază posibilele reacţii la provocările societăţii în curs de îmbătrânire.

Soluţia: creşte ponderea venitului naţional investit în sistemele sociale – detalii în capitolele 7.3. şi 7.4.

5.4. Schimbări sociale

Pe lângă schimbările descrise în structurile economice şi în cele de vârstă, în deceniile trecute s-a produs o schimbare în ceea ce priveşte valorile relevante. Formele şi traiectoriile de viaţă sunt mai diferenţiate astăzi faţă de cele de acum 50 sau 100 de ani. Viaţa este din ce în ce mai puţin influenţată de convenţiile sociale. Există mai multă libertate individuală şi autodeterminare. Schimbările sunt variate şi primite îndeosebi ca un plus de libertate.

Traiectorii de viaţă mai diferenţiate – mai multă libertate şi autodeterminare

Un bun exemplu este furnizat de schimbările în mărimea gospodăriilor. La începutul secolului al XX-lea, gospodăriile standard aveau cinci sau mai multe persoane. Rareori se întâlneau gospodării cu o singură persoană. La începutul sec. al XXI-lea, este exact invers, fiind vorba despre aproape 40% dintre gospodării. Cel mult 4% dintre gospodării au peste patru persoane (a se vedea fig. 7).

În spatele acestor cifre nu se află vreo preferinţă crescândă pentru locuitul între „proprii patru pereţi“ (de fapt, se întâmplă contrariul: în 1972, cca. 20% dintre persoanele în vârstă de 25 de ani locuiau încă la părinţi, în 2003 erau 30% - a se vedea Meyer [Siegen] 2006). Cauzele sunt mai degrabă natalitatea în scădere, dar şi erodarea unor instituţii tradiţionale, cum ar fi căsătoria.

Lectură complementară:
Ulrich Beck und Eli- sabeth Beck-Gerns- heim (ed.) (1994), Riskante Freiheiten. Individualisierung in modernen Gesell- schaften, Frankfurt am Main.

Lectură complementară: *Thomas Meyer [Siegen] (1992), Modernisierung der Privatheit: Differenzierungs- und Individualisierungsprozesse des Famillienzusammenleben, Opladen.*

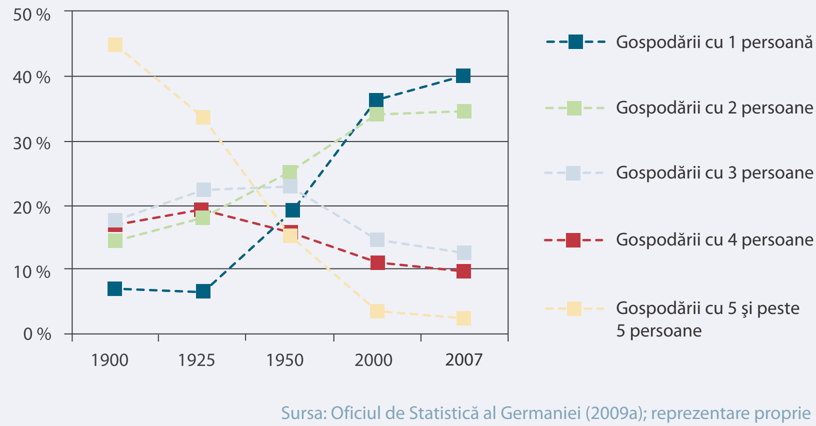

Fig. 7: Evoluția mărimii gospodăriilor în Germania în perioada 1900-2007

Notă: În anul 1900 cca. 45% dintre toți germanii trăiau în gospodării cu 5 sau mai mult de 5 persoane, cca. 17% în gospodării cu patru persoane, tot în jur de 17% cu trei, iar aproximativ 15% în gospodării cu 2 persoane; 7% locuiau singuri. Astăzi, aproape 40% dintre oameni locuiesc singuri.

Mai puține căsătorii

Din 1960, numărul căsătoriilor scade continuu. Tot mai multe perechi – şi cu copil (copii) – trăiesc în uniune consensuală: în„concubinaj", cum se obişnuia să se spună pe vremuri pe un ton critic. Totodată, în acelaşi interval de timp a crescut continuu şi numărul de divorțuri – în ciuda faptului că se încheiau mai puține căsătorii.

Căsătorii şi divorțuri între 1960 şi 2005

Anul	Căsătorii la 1.000 de loc.	Divorțuri la 1.000 de loc.
1960	9,5	1,0
1970	7,4	1,3
1980	6,3	1,8
1990	6,5	2,0
1995	5,3	2,1
2000	5,1	2,4
2005	4,7	2,5

Sursa: Oficiul de Statistică al Germaniei (2009a)

Statul social german este structurat în multe domenii pe un model tradițional al familiei – principala sursă de venit fiind bărbatul – şi nu este încă pregătit pentru schimbările prezentate, cum ar fi în sistemul asigurărilor de pensie. Având în vedere legătura strânsă dintre mărimea pensiei şi mărimea contribuțiilor, sistemul nu este adaptat pentru un număr crescând de femei care locuiesc singure şi nu au desfăşurat activități profesionale continue. În plus, un număr tot mai mare de femei unice întreținătoare sunt foarte amenințate de sărăcie.

Problemă: orientarea spre bărbat ca principala sursă de venit

În 1996, dintre toate familiile cu copii sub 18 ani, numai 4,8% erau cu unici întreținători; în 2007, erau deja 7,8%, circa 90% fiind mame (Asociația Mamelor şi Taților Unici Întreținători 2008).

Rata riscului de sărăcie indică ponderea persoanelor care trebuie să se descurce cu mai puțin de 60% din venitul mediu al populației. Prin venit mediu se înțelege în cazul de față nu media aritmetică a tuturor veniturilor, ci mediana, adică o sumă calculată, deasupra căreia se află jumătatea din populație care câştigă mai bine, iar dedesubt jumătatea care câştigă mai prost.

Părinții unici întreținători sunt amenințați în mai mare măsură de spectrul sărăciei. Copiii contribuie, în general, la creşterea riscului de sărăcie, cel mai evident fiind acest fapt în cazul unicilor întreținători (a se vedea fig. 8).

Risc de sărăcie mai ales pentru părinți unici întreținători

Un element de pornire important în această situație ar fi o mai bună compatibilitate între activitatea profesională şi creşterea copiilor, după cum vom vedea în capitolul 7.5. Politica în domeniul educației.

Compatibilitatea dintre familie şi profesie – detalii în capitolul 7.5.

Schimbările de ordin social produc efecte şi asupra situației veniturilor vârstnicilor. Pentru cei care trăiesc singuri este mai mare riscul de sărăcie, comparativ cu totalul populației. Dintre persoanele care locuiesc singure în grupa de vârstă 65-74 de ani 26,8% dispuneau de mai puțin de 60% din venitul mediu în 2002, procentul pentru femeile singure fiind de 29,3% (DIW 2004). Cu alte cuvinte, femeile care trăiesc singure au o situație şi mai nefavorabilă a veniturilor.

Frecvent, vârstnicii afectați de sărăcie – mai ales femeile

Dacă vârstnicii locuiesc într-o gospodărie de 2 persoane, situația veniturilor lor corespunde mediei din totalul populației. Printr-o pensie minimă finanțată de stat s-ar putea evita sărăcia la vârsta a treia. Pentru detalii – a se vedea capitolul 7.3. Pensii.

Riscul sărăciei la vârsta a treia

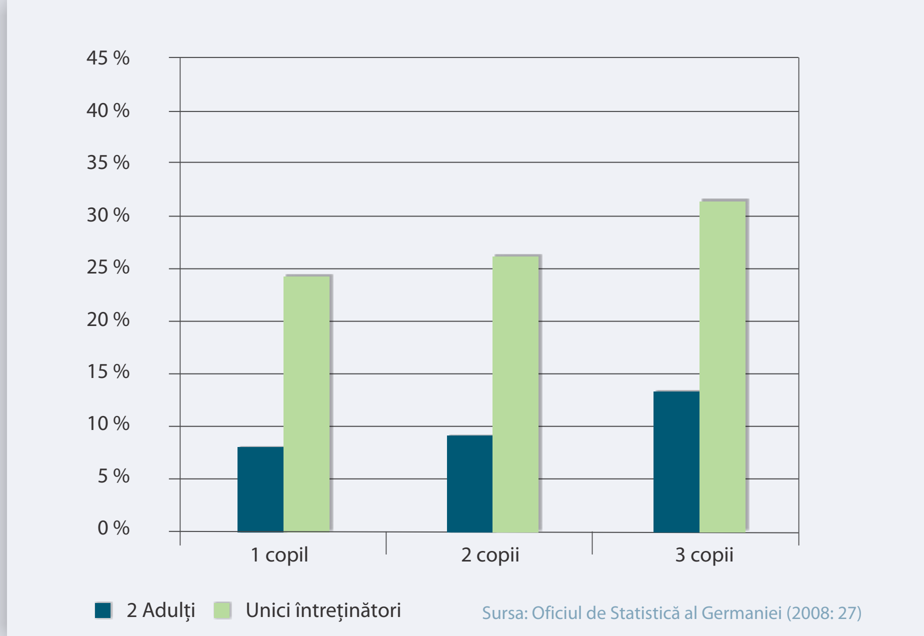

Fig. 8: Rata riscului de sărăcie după forma familiei şi numărul de copii sub 18 (2005)

Notă: În cazul familiei formate din copil şi doi adulți, rata riscului de sărăcie este de cca. 8%. Dacă sunt însă trei copii în îngrijirea exclusivă a unei singure persoane, rata riscului de sărăcie pentru copii ajunge la 42%. Cu alte cuvinte, din 100 de copii 42 trebuie crescuți cu mai puțin de 60% din venitul mediu.

Ce înseamnă aceasta pentru democrația socială?

- Globalizarea, transformarea structurală a economiei şi muncii, evoluția demografică şi schimbările sociale sunt provocări, dar nu nerezolvabile, pentru statul social german tradițional.
- Problemele apar mai ales pentru că statul social german este încă orientat spre modelul conservator al familiei, cu unica sursă de venit reprezentată de persoana de sex masculin, şi sisteme de finanțare şi plată a prestațiilor în funcție de situația ocupării.
- Diferitele provocări impun răspunsuri diferențiate, iar pe acestea le vom descrie în capitolele de mai jos. Însumate, răspunsurile conduc spre statele sociale social-democrate de succes. Aceasta înseamnă o mai puternică legătură a prestațiilor cu cetățeanul, nu cu situația ocupării, precum şi mai multă finanțare prin impozite, nu prin contribuții.

6. POZIŢII DE POLITICĂ SOCIALĂ ALE PARTIDELOR

Tobias Gombert

În acest capitol, programele celor cinci partide reprezentate în Bundestag

- vor fi comparate prin prisma principiilor lor de politică socială,
- vor fi structurate pe baza celor trei modele de stat providenţial
- şi vor fi analizate în funcţie de concepul de echitate care se află la baza lor.

Programe de partid: promisiuni pentru viitor

Programele conţin promisiuni pentru viitor. Ele prezintă un anumit viitor, pentru care partidul respectiv doreşte să se angajeze, din acestea rezultând legitimitatea sa. Acest mecanism poate funcţiona numai dacă partidul respectiv este capabil să descrie în mod convingător viitorul dorit pe baza unei analize a trecutului şi viitorului, precum şi o cale viabilă înainte. În cel mai bun caz, programele de partid pot da câteva indicii despre busola partidului.

Care să fie etalonul de comparaţie?

Politica socială presupune în mare măsură o definire cât mai exactă. Mai ales partidele conservatoare şi liberale o descriu ca pe un spaţiu de mişcare politic foarte limitat, în care se asigură protecţia pentru cei ajunşi temporar şi nu din vina lor într-o situaţie de criză. Pentru partidele aflate la stânga faţă de centrul eşichierului politic politica socială este o abordare politică cuprinzătoare, prin intermediul căreia se urmăreşte realizarea unei largi egalităţi (de şanse) prin redistribuirea resurselor societăţii. În plus, este nevoie ca în contextul interpretării abordărilor de politică socială ale partidelor din perspectiva Teoriei democraţiei sociale (a se vedea Meyer [Dortmund] 2005 şi Manualul 1) să fie denumite mai întâi setul de noţiuni şi criteriile. Astfel, trebuie mai întâi indicat etalonul de comparaţie pe baza căruia putem examina apoi care modele de stat social sunt luate în calcul de partide sau cum doresc să continue dezvoltarea sistemului statului social.

Etalonul de comparaţie: tipul de stat social – detalii în capitolul 4

În acest caz, sunt luate ca etalon cele trei tipuri de capitalism indicate de Esping-Andersen, cu particularităţile de stat social şi noţiunile de echitate relevante pentru acestea:

- tipul conservator, continental-european

- tipul anglo-saxon, liberal
- tipul scandinav, social-democrat

Ce drum și ce concept de echitate?

Capitolul 4 din prezentul volum conține explicații detaliate cu privire la tipurile de capitalism şi conceptul de echitate aflat la baza acestora.

Urmează analiza programelor partidelor care examinează, pe baza acestui model, în ce măsură partidele continuă să urmeze calea unui „stat social continental-european conservator", aşa cum a fost cazul până acum cu Germania şi dacă acesta va fi revizuit ori dezvoltat în alt mod; se va avea în vedere şi ce concept de echitate socială doresc partidele să implementeze.

6.1. Principii pentru Germania – programul CDU[12]

„Economia socială de piață" în viziunea CDU

În 2007, CDU a adoptat un nou program fundamental. În esență, „economia socială de piață" este privită drept un model de succes şi de viitor: „CDU este partidul economiei sociale de piață. [...] CDU respinge orice formă de colectivism, fie socialistă, fie de altă natură. Acelaşi lucru este valabil şi în ceea ce priveşte capitalismul necontrolat, care mizează doar pe piață şi care nu are răspuns pentru problemele sociale ale epocii noastre. Economia socială de piață rămâne modelul nostru şi în Germania reunificată, în era globalizării" (pg. 46 şi următ.).[13]

Economia socială de piață, nu statul social este noțiunea esențială la CDU

Conceptul de stat social este în consecință menționat mereu împreună cu „economia socială de piață". Statul social funcționează ca un corectiv cu privire la piață, transformând economia de piață într-o economie socială de piață: „Statul social are mari realizări. Aceasta rămâne indispensabil. Sistemele de asigurare socială au fost influențate în mod activ de CDU. Asigurarea riscurilor în mod solidar conferă oamenilor siguranță. Acestui fapt i se datorează bunăstarea pe scară largă, pacea socială şi participarea. În viitor însă îşi vor putea îndeplini rolul doar dacă sunt dezvoltate în continuare şi reformate. Obiectivul îl reprezintă statul social activator, care motivează puternic individul şi îl pune în

12 Christlich Demokratische Union Deutschlands – Uniunea Creştin-Democrată (n.trad.)
13 Numărul paginii indicat în text se referă la programele partidelor, în măsura în care nu se face trimitere expresă la alte lucrări sau la alți autori.

situaţia de a adopta inițiative personale şi de a-şi asuma responsabilități în concordanță cu posibilitățile sale“ (pg. 60). Din acest punct de vedere, nu statul social este noțiunea esențială la CDU, ci economia socială de piață.

Principiul subsidiarității

Respingerea „colectivismului“ este exprimată în principiul subsidiarităţii (a se vedea cu privire la fondul creştin: Stegmann/Langhorst 2005: 610 şi următ.): „Libertatea face posibilă şi are nevoie de un mod de viaţă pe proprie răspundere. Acesta este motivul pentru care viaţa socială trebuie ordonată după principiul subsidiarității: cetățeanul însuşi va trebui să hotărască ce poate realiza mai bine sau la fel de bine singur, în familie sau în cooperare benevolă cu alţii. Statul şi administrațiile locale vor avea doar sarcini pe care cetățenii individuali sau comunitățile mai mici nu şi le vor putea asuma. Principiul subsidiarității este valabil şi în relaţia dintre comunităţi mai mici şi mai mari, precum şi între asociațiile libere şi instituțiile statului. Subsidiaritatea presupune ca orice comunitate mai mare – şi nivelul statului – să acționeze atunci când cerințele de ordin socio-politic depăşesc posibilitățile de acțiune ale individului sau comunităților mai mici“ (pg. 7).

Principiul subsidiarității este transpus în cadrul unei viziuni de societate bazate pe economia socială de piaţă: „Economia socială de piaţă este bazată pe competiție. Politica în economia socială de piață este politică de reglementare (*Ordnungspolitik*). Economia socială de piață oferă întreprinderilor un spaţiu de liberă decizie în vederea promovării performanțelor şi creează o ofertă cuprinzătoare de bunuri şi servicii pentru populație. Aceasta face posibil ca fiecare să poată fi activ pe piaţă pe propria sa răspundere. Ea presupune existența unui stat capabil care să asigure un mediu competițional. Aici intră libertatea economică şi contractuală, protecţia faţă de barierele pieţei şi protecția față de abuzul de putere din partea societăților dominante, cât şi facilitarea transparenței pieţei. În economia socială de piaţă, protecţia proprietății este condiția pentru a putea crea utilitate pentru colectivitate şi pentru a-şi îndeplini astfel misiunea sa socială“ (pg. 49).

Raportare pozitivă la egalitatea după performanță

Astfel, economia socială de piață este orientată spre egalitate după performanţă şi ia în calcul, în mod expres, diferențele de rezultat, ca forță motrice, pentru bogăția din societate (a se vedea de ex. pg. 20, 48). În centrul atenției este (şi rămâne) omul, nu statul.

Egalitatea după performanță şi răspunderea proprie conduc la dorința CDU de a transforma sistemele de asigurare socială în două direcții: în primul rând, decuplarea acestora de ocupare (pg. 60 şi următ.); în al doilea rând, creşterea răspunderii individuale în tandem cu asigurarea unor servicii de bază (pg. 60–62).

Astfel, lucrătorii vor putea să se asigure suplimentar, în funcție de posibilitățile proprii, pentru a beneficia şi de alte servicii. Contribuția angajatorului la finanțarea sistemelor dispare în condițiile decuplării de la costurile sociale ale salariului.

Astfel, CDU încearcă să netezească drumul statului social conservator continental-european în direcția unui model de stat social liberal.

Obiectivul reformei: statul social liberal pe fond creştin

Rolul statului în raport cu economia de piață va avea o orientare generală de sorginte liberală, menținând însă unele componente cu rol regulator, pe fondul valorilor creştine.

Propuneri de schimbare din partea CDU:

- **muncă/economie:** degrevarea de costurile sociale ale salariului (respectiv ale angajatorilor) prin contribuții mai nesemnificative la sistemul asigurărilor sociale, precum şi asigurarea suplimentară voluntară pentru lucrători;
- **sănătate:** de ex. introducerea unui sistem de premiere;
- **educație:** puternică orientare spre egalitatea după performanță;
- **impozite:** reducerea sarcinii fiscale (salariale), finanțare mai puternică a prestațiilor sociale din partea statului cu fonduri încasate din impozite.

6.2. „Principiile fundamentale de la Wiesbaden" ale FDP[14]

Dintre cele cinci partide reprezentate în Bundestag, FDP are cel mai vechi program încă în vigoare: „Principiile fundamentale de la Wiesbaden", din anul 1997. FDP îşi recunoaşte poziția sa insulară în manifestarea ataşamentului la

14 Freie Demokratische Partei – Partidul Liber Democrat (n.trad.)

liberalism: „F. D. P., ca partid al liberalismului organizat, susţinător al raţiunii, diversităţii şi concurenţei, se deosebeşte de toate celelalte partide care doresc să obţină progresul prin încredere în guvern şi intervenţionism de stat“ (pg. 6).

Rolul statului: critică fundamentală şi punct esenţial de abordare politică

Rolul statului va fi critica fundamentală şi punctul esenţial de abordare politică pentru FDP: o „economie de stat birocratică“ (pg. 14) împiedică, ca urmare a „anchilozării birocratice“, dezvoltarea liberă şi flexibilă a economiei şi societăţii: „Liberalii vor, în locul unei economii de stat a celor mai bune intenţii sociale şi ecologice, o economie de piaţă a celor mai bune rezultate sociale şi ecologice“ (pg. 6). Calea pe care o aleg liberalii urmăreşte mai întâi crearea capacităţii de performanţă economică (prin eliminarea intervenţionismului de stat şi a cartelurilor de putere instaurate de grupurile de interese), pentru a putea obţine apoi „capacitatea de performanţă socială“ (a se vedea pg. 14).

Respingerea „intervenţionismului statului“

Aceasta se reflectă şi în cerinţa includerii privatizării în Legea Fundamentală, aşa încât să aibă prioritate sectorul privat ori de câte ori se impune o prestaţie pe care acest sector este capabil să o realizeze de aceeaşi manieră ca sectorul public (a se vedea pg. 30). FDP defineşte ca simbol al viziunii sale „economia de piaţă socială şi ecologică“. Totuşi, definiţia FDP diferă mult faţă de cea a CDU sau a Verzilor (Bündnis 90/Die Grünen). Cel mai mult diferă poziţia FDP de cea a social-democraţilor: „Statul social liberal îşi concentrează ajutorul în mod eficient asupra celor realmente nevoiaşi. Statul providenţial social-democrat distribuie câte puţin tuturor“ (pg. 21). Nu se spune însă şi care ar fi soluţia alternativă exactă şi cum ar putea fi organizată evaluarea sărăciei la nivelul societăţii.

Statul social pentru atenuarea stării de precaritate

FDP este axat pe piaţă, dar nu exclude complet statul social, după cum rezultă din propriul capitol despre „statul social liberal“. Abordarea contribuie la atenuarea stării de precaritate în care au ajuns unii oameni: „Libertatea are nevoie de o bază materială. Liberalii ştiu că şi în cazul creşterii spiritului cetăţenesc şi al răspunderii crescânde faţă de aproape este necesară asigurarea de către stat a unui minim existenţial pentru aproapele nostru“ (pg. 20). Acest „minim existenţial“ nu ar reveni însă decât „celor realmente nevoiaşi“ (pg. 21).

Cerinţa principală: salariul de bază

Centrul în jurul căruia gravitează concepţia de politică socială a FDP constituie o regrupare a tuturor prestaţiilor sociale ale statului într-un venit de bază

necondiționat. În acest scop, prestațiile specifice statului social şi finanțate prin impozite urmează să fie deduse din impozitul pe venit de către administrația financiară şi, eventual, trecute în cont ca „impozit pe venit negativ/venit de bază necondiționat". Pentru a stimula dorința de muncă, se va adăuga numai o parte din salariu la venitul de bază necondiționat (pg. 21) – adică un fel de susținere din partea statului pentru sectorul cu salarii scăzute.

Această concepție face legătura între ideea de egalitate după performanță şi statul social în mare parte liberalizat, care crează stimulente pentru performanță. Este evidentă o orientare mai radicală decât la CDU, conform tipului de stat social liberal anglo-american.

Propuneri de schimbare ale FDP:

- **muncă/economie:** introducerea unui venit de bază necondiționat, extinderea sectorului salariilor scăzute, reducerea testului sărăciei şi a administrației
- **sănătate:** programul nu conține detalii
- **educație:** statul trebuie să facă posibilă exercitarea dreptului fundamental la educație, dar şi concurența prin oferta private; reducerea cadrului de reglementare
- **impozite:** reducerea impozitelor, impozit pe venit negativ, asigurări private

6.3. Programul de la Hamburg - programul fundamental al Partidului Social-Democrat din Germania

Statul social – condiție pentru participare

În 2007, SPD a adoptat Programul de la Hamburg. Acesta continuă programele anterioare. În Programul de la Hamburg al SPD, statul social este considerat premisa esențială pentru participarea oamenilor: „Participarea tuturor oamenilor la dezvoltarea economică, culturală, socială şi politică constituie obiectivul politicii social-democrate. În acest sens, sunt de o importanță fundamentală o bună formare, o muncă prin care să poată fi asigurat traiul, precum şi sănătatea, dar şi o distribuire echitabilă a bunăstării. Calitatea statului

social nu se măsoară doar după mărimea beneficiilor de transfer, ci şi în funcţie de asigurarea şanselor reale de viaţă, care trebuie să fie disponibile tuturor încă de la început şi pe întreaga perioadă a vieţii" (pg. 58).

Statul social ca esenţă a unei societăţi democratice

În aceste condiţii, „socialismul democratic rămâne [...] pentru noi viziunea unei societăţi libere şi drepte, bazate pe solidaritate, a cărei realizare reprezintă o misiune permanentă pentru noi. Principiul acţiunii noastre este democraţia socială" (pg. 16 ş. următ.).

Defectele pieţei şi statul cu rol de reglementare

Statul social este astfel esenţa unei societăţi democratice. Acesta face posibilă o cât mai largă participare din partea tuturor. Pentru îndeplinirea acestei responsabilităţi a statului trebuie lămurită repartizarea fundamentală a atribuţiilor între stat, piaţă şi societatea civilă. Această repartizare fundamentală deosebeşte foarte clar SPD de CDU şi FDP.

În ceea ce priveşte necesitatea şi limitele pentru statul care intervine în vederea reglementării, sunt avute în vedere două aspecte: în primul rând, sunt analizate defectele unei pieţei care nu este deloc sau nu este suficient reglementată; în al doilea rând, se urmăreşte realizarea unui socialism democratic (pg. 16 ş.următ.) al cărui garant nu poate fi decât o societate activă şi democratică cu un stat cu rol de reglementare. Defectele şi obiectivul schiţează lacuna, precum şi misiunea de politică socială pe care şi-a stabilit-o SPD prin programul său.

Statul social pentru realizarea drepturilor fundamentale

Statul social este astfel un instrument menit să pună în practică pentru toţi oamenii drepturi cuprinzătoare cetăţeneşti, politice şi economice. Acest instrument trebuie aşadar – iar ideea aceasta este urmărită consecvent în Programul de la Hamburg – să fie adaptat permanent la evoluţiile din domeniul muncii şi economiei, pe de-o parte, şi condiţiilor de realizare a valorilor fundamentale, pe de altă parte.

Punct de pornire: provocările sociale ale prezentului

Provocările societăţii actuale vor fi astfel alese drept punct de pornire: „Societatea noastră bazată pe muncă se află într-o profundă transformare. Ritmul inovaţiilor creşte, ca de altfel şi varietatea formelor de ocupare. Calificarea şi cunoaşterea dobândesc tot mai multă relevanţă. Apar noi profesii creatoare. Raporturile de muncă obişnuite, tradiţionale – cu contract pe termen

nelimitat şi program de muncă reglementat – îşi pierd din importanţă. Activitatea multor oameni pendulează între ocupare dependentă, inactivitate, perioade de „muncă familială" şi activităţi independente" (pg. 9).

„Aceste schimbări care sunt considerate nu de puţine ori drept constrângeri îi pot suprasolicita şi speria pe oameni. Mulţi se tem că vor fi înlăturaţi, neglijaţi sau chiar uitaţi, inclusiv de către mediul politic. Cine nu are o calificare semnificativă sau nu mai este tânăr, este adesea exclus de pe piaţa muncii. Femeile, chiar şi cu cele mai bune calificări, nu au nici pe departe posibilităţi egale de promovare profesională şi de muncă prin care să-şi poată asigura traiul. Cine are de lucru consideră că este ameninţată calitatea vieţii sale prin presiunea în creştere, concurenţa mai puternică şi cerinţa de a fi tot timpul la dispoziţie" (pg. 9).

Statul social preventiv

Constrângerile, dar şi oportunităţile unei economii în schimbare, cu valenţe de flexibilizare sunt şi vor fi mai mari pentru individ, după cum reiese din Programul de la Hamburg. Dacă, în aceste condiţii, libertatea, egalitatea şi solidaritatea urmează să fie realizate pentru toţi într-o societate echitabilă, trebuie ca şi instrumentariul statului social să se transforme. Această adaptare se regăseşte în Programul de la Hamburg la noţiunea „statul social preventiv":

„Statul social este solidaritatea organizată dintre cei puternici şi cei slabi, tineri şi vârstnici, sănătoşi şi suferinzi, lucrători şi şomeri, persoane fără dizabilităţi şi persoane cu dizabilităţi. Fundamentul statului social creează şi în viitor siguranţă şi participare socială garantate de stat, dreptul opozabil la prestaţii sociale, precum şi drepturile lucrătorilor. [...] Acolo unde formele de ocupare vor deveni mai flexibile şi adeseori mai precare, rolul central al statului va dobândi o şi mai mare importanţă: garantarea siguranţei în procesul de transformare. [...] Politica socială preventivă promovează ocupaţiile care asigură existenţa, sprijină educaţia şi susţine prevenţia în domeniul sănătăţii. Ea contribuie la procesul de schimbare demografică şi promovează o rată mai ridicată de ocupare în rândul femeilor şi persoanelor mai în vârstă. De asemenea, împiedică marginalizarea şi facilitează integrarea. Nu scuteşte pe nimeni de răspunderea pentru propria viaţă. Statul social preventiv înţelege educaţia ca pe un element central al politicii sociale.

Misiunea superioară a statului social preventiv este integrarea tuturor oamenilor în societate. Acesta este motivul pentru care politica socială preventivă interconectează diferite sarcini, cum ar fi politica economică, financiară şi a muncii, politica educaţiei şi a sănătăţii, politica vizând familia şi egalitatea de şanse şi integrarea imigranţilor." (pg. 56)

Propunerile de reformă ale SPD

Astfel, „statul social reactiv şi preventiv" nu are în vedere – ca în cazul statului social german conservator – menţinerea unui anumit stadiu, ci urmăreşte să asigure fiecăruia şanse şi posibilităţi de acces în societate, în condiţii de siguranţă financiară care respectă demnitatea umană. Cu alte cuvinte, Programul de la Hamburg vrea să dezvolte statul social spre un stat preventiv social-democrată de tip scandinav. Totuşi, acest lucru este posibil numai pe baza unei reorganizări a dependenţei de cale care să continue dezvoltarea instrumentelor de până acum ale statului social într-un mod coordonat. În acest sens, vor fi menţionate acum unele dintre punctele esenţiale:

- SPD continuă să urmărească finanţarea securităţii sociale prin asigurări sociale care să fie finanţate paritar, de angajatori şi lucrători (pg. 58). Însă finanţarea în cazul de faţă ar urma să fie completată prin impozite. Aceasta este deosebirea evidentă dintre SPD, pe de-o parte, şi CDU şi FDP pe de altă parte. De asemeni, se cere extinderea asigurărilor sociale la toate tipurile de venituri, cu alte cuvinte o orientare în funcţie de „situaţia cetăţeanului", nu de „situaţia ocupării" (pg. 58).

- Pentru domeniul sănătăţii şi îngrijirii, SPD cere o asigurare universală de sănătate (pg. 58) care ia în calcul toate tipurile de venit (de ex. funcţionari, dar şi independenţi).

- Pentru o bună calitate a vieţii, se acordă o importanţă deosebită serviciilor de la nivel local, urmând să fie extinse proiectele de integrare, ofertele pentru grădiniţe şi şcoli, sănătate şi sport, cât şi cele de dezvoltare urbană (pg. 59).

- În domeniul politicii care vizează familia, este evidenţiată răspunderea ambilor părinţi pentru „întreţinere şi grijă" (pg. 65), precum şi educaţia ca o componentă centrală şi supusă extinderii pentru emancipare, mobilităţi sociale şi egalitate de şanse (pg. 60). În acest context, şcolile cu program prelungit ar trebui introduse în toată ţara şi cât mai mulţi actori din societatea civilă (şcoli de muzică şi arte, asociaţii sportive etc.) să fie aduşi alături, astfel încât toţi copiii şi adolescenţii să se dezvolte în funcţie de ceea ce îi interesează, fără să depindă de banii părinţilor.

- SPD doreşte să completeze Uniunea Europeană cu o uniune europeană socială, care să dispună de standarde sociale solide. Astfel, standardele sociale urmează să asigure ţărilor spaţiu pentru implementare în concordanţă cu condiţiile de care dispun acestea, precum şi cu respectarea dependenţei de cale (pg. 28).

Obiectivul reformei: spre un stat preventiv social-democrat

Astfel, SPD prezintă un stat social reactiv şi în acelaşi timp preventiv care se orientează în funcţie de egalitatea de şanse şi de compensarea socială pe tot parcursul vieţii. Statul social conservator, continental-european urmează să fie dezvoltat în direcţia unui stat social al social-democraţiei de sorginte scandinavă.

Propuneri de schimbare din partea SPD:

- **muncă/economie**: introducerea unei asigurări de muncă[15] cu acoperire din partea statului social, de tip flexibil, includerea tuturor în sistemul de asigurări solidar
- **sănătate**: introducerea unei asigurări universale de sănătate, îmbunătăţirea serviciilor publice la nivel local
- **educaţie**: etape de formare comune mai lungi, mai multă mobilitate socială etc.
- **impozite**: completarea asigurării sociale printr-o mai puternică finanţare fiscală, după performanţe; includerea tuturor formelor de venit

15 Se discută despre aceasta şi sub denumirea de „asigurare de ocupare", a se vedea pg. 102.

6.4. „Viitorul este verde“ – programul fundamental al Bündnis 90/Die Grünen[16]

Principalul deziderat: economie de piață socială şi ecologică în era solară

Bündnis 90/Die Grünen şi-au prezentat programul partidului în anul 2002. Dintre programele de partid comparate, acesta este de departe cel mai lung. Principalul deziderat îl constituie transformarea societății într-o economie de piață, ecologică şi socială, pe calea spre o eră a energiei solare. Distrugerea resurselor ecologice este considerată a fi problema principală a viitorului. Însă această transformare necesară a societății implică unele condiții şi consecințe care nu au legătură doar cu politica de mediu, ci şi cu politica socială.

Obiective liberale, dar nu liberale de piață

În planul politicii sociale, Bündnis90/Die Grünen doresc să se detaşeze de alte partide printr-o formă de reprezentare liberală (dar nu de piață liberală):„Acesta este motivul pentru care economia socială de piață de până acum, orientată mult prea mult spre profit, nu corespunde idealului său şi trebuie urgent să continue să se dezvolte. Ceea ce este de natură socială nu poate fi redus la funcția administrativă a statului. Fără libertatea forțelor sociale, fără autodeterminarea cetățenilor, fără subsidiaritate, solidaritatea socială rămâne blocată în birocrație. Interesul constă în promovarea societății civile cu mijloacele statului, concomitent cu limitarea statului, ceea ce ne face diferiți de modelele politice ale socialismului de stat, ale conservatorismului şi liberalismului de piață” (pg. 43). Astfel, Bündnis 90/ Die Grünen solicită o „ordine“ în cadrul căreia să fie asigurate interesele ecologice, sociale şi culturale (pg. 46).

Toate acestea se fixează într-un concept de stat social liberal, dar socialmente responsabil: „Politică socială şi autodeterminare. Concepția noastră asupra statului social îl aşază pe om în centrul politicii. Într-o societate civilă echitabilă şi socială statul stabileşte condiții-cadru care oferă tuturor posibilitatea să-şi dezvolte abilitățile şi talentele“ (pg. 62).

„Echitate în participare“ în mod cuprinzător

În felul acesta, Bündnis 90/Die Grünen se poziționează complet separat: pe de-o parte apelează la conceptele liberale, la actori din societatea civilă, nu la stat, iar pe de altă parte, la sprijin prin măsuri de stat, cumulând toate aceste tradiții diferite într-o concepție cuprinzătoare de „echitate a participării”: „Concepția

16 Bündnis 90/Die Grünen – Alianța 90/Verzii (n.trad.)

noastră despre echitate şi solidaritate socială merge mai departe faţă de clasica politică a redistribuirii. Obiectivul primordial al politicii noastre constă în evitarea sărăciei şi marginalizării sociale, precum şi în îmbunătăţirea situaţiei sociale a celor cu cea mai nefavorabilă situaţie. Noi vrem să asigurăm egalitatea participării, astfel încât toţi cetăţenii să aibă calea deschisă spre cele mai importante domenii ale vieţii sociale – educaţia, munca şi participarea politică" (pg. 61).

Propuneri de reformă din partea Bündnis 90 / Die Grünen

Pentru a pune în practică această viziune a unei „egalităţi a participării", programul Bündnis 90/Die Grünen prezintă un set de măsuri şi instrumente. Nu le putem prezenta complet în acest volum, aşa încât ne vom rezuma la unele puncte esenţiale:

- Asistenţa socială (care mai exista în momentul adoptării programului) ar trebui desfiinţată în favoarea unei asigurări de bază, orientată în funcţie de necesar, preponderent forfetară. Asigurarea de bază ar trebui să facă posibilă o dotare materială suficientă pentru beneficiarii de ajutor, cu o ofertă de măsuri de activare (pg. 64, 66). Aceste măsuri de activare vor trebui transpuse în practică prin cooperarea dintre actorii statului şi ai societăţii civile (asociaţii, proiecte pe cartiere urbane etc.) (pg. 65).

- Spre deosebire de CDU şi FDP, Bündnis 90/Die Grünen înţeleg noţiunea de muncă în sens extins: „Economia de piaţă social-ecologică a viitorului trebuie să recunoască şi să valorizeze toate formele de muncă, precum şi să creeze condiţiile pentru o bună distribuire între genuri. Munca în casă, activitatea educaţională, activităţi în interes obştesc şi ajutorul între vecinătăţi constituie bazele unei societăţi civile de factură socială, fără de care nici solidaritatea şi nici reţelele sociale nu are avea vreo şansă" (pg. 67). Această noţiune extinsă referitoare la muncă generează consecinţe pentru poziţia de politică socială, presupunând astfel ca statul social să construiască activ noi domenii sociale: „În mod suplimentar, urmează să fie create locuri de muncă finanţate public, utile din punct de vedere social şi economic, având ca scop asigurarea existenţei. Noi urmărim continuarea dezvoltării modului de abordare actuală a economiei locale. Va conta deci ca posibilităţile de acces la activitatea ocupaţională să se realizeze în mod echitabil, să fie dezvoltate modele inteligente de timp de lucru în

activitatea de pe parcursul vieţii active, să fie posibilă pentru toţi învăţarea pe tot parcursul vieţii, discriminarea şi dezavantajarea femeilor să fie reduse sistematic, iar oamenii mai în vârstă şi imigranţii să fie integraţi, nu marginalizaţi“ (pg. 68).

- Verzii – la fel ca SPD – susţin asigurarea universală de sănătate în domeniile sănătate, îngrijire şi vârsta a treia (pg. 80). În acest sistem de asigurare urmează să fie incluse permanent toate tipurile de venituri şi persoane (pg. 80). Este avută în vedere o combinaţie de procedură prin capitalizare şi modele cooperatiste, fără să fie explicat sistematic modul în care ar urma să funcţioneze mecanismul.

- Programul celor de la Bündnis 90/Die Grünen se distinge în special prin faptul că are în vedere nu doar sistemul de finanţare, ci şi asigurarea calităţii ofertei, în interesul persoanelor interesate, atât în ceea ce priveşte înlăturarea barierelor (pg. 87), cât şi în privinţa creării unui sistem educaţional care să conducă la mobilitate socială (pg. 72).

Pe ansamblu, Die Grünen s-au orientat evident în funcţie de statul social social-democrat de tip scandinav, dar prezintă şi elemente, mai puţin semnificative însă, ale statului social liberal.

Obiectivul reformei: statul preventiv social- democrat, cu elemente liberale

Propuneri de schimbare ale Verzilor:

- **muncă/economie**: introducerea unei asigurări de bază, orientată în funcţie de necesar, în mod considerabil forfetară, extinderea noţiunii de muncă şi recunoaşterea altor forme de muncă;
- **sănătate**: introducerea unei asigurări universale cu finanţare prin contribuţii, completare prin procedeul de capitalizare;
- **educaţie**: consolidarea responsabilităţii individuale, şcoală cu program prelungit, extinderea formării profesionale continue în competenţă publică;
- **impozite**: după performanţă; includerea tuturor tipurilor de venit.

6.5. „Repere programatice“ ale partidului „Die Linke“

Document de constituire programatic, nu program al partidului

Partidul ”Die Linke” (Stânga), rezultat din PDS şi WASG nu are încă un program real. Există, în schimb, un „document de bază programatic“, adoptat de congresul comun al WASG şi al partidului stângist PDS în martie 2007, acesta reprezentând din punct de vedere formal programul partidului (în sensul legii partidelor). Acest „document programatic fondator” nu are însă un conţinut coeziv, ci se prezintă mai degrabă sub forma unei înşiruiri de intenţii pe un coridor comun de obiective.

Problemele centrale nu sunt clarificate

Aceste „repere programatice“ sunt rezultatul unor conflicte mai ample, legate de obiective sau poziţie în interiorul formaţiunii. Acestea nu au fost continuate până la finalizarea programului propriu-zis, aşa încât lucrurile nu sunt foarte clare. Pe lângă numeroasele probleme individuale, în esenţă se pune problema (controlului) pieţei, respectiv în ce măsură să existe acest control, precum şi până unde poate fi utilă intervenţia statului. Rolurile statului (de actor, coordonator, întreprinzător, pionier?) vor fi cele care se vor genera dezbateri aprinse.

Poziţionare ambivalentă

Dacă privim la poziţionarea de politică socială a partidului „Die Linke“, discuţia are un efect ambivalent. Sunt stabilite multe condiţii de politică politică, aşa cum se întâlnesc şi la SPD şi Bündnis 90/Die Grünen sau care ar putea fi măcar compatibile.

Raport critic, dar neclar în detaliu între stat şi piaţă

Sunt doar trecător menţionate şi, în unele părţi, rămân neclarificate chestiuni legate de etatizarea pieţei şi a economiei, de schimbarea structurii de bază a acestora pentru a putea atinge obiectivele sociale şi ecologice: în aceste condiţii, ar fi necesară o „democratizare cuprinzătoare a tuturor domeniilor vieţii. Democratizarea economiei impune ca puterea de dispoziţie asupra tuturor formelor de proprietate să fie subordonată criteriilor sociale“ (pg. 2).

Interpretare: principiul statului social pentru schimbarea relaţiilor dintre stat, economie şi societate

Partidul „Die Linke“ se detaşează de celelalte partide în special prin interpretarea principiului statului social: „Noţiunea de stat de drept social se referă la schimbarea relaţiilor dintre stat, economie şi societate. Este hotărâtoare în ceea ce priveşte ideea de stat social cerinţa de reorganizare.

Prin imperativul statului social urmează să fie concretizate fixarea principiilor dreptăţii sociale şi asigurării de către stat împotriva celor mai importante riscuri pentru viaţă. Dreptate socială înseamnă şi grijă pentru distribuirea echitabilă a avuţiei sociale. Drepturile fundamentale sociale ar trebui să fie incluse în Legea Fundamentală, suplimentar, în scopul afirmării statului social" (pg. 15).

Partidul „Die Linke" doreşte să reprezinte o schimbare cuprinzătoare, atât de politică, cât şi de perspectivă. Din documentul de constituire nu se poate aprecia cât de amplă va fi „schimbarea", aşa încât trebuie aşteptat, pentru a vedea care aripă politică se va impune.

Propuneri de schimbare ale partidului „Die Linke":

- **asigurare de bază** socială, orientată în funcție de necesar, lipsită de represiuni, finanțată din impozite
- transformarea **asigurării de pensie în asigurare de ocupare**
- **asigurare universală de sănătate, solidară,** eventual completarea finanţării paritare prin componenta creatoare de valoare
- consolidarea **autogestiunii asigurărilor sociale**
- sector public de ocupare şi extinderea serviciilor sociale locale
- verificarea posibilităţii şi necesităţii mutualizării ori etatizării întreprinderilor

6.6. Rezumat

Programele celor cinci partide reprezentate în Bundestag sunt „declaraţii de intenţie" ale partidelor cu privire la direcţia în care – presupunând că au puterea politică - doresc să continue dezvoltarea sistemului social german şi a statului social.

Diferențe clare în interpretarea conceptului de stat social

În rezumat, se pot reține următoarele, evident nu fără o notă personală: pentru pozițiile de politică socială ale partidelor se poate trage o linie de demarcaţie între partidele CDU şi FDP, pe de-o parte, şi partidele SPD, Bündnis 90/Die Grünen, „Die Linke" pe de altă parte.

CDU şi FDP urmăresc o liberalizare – cu diferenţe doar în gradaţie – şi o orientare puternică în funcţie de egalitatea după performanţă ca model pentru statul social. Se porneşte de la statul social liberal de tip anglo-saxon. CDU se deosebeşte prin faptul că pune accentul mai mult pe asistenţa din partea statului social, cu respectarea principiului subsidiarităţii.

SPD, Verzii şi partidul „Die Linke" se orientează mai evident spre un amestec de echitate după nevoi şi egalitate de şanse, acestea urmând să fie transpuse în drepturi fundamentale şi garantate de stat. Totuşi, se deosebesc şi ele în mod evident prin concepţia proprie cu privire la punerea în practică a cerinţelor de bază:

- Pe lângă elementele de asigurare socială în grija statului, Bündnis 90/Die Grünen au în vedere şi aspecte liberale şi elemente ale societăţii civile.

- Partidul „Die Linke" are în vedere, pe lângă elementele statului social, şi posibilitatea de realizare a drepturilor fundamentale prin mutualizare, indiferent de ce tip şi încă nedefinită ca dimensiune (etatizare, cooperative, trecerea în proprietatea lucrătorilor, sectorul public de ocupare).

- SPD analizează provocările unei economii în schimbare şi urmăreşte o reformă care se orientează în funcţie de statul social social-democrat de tip scandinav, pentru realizarea unui stat social reactiv şi preventiv în condiţiile unei economie flexibilizate. Societatea civilă, familia şi elemente ce ţin de organizarea statului trebuie avute în vedere în egală măsură şi dezvoltate mai departe.

7. DOMENII CENTRALE ALE STATULUI SOCIAL

În capitolele anterioare a fost clarificată abordarea programatică a democrației sociale, precum şi întrebările şi conceptele de bază în domeniul politicii sociale. Ne îndreptăm atenția acum asupra domeniilor concrete ale statului social. În acest capitol vom compara sistemul statului social german cu cel din alte țări, în domeniile fiscalității, şomajului, pensiilor, sănătății şi educației. În centrul atenției se află permanent întrebarea cum se comportă statul social german în diferitele dimensiuni ale echității, precum şi ce învățăminte se pot trage de aici.

În statele care fac obiectul analizei, există diferențe în privința costului vieții. Pentru a putea înțelege mai bine datele cu care avem de-a face, fig. 9 redă nivelul prețurilor din cele 5 țări. Nivelul prețurilor reprezintă raportul dintre paritatea puterii de cumpărare (PPP) şi cursul de schimb, luând ca medie UE-27. Dacă nivelul prețului este mai mare de 100, costul vieții în țara respectivă este proporțional ridicat, iar dacă este sub 100, costul vieții este comparativ mai convenabil. Toate sumele indicate sunt convertite în euro.

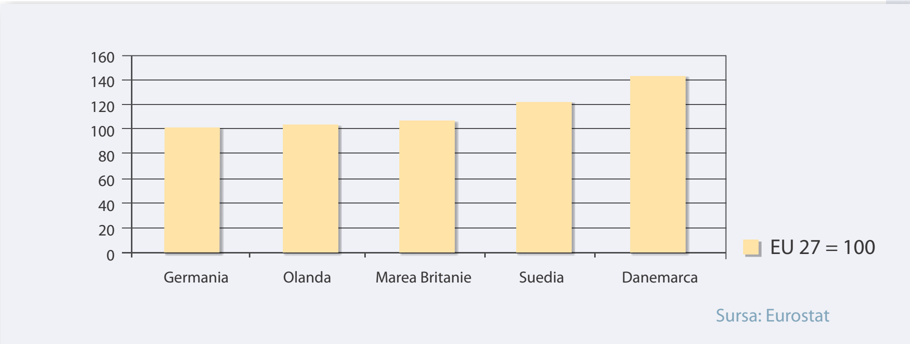

Fig. 9: Nivelul prețurilor consumului final în gospodăriile private, inclusiv impozitele indirecte, în anul 2006

Notă: Față de celelalte patru țări, Danemarca are cel mai ridicat cost al vieții cu circa 138% din media UE-27, respectiv: dacă în media UE costul vieții este de 1 euro, în Danemarca va costa 1,38 euro, iar în Germania (103%), numai 1,03 euro.

7.1. Impozite

Thomas Rixen

În acest capitol

- sunt prezentate cele mai importante principii ale impozitării;
- sunt prezentate diferitele tipuri de impozite şi sunt discutate efectele lor distributive;
- sunt prezentate şi comparate structurile fiscale ale celor trei modele de stat social în raport cu eficienţa lor economică şi efectele lor distributive.

Trei scopuri ale impozitului: încasări, redistribuire, control

Impozitele şi taxele sunt importante pentru statul social din trei motive. Pe de-o parte, acesta are nevoie de ele ca surse de venit, pentru a putea finanţa programele de politică socială. Acesta este *scopul fiscal* al impozitării, importanţa sa fiind esenţială şi pentru toate celelalte domenii politice. În al doilea rând, mărimea taxelor şi structura impozitelor influenţează distribuirea veniturilor, averea şi bunăstarea populaţiei (*scopul redistribuirii*). În al treilea rând, impozitele pot fi folosite ca *norme de control*, pentru a obţine un anumit comportament din partea contribuabilului. Un exemplu în acest sens este impozitul aplicat tutunului şi alcoolului, care este adesea justificat pe motive ce ţin de sănătate.

Lectură complementară:
Stefan Homburg (2000), Allgemeine Steuerlehre, München.

Joel Slemrod und Jon Bakija (2004), Taxing Ourselves. A Citizen's Guide to the Great Debate over Tax Reform, Cambridge.

Deosebirea dintre impozite, taxe şi contribuţii

Impozitul în sens strict constituie o taxă obligatorie care nu presupune o contraprestaţie directă (a se vedea § 3 alin. 1 din Legea impozitelor şi taxelor). Această regulă nu se aplică şi pentru alte taxe care, în sens mai larg, intră tot la categoria impozite şi sunt percepute pentru finanţarea serviciilor publice. *Taxele* au legătură cu un anumit scop şi sunt impuse individual. Un exemplu ar fi taxa de salubrizare. *Contribuţiile* depind tot de un anumit scop, utilitatea lor nefiind individuală; acestea se pot atribui în funcţie de categorie. Astfel, de exemplu, asigurarea de şomaj trebuie ca, pentru categoria lucrătorilor, să acopere riscul şomajului. Acelaşi lucru este valabil şi pentru celelalte asigurări sociale.

În continuare sunt explicate mai întâi cele mai importante principii ale impozitării, după care se face diferenţierea între tipurile de impozitare. Pe această bază, sunt identificate trei tipuri de sisteme de impozitare şi apoi comparate performanţele lor în domeniul politicii sociale.

7.1.1. Principiile impozitării: echitate şi eficienţă economică

În organizarea sistemului fiscal, statul ar trebui să urmărească anumite obiective. Două dintre acestea, echitatea şi eficienţa economică, au directă legătură cu statul social şi cu confruntarea politică în jurul acestuia.[17] Ambele obiective sunt dezirabile, dar pot intra în conflict unul cu altul. Încă nu există un consens politic în ceea ce priveşte importanţa lor relativă.

Două principii ale impozitării: echitate şi eficienţă economică

În ce constă o impozitare echitabilă?

Sistemul fiscal trebuie să fie unul echitabil. Nu există însă o opinie unanimă despre ceea ce înseamnă o impozitare echitabilă. Două principii, pe care economiştii politici şi filozofii le discută de mult timp – principiul impozitării în funcţie de echitatea după performanţă şi principiul echivalenţei – pot oferi sprijin pentru a reflecta în mod constructiv la echitatea fiscală.

Echitatea după performanţă şi principiul echivalenţei

Regula generală cu privire la efectele diferitelor reglementări de impozitare asupra distribuirii

În cazul **impozitului regresiv**, suma impozitului scade cu creşterea venitului. Impozitele regresive redistribuie venitul şi averea de jos în sus. Ele trebuie respinse din motive care ţin de aspectele echităţii. Un impozit este **proporţional** dacă fiecare impozitează aceeaşi pondere, indiferent de mărimea venitului. Odată cu creşterea venitului creşte şi sarcina fiscală **absolută**. Efectul de redistribuire este mai puţin semnificativ decât în cazul impozitării progresive. Impozitul este **progresiv** atunci când sarcina fiscală pentru venituri mari este procentual mai ridicată decât pentru veniturile scăzute. Odată cu creşterea veniturilor creşte şi sarcina fiscală relativă, obţinându-se un efect de redistribuire mai amplu.

Impozitare după performanţă

Impozitarea după performanţă

Cerinţa impozitării contribuabililor după performanţele individuale se întâlneşte deja la Adam Smith. Pentru transpunerea acestui principiu în politica practică se pune întrebarea cum poate fi măsurată performanţa (vezi şi discuţia de la Capitolul 3). De cele mai multe ori se presupune simplist că venitul individual reflectă performanţa. Din principiul performanţei rezultă două aspecte. În primul rând, contribuabilii cu venit egal trebuie să plătească aceleaşi sume cu titlu de impozit (echitate orizontală).

---

17 Alte două criterii foarte importante pentru un sistem fiscal, dar asupra cărora nu se va insista aici, sunt fezabilitatea politică, respectiv administrabilitatea, şi simplitatea, respectiv transparenţa.

Echitate fiscală verticală şi orizontală

În al doilea rând, persoanele cu venituri mai mari trebuie să suporte o sarcină fiscală mai mare față de cele cu venit mai redus (echitate verticală).

Ce reguli de impozitare îndeplinesc această cerință?

Încă nu a fost rezolvată controversa privind regulile de impozitare care îndeplinesc aceste cerințe. Este însă clar că un impozit cu efect regresiv este contrar principiului. Libertarienii, în schimb, consideră că s-ar încadra la echitatea după performanță situația în care se percepe un impozit proporțional. Fostul judecător constituționalist Kirchhof propunea, spre exemplu, aplicarea unui procent unic, de 25% pentru toate veniturile.

Utilitate marginală în scădere: motivaţie pentru impozitul progresiv

Rațiuni în favoarea impozitului progresiv

S-ar putea argumenta că este o necesitate a echității verticale ca sarcina fiscală relativă să crească odată cu venitul. Explicația ar fi faptul că un sfert din venitul contribuabilului care câştigă 100.000 de euro pe an reprezintă un efort mai mic față de sfertul din venitul celui care câştigă 20.000 de euro pe an. Primul ar fi obligat eventual să renunțe la cea de-a doua maşină sau la cea de-a treia vacanță din acelaşi an pentru plata unui impozit de 25.000 de euro. Pentru al doilea, s-ar putea ca renunțarea la cei 5.000 de euro să însemne eventual renunțarea la concediu sau la posibilitatea de a cumpăra alimente sănătoase. Dacă se va ține seama de aceste considerații – economiştii vorbesc despre utilitatea marginală în scădere a venitului – ar trebui realizat un sistem de impozitare progresiv. Este exact ceea ce cere şi SPD:

Utilitatea marginală este o noțiune economică şi se referă la creşterea de utilitate obținută prin ultima dintre unitățile consumate. În cazul celor mai multe bunuri, utilitatea pentru individul consumator va scădea concomitent cu creşterea consumului (de ex. care este satisfacția celui de-al zecea pahar de vin față de cel de-al nouălea?). (Das Politiklexikon 2006: 128–129).

„Întreprinderile şi gospodăriile particulare trebuie să participe la finanțarea sarcinilor statului corespunzător performanțelor lor. Înseamnă că: sprijinim impozitul progresiv pe venit deja probat.“ (Programul de la Hamburg 2007: 46)

Principiul echivalenței

Cel de-al doilea principiu al echității impozitării – privit adeseori ca opusul impozitării în funcție de performanță – este principiul echivalenței. Conform acestuia, cuantumul impozitului trebuie să fie calculat în funcție de contraprestația obținută din partea statului. Ideea este că impozitele constituie un preț pentru punerea la dispoziție de bunuri publice. Principiul echivalenței impune deci un fel de justiție comutativă.

Principiul echivalenței: un fel de justiție comutativă

Însă adesea este imposibilă determinarea unui preț precis, individual atribuibil pentru o anumită prestație din partea statului. Deoarece bunurile care sunt finanțate prin impozite în sens restrâns întrunesc calitățile unui bun public[18], mecanismul de piață nu funcționează, aşa încât nu poate fi indicat un preț precis pentru bun. În schimb, în cazul unei taxe, acest lucru este posibil. Iar aceasta va fi stabilită în funcție de principiul echivalenței. La fel stau lucrurile – însă cu mai puțină strictețe – în cazul contribuțiilor. Evident, în asigurarea de şomaj şi de pensie nu se realizează o echivalență strictă între contribuțiile plătite şi prestația reală primită – de altfel, nici nu este clar dacă intervine situația pentru care a fost contractată asigurarea şi nici cât va dura situația respectivă – prestațiile prevăzute orientându-se ca mărime în funcție de contribuțiile anterior plătite.

Problemă: determinarea „prețului“ corect

Chiar dacă principiul echivalenței nu este strict aplicabil în cazul impozitelor, tot este util atunci când reflectăm la un sistem fiscal just. Chiar dacă prețul pe care trebuie să îl plătească persoana nu poate fi stabilit cu precizie, este foarte limpede că toți contribuabilii primesc pentru impozitele lor o contraprestație foarte concretă, respectiv totalitatea bunurilor publice. Aici intră, printre altele, realizarea ordinii de drept, garantarea securității interne şi externe, prestații sociale, şcoli, străzi şi transport public. Pe scurt:

Contraprestație pentru impozite: „o societate civilizată“

> *„Impozitele sunt prețul pe care îl plătim pentru o societate civilizată.“*
> (Oliver Wendell Holmes Jr. 1927, judecător la Curtea Supremă americană, traducere T. R.)

18 A se vedea Manualul 2: Economie şi democrație socială (2009), pg. 132–137.

Motivaţia pentru impozitul progresiv: cine are mai mult, profită mai mult de menţinerea ordinii de drept

Motivarea impozitului progresiv prin teoria echivalenței

Mergând mai departe cu reflecțiile, se poate arăta că, în esență, principiul echivalenţei nu se află neapărat în contradicție cu principiul impozitării după performanţă. Acest principiu poate fi util pentru justificarea impozitării progresive: impozitele sunt condiţia pentru crearea şi menţinerea unei ordini de drept care garantează protecția proprietății personale, ele sunt cele care definesc, la urma urmei ce înseamnă proprietate privată. Aşa se justifică de ce se cer costuri mai ridicate pentru menţinerea ordinii de drept şi a proprietății de la cei care dispun de mai multă proprietate şi mai mult venit, în condițiile în care aceştia profită mai mult de această ordine decât persoanele mai puțin înstărite.[19]

Neutralitate: fără distorsiuni economice

Eficiență economică

Pe lângă aceste principii care se referă la echitatea sistemului fiscal, ar trebui creat un sistem fiscal într-un mod care să provoace cât mai puține distorsiuni economice. Se vorbeşte despre obiectivul neutralității. Neutralitatea este un obiectiv important, deoarece face posibilă o utilizare eficientă a resurselor, promovând astfel creşterea. Problema este că fiecare impozit distorsionează deciziile actorilor economici. Singura excepție o reprezintă capitația, atunci când toți cetățenii plătesc absolut aceeaşi sumă. Chiar dacă nicăieri nu se percepe capitația, fiind considerată nefezabilă şi nedorită din punct de vedere politic, deoarece contravine ideilor discutate mai sus despre echitate, ea poate servi clarificării conceptului de neutralitate. Un astfel de impozit ar fi deci complet neutru, deoarece, indiferent dacă obții venit sau nu, suma care ar trebui plătită ar fi întotdeauna aceeaşi. În aceste condiții, există imboldul de continuare a îmbunătățirii situației economice, pentru a contribui astfel la creşterea economică. Altfel stau lucrurile atunci când sarcina fiscală creşte odată cu venitul. Atunci scade dorința de a face eforturi şi mai mari. Cu cât este mai progresiv impozitul, cu atât mai scăzut este interesul individual pentru îmbunătățire.

Conflict de obiective între eficiență şi dreptate?

Aşadar, sistemul de impozitare considerat drept cel mai echitabil, deoarece distribuie sarcina fiscală în mod progresiv, ar putea reprezenta o piedică pentru

19 A se vedea Manualul 2: Economie şi democrație socială, pg. 132–137.

creştere. Din acest punct de vedere, avem de-a face cu un conflict de obiective între eficienţă şi dreptate. Dacă renunţăm la o oarecare doză de dreptate, este posibil să obţinem creştere şi viceversa. Găsirea echilibrului dintre aceste două obiective depinde de idealurile societăţii şi reprezintă obiectul esenţial al dezbaterii privind politica fiscală.

Ce balanţă între creştere şi dreptate?

După cum vom vedea mai jos, diferite ţări au adoptat decizii diferite. Totodată, se pune întrebarea cum este de fapt raportul de schimb dintre eficienţă şi dreptate, precum şi dacă acesta nu poate fi influenţat de alţi factori, aşa încât conflictul dintre cele două obiective să nu fie aşa de puternic după cum se prezintă într-o primă fază.

Cât de mare este conflictul de obiective?

7.1.2. Diferitele tipuri de impozite

În realitate, statul impozitează diferite lucruri şi activităţi. Impozitele se împart în mai multe categorii.

Impozite directe

Impozitele directe au legătură nemijlocită cu indicatorii de performanţă, ceea ce înseamnă că sunt percepute în funcţie de venit şi avere. Printre impozitele directe se numără de exemplu impozitul pe venit, impozitul pe societate, impozitul pe succesiune şi avere. În cazul impozitului pe venit, în Germania (dar şi în cele mai multe dintre celelalte state) se aplică un impozit progresiv. Acesta se plăteşte de către persoane particulare şi societăţi organizate în baza dreptului privat. În schimb, impozitul pe societăţi, care se aplică profiturilor persoanelor juridice (spre exemplu SA şi SRL), este o cotă proporţională. În Germania, aceasta tocmai a fost redusă la 25% (la care se adaugă impozitul pe activitatea comercială, reprezentând o taxă locală).

Impozitele directe au legătură cu venitul şi averea

Finanţarea asigurărilor sociale prin impozite sau contribuţii

În sens larg, contribuţiile la asigurările sociale sunt tot impozite directe. Lor li se aplică o cotă proporţională. Deoarece există adesea o limită a bazei de calcul a contribuţiilor, veniturile mari nu intră în finanţarea contribuţiilor sociale corespunzătoare. Din acest motiv, asigurările sociale par să aibă o organizare cu caracter regresiv.

Contribuţiile sociale sunt impozite în sens larg

Oricum, în pensie şi în asigurarea de sănătate există o subvenţie din partea statului, finanţată prin impozite (în sens restrâns). Finanţarea are tendinţa să fie regresivă în cazul asigurărilor sociale, motiv pentru care SPD susţine o extindere a ponderii impozitelor (a se vedea Programul de la Hamburg 2007: 58).

Impozite indirecte

Impozitele indirecte cuprind modul de utilizare a venitului – exemplu: TVA

În cazul impozitelor indirecte, performanţele economice sunt captate pe căi ocolite. Impozitul se aplică utilizării venitului. În Germania, cel mai cunoscut impozit indirect – şi totodată cel mai important din punct de vedere fiscal – este TVA. Cota de TVA este de 19%, iar pentru unele bunuri de bază există o cotă redusă de 7%. Dacă ne gândim că mai ales persoanele cu venituri mai reduse trebuie să cheltuiască o parte mai importantă din venitul lor pentru acoperirea necesarului curent, vom înţelege că TVA are efect regresiv.

Sarcina fiscală pentru factorii de producţie

Care este raportul de impozitare a capitalului şi muncii?

În fine, putem întreba, care factor de producţie macroeconomic suportă o sarcină fiscală. Spre exemplu, putem deosebi sarcina fiscală a factorului capital faţă de factorul muncă.

7.1.3. Trei tipuri de stat fiscal

Trei tipuri de stat fiscal – analogie cu statele sociale

Sistemele fiscale existente pot fi analizate cu ajutorul acestor categorii. Diferenţele dintre diferitele tipuri de stat social (a se vedea Capitolul 3) reies şi din organizarea politicii lor fiscale. Statele sociale anglo-saxone, continentale şi scandinave se deosebesc în ceea ce priveşte sarcina globală prin impozite şi intensitatea cu care apelează la diferitele tipuri de impozite (mix de impozite, respectiv structură a impozitelor). Totodată, se deosebesc şi în privinţa efectului distribuirii care se obţine (a se vedea Wagschal 2001).

Stat fiscal anglo-saxon: SUA

Taxe globale scăzute, mai ales impozitele directe

SUA va fi exemplul de stat fiscal anglo-saxon prezentat în continuare. Sarcina fiscală globală este mai degrabă redusă în această ţară, o pondere ridicată având-o încasările din impozite directe. Progresia impozitului pe venitul personal este comparativ nesemnificativă. Impozitele indirecte şi contribuţiile sociale sunt reduse.

Stat fiscal continental: Germania

În statul fiscal continental – iar ca exemplu am ales Germania – mărimea sarcinii fiscale totale este medie. Ponderea impozitelor directe în venitul global este scăzută, în timp ce ponderea cheltuielilor sociale (contribuţiile de asigurări sociale) este ridicată. În mod corespunzător, este surprinzător de mare diferenţa dintre rata contribuţiilor globale şi rata impozitelor care măsoară ponderea impozitelor, în sens restrâns, din produsul intern brut.

Taxe globale medii, pondere ridicată a contribuţiilor sociale

În mod tradiţional, procentele nominale ale impozitului sunt mai degrabă ridicate; dar se percep în funcţie de o bază de calcul limitată. Cotele de impozitare ale impozitului pe venit şi ale impozitului pe societate au fost reduse după reforma din 2000 (în contrapartidă, baza de calcul a fost extinsă). Ultima etapă a reformei fiscale a intrat în vigoare în 2005. De atunci, plafonul maxim al impozitului pe venit este de 42% (în 1998, era de 53%). Aşadar, Germania nu este, cum se afirmă adesea în dezbaterea politică, o ţară cu impozite ridicate. Însă este o ţară cu contribuţii la asigurările sociale deosebit de ridicate comparativ cu alte state, ceea ce poate avea efecte negative pe piaţa muncii.

Lectură complementară: *Gerd Grözinger (2007), Hochsteuer-land Deutschland? Langlebiger Mythos, problematische Folgen, in: Interven-tion 4 (1), pg. 28–39.*

Stat fiscal scandinav: Danemarca

În statul fiscal scandinav, sarcina fiscală globală este ridicată. Atât impozitul pe venit, cât şi impozitul pe consum sunt ridicate. Iar progresia impozitului pe venitul personal este foarte ridicată. Deoarece cele mai multe dintre prestaţiile sociale sunt finanţate de sistemul fiscal, volumul cheltuielilor sociale rămâne nesemnificativ.[20]

Taxe globale mari, impozite ridicate pe venit şi consum

20 În altă ţară a familiei acestor state sociale – Suedia – tendinţa este spre această formă de finanţare.

	SUA	Germania	Danemarca	Media OCDE
Total taxe, în %	28,0 %	35,6 %	49,1 %	35,9 %
Impozit, în %	21,4 %	21,8 %	48,0 %	26,8 %
Plafonul maxim de impozit pe venit	35 % de la 265.334[21]	42,0 % de la 52.151[22]	59 % de la ca. 43.900[23]	
Plafonul minim de impozitare	10 %[24]	15 %	5,48 %[25]	
Suma exonerată de impozit	5.913 €	7.663 €	0 €[26]	
Impozitul nominal (%) al societăților de capital [27]	39,88%	38,65 % 29,83%(2008)	28,0%	
Limita efectivă a impozitului societăților de capital (2008)	36,0 %	27,3 %	18,6 %	
TVA	vezi nota[28]	19,0 %	25,0 %	

Surse: OCDE (2008a), Ministerul Finanţelor din Germania (2006), Chen/Mintz (2008)

21 Impozit federal. Există impozite la nivel de stat, deductibile la nivel federal.
22 Din 2007 se aplică aşa-numitul impozit pentru bogaţi. Astfel, impozitul creşte la 45% pentru venituri care depăşesc 250.001 de euro.
23 Limita de venit variază în funcţie de componenţa venitului.
24 Impozit federal. Se adaugă impozite de la nivel de stat.
25 Stat centralizat. Pe raza administraţiilor locale se adaugă impozite.
26 Suma de deducere fiscală este de 283 de euro.
27 Conţine impozitele pe profit, impozitul pe profitul din activităţi lucrative şi alte impozite similare ale statului central şi unităţilor sale teritorial-administrative.
28 Cote de TVA relativ scăzute, variabile de la stat federal la stat federal.

Ce semnificație au indicatorii şi cotele de impozitare?

Cota de taxare este ponderea tuturor impozitelor şi taxelor în produsul intern brut. **Cota de impozitare** reprezintă ponderea tuturor impozitelor, în sens restrâns, în PIB.

Cota maximă a impozitului pe venit corespunde plafonului maxim de impozitare, acesta trebuind plătit începând cu un anumit nivel al venitului impozabil. **Cota de impozitare minimă** (de intrare) este procentul din impozit care trebuie plătit pentru venitul care depăşeşte nişa fiscală. Sunt **cote-limită** care indică procentul de impozitare pentru fiecare euro câştigat în plus, cu alte cuvinte, se supune acestei cote de impozitare numai acea parte din venit care depăşeşte limita maximă stabilită. Celorlalte părți ale venitului li se aplică cota mai redusă corespunzătoare, respectiv nu li se aplică impozit dacă este vorba despre nişa fiscală. Spre deosebire de cota-limită există **cota fiscală medie**. Acesta este procentul mediu care trebuie plătit. În cazul impozitului progresiv, cota medie se va afla sub cota-limită.

Cota nominală este acel procent care se percepe în funcție de o anumită bază de calcul. Se deosebeşte de **cota de impozitare efectivă** care indică partea din venit supusă virării propriu-zise când baza de calcul este mai limitată decât venitul, spre exemplu atunci când există nişe fiscale sau posibilități de amortizare.

Completare

În Germania, soții sunt supuşi impozitării pe venitul lor cumulat. Se adună veniturile lor, iar suma se împarte la doi, după care se aplică cota de impozitare corespunzătoare. Ce înseamnă aceasta pentru efectul distribuirii? Care sunt stimulentele pentru soțul cu venit nesemnificativ, pentru a începe o activitate ocupațională? Este acest regim de impozitare pe venitul cumulat pentru soți echitabil?

Graficul de mai jos ilustrează diferenţele de mix fiscal dintre ţări. Este prezentată ponderea încasărilor globale ale statului prin impozite directe şi indirecte, precum şi prin contribuţii sociale. Impozitul pe avere, care intră tot la impozitele directe, este redat separat în grafic.

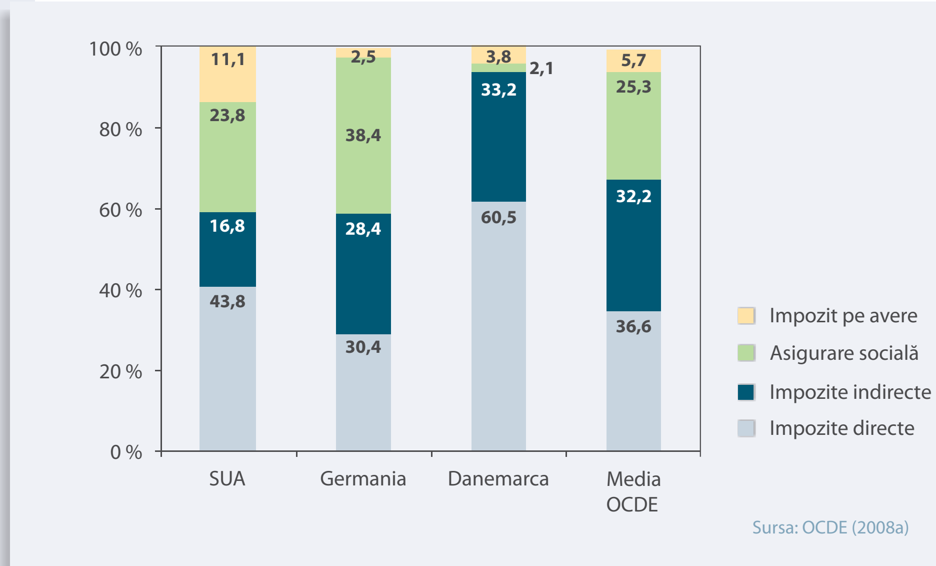

Fig. 10: Structura impozitelor în anul 2006

Germania: impozitare foarte inegală a capitalului şi muncii

Sarcina fiscală asupra capitalului şi muncii

Urmărind sarcina fiscală repartizată între factorii de producţie macroeconomici, reiese că factorul capital, precum şi ceilalţi doi factori, muncă şi consum, suportă o sarcină fiscală aproape la fel de mare. Cu totul altfel se prezintă lucrurile în modelul scandinav, fiindcă sarcina fiscală asupra muncii şi consumului este cu circa 50% mai ridicată decât venitul din investiţii. Aşadar, factorul capital participă în mod evident subproporţional la costurile statului social bine dezvoltat. Sarcina asupra factorului muncă este ridicată şi în statul social continental. Însă în cele mai multe state sociale continentale, diferenţa dintre tratamentul fiscal al veniturilor din investiţii şi muncă este mai scăzută decât în Germania.

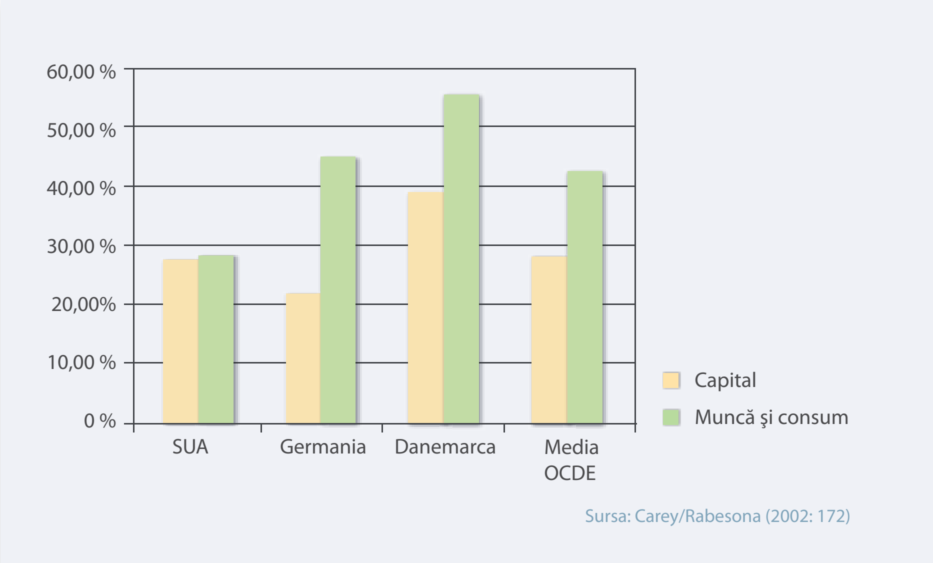

Fig. 11: Cote de impozit pe capital şi muncă plus consum (valori medii pentru anii 1990–2000)

7.1.4. Cât de mare este succesul celor trei state fiscale?

Ce efecte produc diferitele sisteme fiscale pentru atingerea obiectivelor de politică socială? Vom privi mai întâi efectul distribuirii şi apoi succesul creşterii economice.

Efectul distribuirii în statul social anglo-saxon

Aşteptare: distribuire inegală relativ ridicată

Statul fiscal anglo-saxon se axează pe impozite directe, progresive, respectiv cel puţin proporţionale în impozitul pe societate. Impozitul progresiv pe venit nu prezintă trepte cu diferenţe mari. Sarcina fiscală pentru venitul din investiţii şi patrimoniu este însă ridicată. Ar putea părea surprinzător acest aspect, dar se potriveşte foarte bine ideologiei liberale care pune accentul pe performanţa individuală, nu pe poziţia deţinută. De asemenea, cota de taxare globală este relativ scăzută, aşa încât statul dispune de puţine mijloace pentru măsuri de politică socială. Aşteptarea este ca în statul fiscal anglo-saxon distribuirea să fie relativ inegală.

Aşteptare: distribuire relativ egală

Efectul distribuirii în statul social scandinav

Statul social scandinav este axat în mare măsură pe impozite directe, cu un caracter puternic progresiv, aşa încât ar urma să obţină un efect evident redistributiv. Totuşi, faţă de alte state este mai scăzută sarcina fiscală a factorului capital, comparativ cu venitul din muncă. Danemarca are un aşa numit impozit dual în privinţa venitului, veniturile din investiţii fiind impozitate cu un procent proporţional şi mai scăzut decât venitul pentru muncă. Acestea sunt în mod considerabil excluse de la aplicarea impozitului progresiv pe venit. La fel, este ridicată ponderea impozitelor indirecte cu efect regresiv. Impozitele pe venit sunt de mărime medie. Cota globală a taxelor este ridicată, aşa încât poate fi finanţat un stat social foarte bine dezvoltat, axat pe programe cu efect redistributiv pe partea cheltuielilor (a se vedea Capitolul 4). Pe ansamblu, este de aşteptat să existe în mare măsură egalitatea veniturilor.

Globalizarea conduce la dezvoltarea statului social

Efectul distribuirii în statul social continental

Statul social continental foloseşte în egală măsură impozitele directe şi indirecte. Există impozitul progresiv, aşa încât ar trebui să producă un efect redistributiv. Impozitele indirecte au în mod tendenţial un efect regresiv, însă ar trebui să nu contracareze în totalitate redistribuirea, la fel de puţin ca în cazul cheltuielilor sociale proporţionale. În orice caz, impozitele pe patrimoniu sunt comparativ foarte scăzute, la fel şi sarcina fiscală pentru factorul capital – comparativ cu sarcina fiscală pentru factorul muncă. Cota de taxare globală este de mărime medie, finanţându-se astfel un stat social care urmăreşte mai degrabă programe de menţinere a poziţiei deţinute, nu redistribuirea. Aşteptarea va fi deci ca inegalitatea să fie de amploare medie, undeva între situaţia din SUA şi Danemarca.

Privind rezultatele reale ale distribuirii în cele trei ţări, vom vedea că ele corespund aşteptărilor.

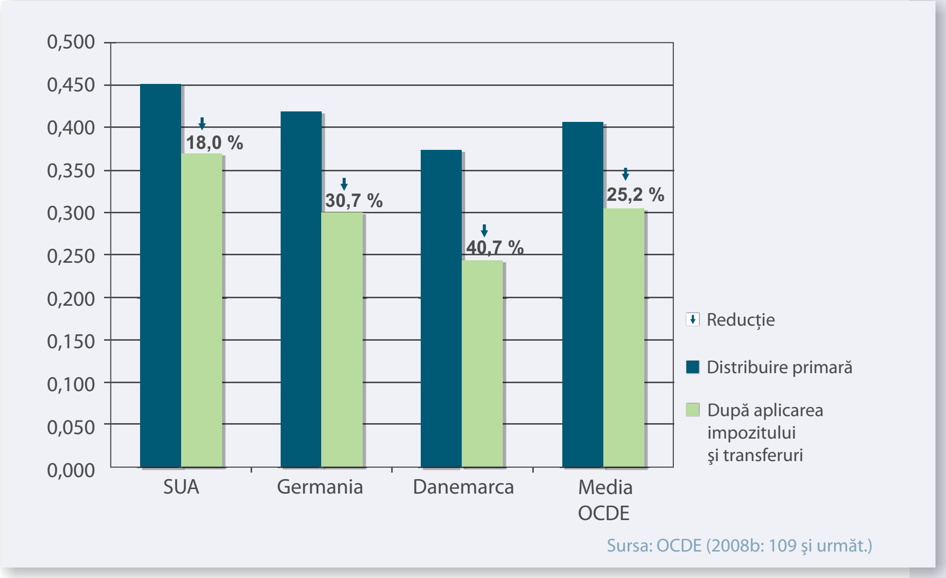

Fig. 12: Efectul distribuirii la mijlocul anilor 2000 [29]

Notă: În Danemarca, inegalitatea veniturilor are coeficientul Gini 0,39. Dacă luăm în calcul impozitele şi transferurile, coeficientul scade la 0,23. Aşadar, inegalitatea care oricum era nesemnificativă de la început se reduce încă o dată cu 40,7%.

Aşteptările se confirmă: Danemarca obţine cea mai bună distribuire

Distribuirea veniturilor în Danemarca este nu doar „mai egală" decât în Germania, ci se şi reduce prin sistemul de impozitare şi transfer mult mai puternic faţă de celelalte două ţări. Coeficientul Gini al distribuirii primare (adică al distribuirii veniturilor de piaţă înaintea impozitării şi plăţii transferurilor) scade cu circa 40% la nivelul celui aparţinând venitului disponibil după impozitare şi transfer în Danemarca; în Germania, scăderea este de 30%, iar în SUA, de numai cca. 18% (a se vedea OCDE 2008b, pg. 109 şi următ.).

Înseamnă că politica fiscală axată pe o cotă de taxare ridicată îşi organizează sistemul fiscal de manieră progresivă şi practică o politică redistributivă a cheltuielilor, care atinge în mod real obiectivele distribuirii urmărite cu aceste politici.

---

29 Coeficientul Gini este un etalon al egalităţii. Valorile coeficientului Gini variază între 0 în cazul egalităţii desăvârşite şi 1 în cazul inegalităţii desăvârşite (adică tot venitul merge la 1 persoană).

Egalitate mai mare în detrimentul creşterii economice?

Acum se pune întrebarea dacă guvernele trebuie să renunţe la creşterea economică pentru a reuşi să-şi atingă obiectivele de distribuire, aşa cum indică teoria conflictului obiectivelor pe relaţia echitate - eficienţă.

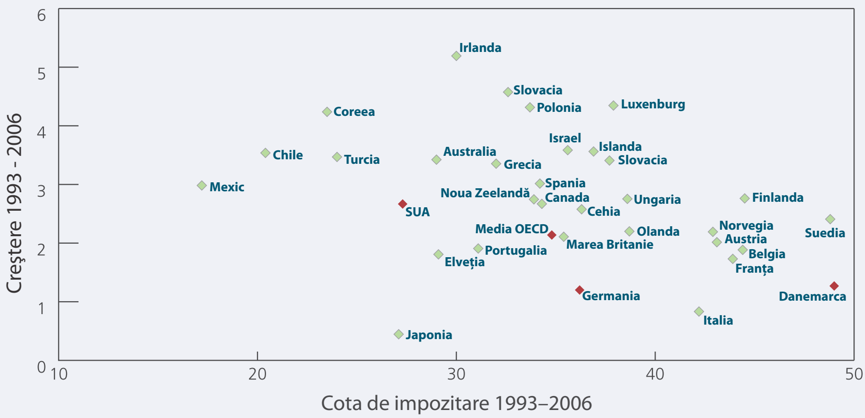

Fig. 13: Procentul de impozitare şi creşterea economică (1993–2006)

Notă: În perioada 1993–2006, Suedia a avut o rată de taxare medie de cca. 49% şi o creştere economică de cca. 2,8 %; Japonia, cu o rată de taxare de aprox. 27% a avut o creştere economică de 1,2 %.

Studiile arată: fără legătură directă

Raportul dintre cota de impozitare şi creşterea economică

După cum reiese din imaginea 13, nu există o legătură între mărimea cotei de impozitare şi creşterea economică. Atât în cazul statelor cu impozite reduse există ţări cu creştere redusă şi ridicată, cât şi în cazul statelor cu impozite ridicate. Un simplu conflict al obiectivelor între eficienţă şi egalitate nu se poate confirma în mod empiric.

Factor de influenţă: pentru ce se cheltuie banii?

De aici nu se poate concluziona că impozitele n-ar avea vreo influenţă asupra creşterii economice. Este însă probabil ca alături de mărimea taxelor să trebuiască să se ţină seama şi de alţi factori. Pe de-o parte, efectul de creştere economică al sistemului fiscal şi social ar putea să depindă şi de destinaţia impozitelor, precum şi de faptul că prestaţiile sociale astfel oferite conduc la efecte secundare productive (a se vedea Capitolul 4).

O altă explicaţie pentru ratele relativ ridicate ale creşterii în statele scandinave cu impozite ridicate ar fi faptul că acestea au reuşit să degreveze factorul capital relativ la factorul muncă, asigurând astfel un climat investiţional favorabil creşterii.

Impozit dual pe venit şi concurenţă internaţională fiscală

Două sunt motivele pentru care poate fi util pentru un stat să menţină impozite reduse pentru veniturile din capital, cum ar fi profiturile întreprinderilor.
În primul rând, în felul acesta poate fi creat un climat investiţional mai bun, ceea ce va avea efecte pozitive asupra creşterii. Al doilea motiv ar fi concurenţa fiscală: printr-o sarcină fiscală redusă, poate fi atras capital mobil din alte ţări.
Din acest motiv, statele scandinave au introdus **impozite pe venit duale**, în funcţie de care sarcina fiscală asupra capitalului poate fi mai redusă decât cea aplicată muncii. Însă sunt mulţi cei care consideră că un astfel de tratament inegal al diferitelor venituri este neechitabil, deoarece ar încălca principiul impozitării după performanţă. Şi veniturile din capital sunt, în fond, un indicator pentru performanţa individuală. Acesta este motivul pentru care ar fi necesară o reglementare internaţională a concurenţei fiscale, dacă se doreşte ca statul social să fie menţinut şi, în acelaşi timp, ca beneficiarii de venituri din capital să participe în mod echitabil la suportarea costurilor acestuia (a se vedea Capitolul 5.1 Globalizare).

Ce înseamnă aceasta pentru democraţia socială?

- Finanţarea sarcinilor sociale trebuie să respecte principiul conform căruia „umerii mai puternici suportă o sarcină mai mare decât cei slabi".
- În spiritul acestui principiu sunt impozitul progresiv pe venit şi impozitarea averilor. Prin comparaţie, impozitele indirecte (cum ar fi TVA) şi sistemele de contribuţii au un efect adesea regresiv. Ele îi afectează pe cei slabi disproporţionat de mult.
- În ceea ce priveşte efectul distribuirii, nu contează doar progresivitatea pe partea încasărilor, ci şi scopul pentru care sunt cheltuiţi banii şi mărimea sumelor alocate.
- Statele social-democrate obţin o distribuţie proporţional egală a veniturilor, fără să sufere pierderi ale dinamicii economice.
- Participarea factorului capital la finanţarea sistemelor sociale poate fi îmbunătăţită, dacă prin cooperare internaţională este evitată concurenţa fiscală dăunătoare.

Lectură complementară:
Lectură complementară: Steffen Ganghof (2004), Wer regiert in der Steuerpolitik? Einkommensteuer-reform zwischen internationalem Wettbewerb und nationalen Vertei-lungskonflikten, Frankfurt am Main.

Suanne Uhl şi Thomas Rixen (2007), Unterneh-mensbesteuerung europäisch gestal- ten – mitglied- staatliche Hand-lungsspielräume gewinnen. Expertiză pentru Fundaţia Friedrich Ebert, Bonn.

7.2. MUNCA

În acest capitol

- este descris sistemul asigurării de şomaj germane şi comparat cu modelul danez şi cel britanic;
- sunt evaluate cele trei sisteme de asigurări în ceea ce priveşte diferitele dimensiuni ale echităţii;
- sunt explicate măsurile de reformă, cum ar fi ideea de „asigurare profesională".

Şomajul – mai mult decât pierderea venitului

Şomajul nu înseamnă doar pierderea venitului din muncă şi, deci, o pierdere de ordin material. Şomajul poate să aducă pierderea încrederii în sine şi teama de viitor. Iar dacă şomajul persistă pe o perioadă mai îndelungată, lipsa recunoaşterii sociale poate avea şi consecinţe asupra sănătăţii şi a psihicului.

Originea asigurării de şomaj

Industrializarea acutizează problemele şomajului

Sărăcia şi traiul mizer ca urmare a şomajului au devenit o problemă tot mai acută în sec. al XIX-lea. Creşterea rapidă a numărului populaţiei, migraţia spre oraşe şi, în consecinţă, slăbirea relaţiilor de rudenie şi vecinătate specifice lumii rurale au generat situaţii mizere grave în urma pierderii venitului, spre deosebire de perioada preindustrială. În spiritul liberal al epocii din sec. al XIX-lea, oamenii sănătoşi care sărăceau erau consideraţi nişte inşi leneşi, care se temeau de muncă, iar ajutorul care li se acorda din partea stabilimentelor pentru săraci implica discriminare şi sancţiuni. Cine avea nevoie de ajutor pentru săraci îşi pierdea chiar şi drepturile cetăţeneşti şi nu mai avea voie să meargă la vot.

Presiunea clasei muncitoare a condus la apariţia asigurărilor sociale

Spre sfârşitul sec. al XIX-lea, în multe ţări europene muncitorii s-au unit în partide. Crearea asigurărilor sociale a condus, cu timpul, la înlăturarea asistenţei tradiţionale pentru săraci şi a reprezentat în cele mai multe state o reacţie la presiunea socială şi politică venită din partea clasei muncitoare.

Primul sistem de asigurări de şomaj în Marea Britanie

Prima asigurare de şomaj în 1919

Aşa s-a ajuns la introducerea primei asigurări de stat pentru protecţia în caz de şomaj. În 1911, Marea Britanie a fost prima ţară care a introdus o asigurare

obligatorie la nivelul întregii ţări. Prestaţiile pentru cei asiguraţi au fost la început la nivelul minimului existenţial. Prestaţiile au fost stabilite la o valoare nesemnificativă, pentru a evita abuzurile; tot din acest motiv era limitată perioada în care se putea beneficia de acest ajutor, existau zile de aşteptare, iar beneficiarii aveau obligaţia să-şi caute de lucru.

Germania

În timp ce Germania a avut un rol de pionierat în crearea sistemului de asigurări obligatorii de sănătate şi împotriva accidentelor (în 1883 şi 1884), asigurarea de şomaj a fost introdusă relativ târziu ca asigurare obligatorie - în 1927. Până atunci, asigurările existau doar în oraşele mai mari şi erau organizate de sindicate la nivel local; municipalităţile subvenţionau financiar aceste sisteme.

Germania: asigurarea de şomaj - relativ târziu (1927)

Prin trecerea de la asistenţa pentru săraci şi introducerea asigurării de şomaj la nivelul întregii ţări, persoanele fără ocupaţie nu mai erau obligate să accepte orice muncă. Angajatorii germani nu aveau interesul să existe un sistem de asigurări de şomaj la nivelul ţării, gestionat de către sindicate, aşa că au pledat pentru o asigurare de şomaj care să fie administrată de angajatori şi lucrători, iar acest tip de asigurare a fost introdus în 1927. Din acel moment, gestionarea noii asigurări de şomaj revenea nu numai statului, ci şi sindicatelor şi angajatorilor.

Danemarca

Acest model de asigurare obligatorie de stat nu s-a impus însă în toate ţările. În Danemarca, asigurarea de şomaj nu este o asigurare obligatorie nici în ziua de azi. Sindicatele gestionează asigurarea de şomaj, aşa încât trebuie ca persoanele să fie membre ale uneia dintre casele pentru asigurări de şomaj organizate de sindicate. Numai în felul acesta, se poate beneficia de dreptul de a primi indemnizaţia de şomaj. Între 75 şi 80% dintre lucrătorii danezi posedă o asigurare de şomaj – şi tot cam atâţia sunt membri de sindicat.

Danemarca: asigurare benevolă prin sindicate

75-80% sunt membri ai unui sindicat, adică asiguraţi

Asigurările de şomaj nu se deosebesc doar în ceea ce priveşte finanţarea. Sunt şi alte particularităţi care conduc la diferenţe semnificative între naţiunile industrializate, evidente prin comparaţia dintre Germania, Danemarca şi Marea Britanie.

Mărimea variază: Danemarca 90%, RFG 65–67%

Mărimea indemnizației de şomaj

Cel mai frecvent, comparația se face în funcție de mărimea indemnizației de şomaj şi durata perioadei de plată a acesteia. În Germania, indemnizația pentru şomerii cu copii este de 67%, pentru toți ceilalți de 60% din ultimul venit net. Această regulă se aplică numai până la limita sumei în funcție de care se calculează contribuția (brut lunar 5.300 în vestul Germaniei, respectiv 4.500 de euro în est la nivelul anului 2008). Indemnizația de şomaj este de cel mult cca. 1.600 de euro pentru persoane necăsătorite fără copii, respectiv de cca. 1.800 de euro pentru persoane căsătorite cu 1 copil. În Danemarca, indemnizația reprezintă 90% din ultimul salariu brut – cu toate că există o limită maximă (actualmente: cca. 1.700 de euro/lună). În plus, indemnizația de şomaj se impozitează în Danemarca. Cu alte cuvinte, persoanele care au câştigat puțin primesc mai mult în Danemarca spre deosebire de Germania, iar cei cu venit mai mare obțin mai puțin.

Marea Britanie: 60,50 lire sterline pe săptămânăl

În Marea Britanie există o cotă unică în prezent, aceasta este de 60,50 de lire sterline pe săptămână, în funcție de variația cursului de schimb ar fi între 60 şi 90 de euro săptămânal (pentru persoanele sub 25 de ani fiind chiar mai puțin). Pentru acoperirea costului chiriei, se poate solicita un ajutor separat. Aşadar, sumele din Marea Britanie corespund valorii celor din asigurarea socială de bază din Germania (ALG II, Hartz IV).

Perioada de plată a indemnizației de şomaj este foarte diferită

Perioada de plată a indemnizației de şomaj

Diferențele dintre mărimea prestațiilor sunt mai mici față de cele ale duratei de plată. În Germania, indemnizația se plăteşte în funcție de vârstă, după cum urmează: până la 50 de ani – plata se face timp de cel mult 1 an. Pentru persoane peste 50 de ani, durata este de 15 luni, pentru cei peste 55 de ani – 18 luni şi pentru cei peste 58 de ani - cel mult 2 ani. În Marea Britanie, indemnizația de şomaj se plăteşte cel mult timp de 26 de săptămâni, după aceea există un drept la ajutor de şomaj, dar condițiile de acordare sunt mult mai stricte. În Danemarca, ajutorul de şomaj se plăteşte până la 4 ani.

Mari diferențe la finanțare

Finanțare

Şi finanțarea este diferită în cele trei țări. În Germania, se plăteşte 3,0%[30] din salariu – jumătate de către lucrător, jumătate de către angajator. Plata se face însă numai până la limita de 5.300, respectiv 4.500 de euro.

30 În perioada 1 ianuarie 2009 – 30 iunie 2010 a fost doar 2,8%.

În Danemarca, lucrătorul plăteşte 8% din salariul brut la asigurările de şomaj, fără să existe o limită maximă. În Marea Britanie, nu există plăţi separate la asigurările de şomaj. 23,8% (11% lucrător, 12,8% angajator) din salariul brut se virează drept contribuţii forfetare la asigurările sociale. Din aceste fonduri sunt finanţate ajutorul de şomaj şi pensia de stat, sistemul de sănătate, alocaţia pentru maternitate, precum şi prestaţiile pentru incapacitate de muncă. Limita maximă este în Marea Britanie de cca. 4.500 de euro, tot ce se află deasupra fiind supus unei cote mai scăzute, de 13,8% (1% lucrător, 12,8% angajator).

Mărime, durată, echitate

Principiul contribuţiei: Danemarca, Germania

În Germania şi în Danemarca, prestaţiile de la asigurările de şomaj depind de mărimea venitului anterior. Aşadar, se aplică principiul echităţii după performanţă: cine a plătit mai mult la asigurarea pentru şomaj, acela să şi primească mai mult. În orice caz, regula aceasta se aplică numai pentru persoane al căror venit anterior nu depăşea cca. 70% din venitul mediu. Pentru veniturile mai mari, beneficiarii primesc doar cota unică. În acelaşi timp, ei plătesc mai mult, fiindcă limita pentru baza de calculare a contribuţiei nu există ca în Germania. Redistribuirea este mai puţin semnificativă în Germania faţă de Danemarca.

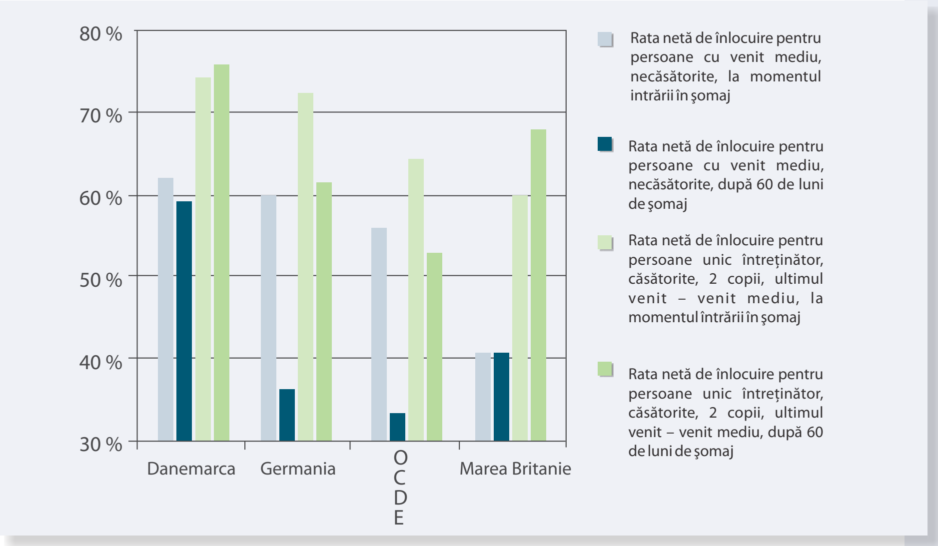

Fig. 14: Ratele nete de înlocuire, în comparaţie la nivel internaţional (de la stânga la dreapta: Danemarca, Germania, OCDE, Marea Britanie)

Principiul egalității: Marea Britanie (nivel scăzut)

În Marea Britanie, mărimea contribuției pare să fie mai mică la prima vedere, comparativ cu celelalte două state. Însă nu acesta este cazul şi în ceea ce îi priveşte pe cei cu venituri mici. Pentru şomerii al căror venit se află sub salariul mediu, cota unică corespunde oarecum prestațiilor pe care le primeşte şomerul german care a câştigat tot sub limita venitului mediu. Lucrătorii care câştigă salariul mediu sau mai mult obțin însă în Marea Britanie mai puțin decât în Danemarca şi Germania. Aşadar, se produce o redistribuire şi mai puternică aici, echitatea după performanță neaplicându-se în cazul indemnizației de şomaj. În schimb, egalitatea (însă la nivel scăzut) este principiul dominant în acest sistem.

Durata de cotizare nu este un criteriu

Aşadar, care este principiul echității în funcție de care să fie stabilită mărimea şi durata indemnizației de şomaj? Din dezbaterea pe marginea aşa numitelor reforme Hartz a reieşit că mulți gândesc în felul următor: „Cine contribuie mult, să şi primească mai mult." Însă toate acestea nu au nimic de-a face cu logica asigurării: distrugeți vaza scumpă din holul vecinei dvs. când vă îmbrăcați paltonul, nu mai plătiți nici asigurarea de răspundere civilă dacă tot ați cotizat foarte mult timp. O vază scumpă va fi înlocuită la fel ca una ieftină, indiferent cât timp ați cotizat. Astfel, pentru a compensa pierderea de venit, ar fi justă regula prin care venitul anterior ar fi înlocuit într-o anumită proporție. Dar, având în vedere durata de cotizare în acest caz, nu există încă nici un motiv pentru o eşalonare în funcție de perioadele de cotizare.

În Germania, multă vreme nivelul venitului din muncă era asigurat o viață întreagă în caz de şomaj. După comasarea ajutorului de şomaj cu ajutorul social, rezultând astfel indemnizația de şomaj II, s-a ajuns la situația în care în momentul în care au trecut 12 luni nu se mai plăteşte decât asistența de bază (ALG II sau „Hartz IV"). Persoanele mai în vârstă au avut, din februarie 2006, încă un termen special de alte opt luni, iar acest termen a fost prelungit în 2007, cu 12 luni, în mod diferențiat, pentru diferitele grupe de vârstă (în total până la 24 de luni). Chiar dacă nu corespunde principiului egalității, tot se poate justifica cu ajutorul egalității de şanse. Fiindcă şansele şomerilor mai în vârstă continuă să fie mult mai puțin semnificative pe piața muncii. Pentru a compensa această situație care nu a fost cauzată de ei, durata de plată este mai lungă.

Mărimea prestației după 5 ani

Comparând prestațiile care se plătesc după mai bine de un an de şomaj, nu vom mai identifica mari deosebiri de nivel între Germania şi Marea Britanie; numai în

Danemarca prestaţiile băneşti sunt mai mari, deoarece indemnizaţia de şomaj se plăteşte acolo timp de până la patru ani (a se vedea fig. 14).

Drepturi şi obligaţii

Condiţii de plată

Cine poate face dovada unor perioade de contribuţie suficiente primeşte în Marea Britanie 6 luni (după aceea aceeaşi sumă, dar ca ajutor de şomaj), în Germania 1 an (persoanele sub 50 de ani) şi în Danemarca 4 ani indemnizaţie de şomaj. Aceste cifre nu ţin cont de faptul că în toate ţările indemnizaţia de şomaj depinde de condiţii despre care se discută de mai mulţi ani, reperele fiind „drepturi şi obligaţii" sau „politica cu rol de activare a pieţei muncii". Condiţiile de bază pentru a putea beneficia de indemnizaţia de şomaj sunt reprezentate în toate ţările de căutarea unui loc de muncă în mod activ. Dacă această căutare nu duce la nici un rezultat, şomerii pot fi chemaţi în diferite momente, pentru a participa la alte programe. În Danemarca aşa se întâmplă după 1 an, în Marea Britanie, după 18 luni (pentru tineri şomeri tot după 1 an). În Germania nu există termen fix convenit, însă cel târziu la sfârşitul perioadei de plată a indemnizaţiei de şomaj (adică după un an) se constată o înăsprire a condiţiilor.

Reinserţia

Orientare diferită a programelor

În toate cele trei ţări, şomerii pot fi obligaţi după 12-18 luni să participe la programe speciale, care să sprijine reinserţia pe piaţa muncii. Intervalul de timp în care şomerii îşi pot căuta un nou loc de muncă fără să fie necesară o presiune exterioară este foarte asemănător. În cazul în care căutarea unui loc de muncă nu dă nici un rezultat, oficiul pentru muncă îl poate obliga pe cel aflat în căutarea unui loc de muncă să participe la programe care să îi sporească şansele de găsire a unui serviciu („activare"). Conţinutul acestor programe diferă însă semnificativ în cele trei ţări.

„New Deals" în Marea Britanie

În Marea Britanie, aceste programe se numesc „New Deal" şi constau dintr-o perioadă de şase luni în care persoana lucrează într-o întreprindere (iar întreprinderea primeşte subvenţii pentru aceasta), participarea la un curs de formare profesională iniţială sau continuă de cel mult 12 luni sau din activitatea într-o organizaţie non-profit timp de 6 luni. Dacă nu folosesc nici una dintre aceste oferte, şomerilor li se reduce ajutorul de şomaj.

Danemarca: în centrul atenției se află educația

În Danemarca, educația se află în centrul programelor. Acestea sunt însă oferte care necesită mult timp şi sunt de durată: există oferte de instruire pe termen scurt, dar statul sprijină şi formarea în cadrul sistemului educațional „obişnuit". Există şi aici ocupații subvenționate, dar trebuie să aibă legătură cu un program de formare profesională continuă. Este posibilă chiar şi rotația posturilor cu lucrători care beneficiază de „perioada sabatică". A fost însă respinsă în mod expres promovarea sectorului salariilor minime în cadrul programelor pentru piața muncii. Selecția individuală a programelor se realizează în cadrul planurilor de activare obligatorii. Participarea la aceste planuri de activare nu este însă benevolă, ci reprezintă condiția pentru a putea primi în continuare indemnizația de şomaj.

Germania: acorduri de reinserție

Contracte între agenția pentru muncă şi persoanele aflate în căutare de lucru există şi în Germania. În cadrul reformelor Hartz s-a încercat redefinirea drepturilor şi obligațiilor şomerilor, aşa încât a fost posibilă extinderea ofertei, precum şi a drepturilor, concomitent făcându-se eforturi pentru ca persoanele să accepte în mai mare măsură ofertele. Sunt posibile instruiri şi cursuri de formare profesională continuă, însă acestea nu sunt esențiale în cadrul politicii active a pieței muncii. Mai importante sunt instrumente, cum ar fi prima de angajare, prima de înființare pentru noi întreprinzători sau aşa-numitele „joburi de 1 euro" pentru persoanele care au fost mult timp în şomaj, adică ocazii de muncă, cu desfăşurarea unor activități în interes public, în ideea de a-i reaclimatiza pe şomeri cu condițiile pieței muncii (pentru această activitate se plăteşte, pe lângă indemnizația de şomaj II, şi o „compensare pentru costuri suplimentare" – de aici denumirea „joburi de 1 euro").

Cheltuieli pentru politica activă a pieței muncii

	Danemarca (2004*)	Germania (2006)	Marea Britanie (2006)	UE-15 (2006)
Cheltuieli pentru educație/ instruirea şomerilor (în euro)	6.649,12	1.859,47	228,06	1.650,09

* Nu există date actuale privind Danemarca. // Sursa: Eurostat; calcule proprii

Cheltuieli pentru formare profesională inițială și continuă

Germania, cu cheltuielile sale pentru formare profesională iniţială şi continuă, se află puţin peste media statelor UE-15 şi cu mult peste cheltuielile britanice pentru formarea profesională iniţială şi continuă a şomerilor. Diferenţa faţă de Danemarca este însă cu atât mai evidentă. La prima vedere, aceste constatări par să nu aibă nici o legătură cu problematica echităţii. Însă, dacă vom privi distribuirea şomajului după nivelul de pregătire, ni se va releva problematica echităţii. În nici o altă ţară occidentală, riscul de a ajunge şomer nu depinde atât de mult de nivelul de pregătire ca în Germania.

Foarte bine: Danemarca

Rata şomajului în 2007, după nivelul de pregătire

	Treapta secundară I	Treapta secundară II	Facultate
Germania (2006)	17,7	8,2	3,7
Danemarca (2004*)	4,2	2,5	2,9
Marea Britanie (2006)	6,0	3,6	2,1
UE-15 (2006)	8,8	5,8	3,7

Sursa: Eurostat

Riscul şomajului este extrem de inegal distribuit în Germania. Nivelul de formare scăzut menţine permanent riscul de a ajunge şomer, iar şomajul înseamnă că există riscul ca, la vârsta a treia, oamenii să nu mai beneficieze de suficient venit. Această situaţie contrazice fundamental principiul egalităţii de şanse. Din acest motiv, programele de stat pentru reinserţia pe piaţa muncii urmează să îmbunătăţească în special nivelul de pregătire al şomerilor. Căci persoanele cu calificare nesemnificativă riscă mai mult să ajungă iar şomeri la scurt timp după găsirea unui loc de muncă. Aşadar, pentru a asigura un sprijin susţinut, este necesar să ne concentrăm asupra cauzelor.

Germania: riscul de şomaj extrem de inegal

Egalitatea de şanse impune să fie promovaţi cu precădere aceia care au cele mai slabe şanse pe piaţa muncii. Evident, societatea va căuta să se asigure că fondurile de sprijin nu sunt folosite abuziv, principiul fiind „promovare şi exigenţe". Relaţia dintre promovare şi exigenţe poate fi de natură foarte diferită, după cum reiese foarte clar din exemplul cu cele trei ţări.

„Promovare şi exigenţe" – mai multe căi

În Marea Britanie, accentul se pune în mod evident pe exigențe, în Danemarca sunt nu mai puțin neplăcute caracterul obligatoriu şi riscul reducerii prestațiilor, cu toate că ofertele sunt de o calitate inegal superioară. Punându-se accentul pe educație, şansele şomerilor se îmbunătățesc permanent pe piața muncii. În Germania, prin reformele din ultimii ani, se pune tot mai mult accentul pe exigențe. De asemenea, se încearcă extinderea promovării. Totuşi, nu a fost stabilită direcția determinantă pentru nivelul de formare al şomerilor, cu toate că în Germania este mai necesară comparativ cu toate celelalte țări europene la un loc.

Preventiv: asigurare de ocupare

Formarea profesională inițială şi continuă ar urma să aibă un rol nu doar după pierderea locului de muncă, ci din timpul activității profesionale, aşa încât să poată fi menținută ocupabilitatea, iar şomajul să nu se mai instaleze. Un pas important în această direcție ar fi continuarea dezvoltării asigurării de şomaj, pentru a se transforma într-o asigurare de ocupare.

Ideea de asigurare de ocupare

Muncă, dar şi tranziție cu venit – trei elemente:

Trebuie asigurat riscul pierderii veniturilor în caz de şomaj, dar şi în faze de tranziție de la un post la altul. Nu doar munca trebuie să asigure obținerea unui venit, ci şi trecerea la o altă activitate. Ca în cazul asigurării de pensie, se impune sistemul cu trei elemente. În felul aceasta, asigurarea de şomaj poate deveni o asigurare de ocupare, cu trei componente, mai efectivă în contextul riscurilor actuale de pe piața muncii:

1. asigurare de bază universală

În primul rând, ar trebui să existe asigurarea de bază (a se vedea explicațiile de mai jos), care corespunde în mare parte indemnizației de şomaj II şi care trebuie să contribuie la evitarea situațiilor de sărăcie; caracterul său este unul universal, în sensul că, dacă nu sunt stabilite condiții (în afară de faptul că nu dispun de mijloace) valabile pentru toate persoanele apte de muncă, sistemul asigură un standard unitar al prestațiilor, motiv pentru care trebuie finanțat din impozite.

2. asigurarea venitului, în funcție de salariu

În al doilea rând, se adaugă o asigurare de venit, în funcție de salariu, pentru cazurile de şomaj involuntar, ceea ce corespunde în cea mai mare parte indemnizației de şomaj. Aceasta ar urma să fie redusă la funcția sa esențială şi să fie obligatorie pentru toți angajații, indiferent de situația ocupării lor.

În al treilea rând, trebuie avută în vedere o politică a pieţei muncii care se orientează în funcţie de întreaga viaţă activă şi îndeplineşte, dincolo de aceasta, următoarele trei funcţii:

3. orientare spre întreaga viaţă activă

1. ajustarea pieţei muncii, fie public, fie cu sprijin public, oferindu-se intermedierea de locuri de muncă, dar şi servicii pentru menţinerea ocupării prin conferirea unui caracter susţinut (din partea ofertei) şi pentru sprijinirea politicii de personal în special în sectorul IMM (din partea cererii); *2. promovarea ocupării*, ceea ce înseamnă formare profesională continuă, suplimente salariale sau diferite forme de ocupaţii tranzitorii – toate în susţinerea unei politici de ocupare macroeconomice destinată creării sau menţinerii locurilor de muncă; *3. politica orientată spre întreaga viaţă activă*, care are la bază conturi de dezvoltare personală şi asigurări suplimentare private sau în baza contractului colectiv (cum ar fi fondurile de formare profesională continuă, conturile pre-pensionare sau conturile de învăţare), care vin să completeze şi să acopere etapele de tranziţie riscante de pe piaţa muncii, precum şi trecerile de la viaţa activă la viaţa privată.

Lectură complementară: *Günther Schmid (2008), Von der Arbeitslosen- zur Beschäftigungsversicherung, Friedrich-Ebert-Stiftung (ed.), Bonn.*

Ideea venitului de bază

Discuţie frecventă despre venitul de bază

O propunere frecvent întâlnită în dezbaterea politică se referă la venitul de bază. Venitul de bază este o formă de asigurare a venitului minim. Spre deosebire de ajutorul social, beneficiari vor fi toţi cetăţenii, indiferent de veniturile lor din activitatea ocupaţională sau din alte surse, ceea ce înseamnă că nu este o sumă care să fie condiţionată de prestarea unei munci sau disponibilitatea pentru muncă.

Există o serie întreagă de propuneri despre structura venitului de bază. Acestea diferă în funcţie de – spre exemplu – mărimea venitului de bază, modul de finanţare a acestuia, prestaţiile sociale pe care acesta ar urma să le înlocuiască, precum şi multe alte detalii.

Evident că diferitele propuneri au ca urmare intenţii diferite. Astfel, propunerile neoliberale urmăresc în special introducerea unui venit minim scăzut, sub minimumul existenţial, ori un impozit negativ pe venit, aşa încât să fie stimulată munca în zona salariilor scăzute, iar costurile salariale adiţionale să scadă.

Alte propuneri se referă la un venit de bază substanţial mai ridicat, pentru a spori independenţa persoanei ocupate şi a redistribui munca. În acest model, este posibil să persoana să nu lucreze. Modelul cu timp parţial de lucru la nivelul întregii societăţi ar urma să contribuie la emanciparea societăţii, la independenţa acesteia faţă de forţele pieţei. Între aceste extreme există şi multe alte variante.

Lectură complementară:
Björn Wagner (2009), Das Grundeinkommen in der deutschen Debatte. Leitbilder, Motive und Interessen, Friedrich-Ebert-Stiftung (ed.), Bonn.

Stephan Lessenich (2009), Das Grundeinkommen in der gesellschafts-politischen Debatte, Friedrich-Ebert-Stiftung (ed.), Bonn.

La întrebarea „Ce părere ai despre conceptul de venit de bază?“ trebuie reacţionat mai întâi cu o altă întrebare: „La care dintre numeroasele concepte te referi?“ În orice caz, un venit de bază peste minimul existenţial ar avea consecinţe vaste asupra celorlalte programe social-politice, ca şi asupra sistemului fiscal.

Nu în ultimul rând, trebuie avute în vedere consecinţele deosebite în sfera politicii pieţei muncii. Cu alte cuvinte, domeniile centrale ale sistemului nostru economic şi social şi, deci, ale ordinii noastre sociale ar fi supuse probabil unor schimbări masive. Pentru a determina astfel de schimbări, este necesar un consens social cuprinzător. Numai că propunerile privind venitul de bază singure ne arată clar că la ora actuală este dificilă obţinerea unui astfel de consens.

Pentru democraţia socială aceasta înseamnă:

- consolidarea politicii active a pieţei muncii
- valorizarea financiară şi calitativă a formării profesionale iniţiale şi continue
- continuarea dezvoltării asigurării de şomaj pentru transformarea într-o asigurare de ocupare

7.3. Pensii

În acest capitol

- este descris sistemul german al asigurărilor de pensii şi comparat cu modelele danez, sueder şi din Marea Britanie;
- sunt evaluate cele patru sisteme de asigurări cu privire la diferitele dimensiuni ale echităţii;
- sunt explicate măsurile de reformă, cum ar fi capitalizarea individuală; sunt discutate propunerile de reformă pentru pensia finanţată prin repartizare.

La fel ca asigurarea de şomaj, asigurarea de pensie se numără printre elementele esenţiale ale politicii sociale a statului. În cadrul asigurărilor sociale, ea reprezintă cel mai mare set de cheltuieli în cele mai multe dintre statele industrializate. Iar în cele mai multe dintre ţări a fost introdusă înaintea asigurării de şomaj.

Istoricul asigurării de pensie

Germania: prima asigurare de pensie (1889)

Germania a avut rol de pionierat în 1889, când a fost introdusă asigurarea obligatorie de pensie. Până în anii '20, cele mai multe dintre ţările industrializate introduseseră asigurarea obligatorie de pensie. Numai că acea asigurare de pensie nu poate fi comparată cu sistemele care există la ora actuală.

Mare diferenţă faţă de astăzi: speranţa de viaţă

O primă mare deosebire există între diferenţa dintre vârsta de pensionare şi speranţa de viaţă. Vârsta de pensionare era de 70 de ani. Din 100 de nou-născuţi în perioada 1871 şi 1880, nici măcar 18 nu ajungeau la vârsta de 70 de ani. Speranţa de viaţă a unui adolescent de 15 ani era de 42,3 de ani. În consecinţă, doar o foarte mică parte dintre persoanele ocupate profita în mod real de sistemul de pensii din acea epocă.

Pensia cu acoperire prin capitalizare: crize în anii '20 şi după cel de-al doilea război mondial

O a doua deosebire constă în faptul că sistemul de pensii de atunci nu era ca acesta din prezent, bazat pe repartizare, ci preponderent un sistem cu acoperire prin capitalizare. Din acest motiv, sistemul de atunci a clacat practic în perioada cu inflaţie ridicată a anilor '20. La fel s-a întâmplat şi după al doilea război mondial, când rezervele de capital au fost anihilate, pentru a doua oară, în scurta istorie a asigurărilor de pensii din Germania.

Din 1957 – sistem de repartizare (pact între generații succesive)

Reforma din 1957 în Germania

Până în 1957, a fost menţinută structura de bază formală a vechiului sistem de pensii, o mare parte din drepturile pensionarilor trebuind să fie finanţată de la bugetul federal după război. Prin reforma pensiilor din 1957 a fost introdus sistemul care este în practică şi în prezent, respectiv sistemul de repartizare bazat pe contribuţii. Astfel drepturile pensionarilor actuali sunt plătite prin repartizarea contribuţiilor celor care lucrează în prezent (contractul intergeneraţional).

Lectură complementară: *Ellen M. Immergut, Karen M. Anderson, Isabelle Schulze (ed.) (2007), The Handbook of West European Pension Politics, Oxford.*

Un alt element esenţial al reformei din 1957 a fost adaptarea pensiilor la evoluţia generală a veniturilor. Mărimea pensiei a evoluat în funcţie de evoluţia salariilor: mai întâi în funcţie de salariile brute, iar din 1992 – ca urmare a creşterii costurilor – numai în funcţie de salariile nete. Pensionarii au profitat de creşterea economică, care a condus atunci la creşterea salariilor.

Contractul intergeneraţional: denumire politică pentru principiul fundamental al asigurării obligatorii de pensie în Germania. Partea din populaţie care lucrează (de regulă muncă dependentă) asigură plăţile pentru partea din populaţie care nu mai lucrează. Cu alte cuvinte, contribuţiile de pensie plătite în timpul vieţii active nu se însumează într-un fond din care se achită pensia mai târziu. Prin plata contribuţiilor de pensie se dobândeşte, mai degrabă, un drept de a solicita şi primi pensia.

(Das Politiklexikon 2006: 119 şi următ.)[31]

Extindere etapizată a asigurării obligatorii de pensii

Până la sfârşitul anilor '60, asigurarea generală de pensie a fost extinsă etapizat la personalul contractual şi manufacturierii independenţi. Din 1972, au putut să cotizeze şi femeile casnice şi liber profesioniştii, aşa încât contribuţiile plătite benevol de aceştia le-au asigurat dreptul la pensie. În ultimii ani, au fost efectuate şi alte modificări. Din 2003 există asigurarea de bază pentru vârsta a treia, aceasta vizând persoanele care nu obţin un venit suficient din pensie. În această situaţie, asigurarea de bază înlocuieşte ajutorul social care se plătea altădată în astfel de cazuri.

Din 2001: pensia suplimentară Riester

Din 1 iulie 2009, suma este de 359 de euro pe lună. Datorită pensiei susţinute de stat – „pensia Riester" – din 2001 există şi un pilon de asigurare privată de pensie, cu capitalizare, pe care statul îl subvenţionează direct. Până în 2009 fuseseră încheiate cca. 12 milioane de contracte Riester. Pentru cei mai mulţi oameni din Germania, pensia obligatorie finanţată prin repartizare este şi astăzi sursa de bază a viitoarei pensii.

---

31 Mulţumim editurii J. H. W. Dietz Nachf., Bonn, pentru posibilitatea de a folosi diferite noţiuni din Lexiconul Politic (Klein/Schubert 2006).

În 2004, a fost introdus un factor de sustenabilitate în formula pensiei, care ţine seama de numărul de pensionari şi de plătitori ai contribuţiilor, iar în condiţiile evoluţiei demografice date conduce la creşteri mici ale pensiei sau – dacă factorul de sustenabilitate nu este expus în acest caz – la scăderea pensiei. Aşa numitul pensionar-standard cu un venit corespunzător venitului mediu timp de 45 de ani, care a ieşit la pensie pe 1 iulie 2007, a primit o pensie de 1.068,52 de euro în vestul Germaniei, respectiv de 941,77 de euro în estul Germaniei. Suma medie a pensiei pentru limită de vârstă a fost de 970,27 de euro în vestul Germaniei şi de 1.044,50 de euro în estul ţării în 2007. În est, pensia medie a fost mai mare fiindcă în RDG se lucra mai mult. Deoarece mulţi lucrători beneficiază de pensie de întreprindere în vestul Germaniei, nivelul pensiei este, pe ansamblu, mai ridicat în vestul ţării.

Factor de sustenabilitate din 2004

Primul element al asigurării de pensie este o asigurare obligatorie de bază în Germania, alături de care există asigurarea obligatorie de pensie, tot raportată la venit, cel de-al treilea pilon fiind format din asigurări de pensie private, benevole şi pensii de întreprindere. Sistemul de pensii din cele mai multe ţări se bazează pe aceşti trei piloni, relevanţa acestora fiind repartizată foarte diferit.

Cei trei piloni ai sistemului de pensii

Pensia populară şi pensia de întreprindere în Danemarca

În Danemarca, prima sursă de venit a pensionarilor o reprezintă aşa numita pensie populară („folkepension"). Nivelul acesteia era de cca. 660 de euro pe lună în 2008, fiind finanţată în totalitate din impozite. Are dreptul la această pensie fiecare cetăţean danez care a avut domiciliul în Danemarca cel puţin trei ani între 15 şi 67 de ani. Străinii trebuie să aibă domiciliul în Danemarca cel puţin timp de 10 ani, din care ultimii cinci înainte de plata pensiei. În fiecare an, se adaugă un drept de 1/40 din pensia de bază, aşa că după 40 de ani cu domiciliu danez se poate beneficia de pensia populară completă. Pentru pensionarii care nu mai au alte venituri cu titlu de pensie există o subvenţie la pensia populară, în funcţie de situaţia materială, aceasta fiind de alţi 660 de euro (max.) în anul 2008.

Primul element: drepturi fundamentale finanţate fiscal

Al doilea element al asigurării obligatorii de pensie este aşa numita pensie ATP. Pensia ATP maximă a fost în 2008 de cca. 250 de euro pe lună şi se calculează în funcţie de anii de muncă şi ore pe săptămână. Contribuţiile se plătesc (tot eşalonat în funcţie de timpul de lucru săptămânal: cca. 35 de euro pe săptămână pentru normă întreagă) în proporţie de o treime de către lucrător

Al doilea element: pensia ATP (capitalizare)

şi de două treimi de către angajator. Aceste contribuţii intră într-un fond gestionat de partenerii sociali. Aşadar, pensia ATP constituie un sistem cu finanţare prin capitalizare.

Al treilea element: pensii de întreprindere (90% dintre lucrători)

Pilonul de pensie raportată la venit este reprezentat în Danemarca de pensia de întreprindere (cca. 90% dintre lucrători). Deoarece între timp este deja inclusă în aproape toate contractele colective, aceasta este aproape ca o asigurare obligatorie. Contribuţiile (o treime lucrătorul, două treimi angajatorul, în medie împreună cca. 15% din salariul brut) sunt depuse în fonduri de capital controlate de stat.

Sistemul de pensii suedez

Primul element: drepturi fundamentale finanţate din impozite

Şi în Suedia există o pensie de bază, finanţată din mijloace fiscale generale, de care pot beneficia cei care au domiciliul în Suedia. Cine a locuit cel puţin 40 de ani în Suedia şi nu primeşte pensie din alte fonduri obligatorii de pensii (vezi mai jos), avea dreptul în 2007 la „pensia garantată" (Garantierente) completă de cca. 670 de euro pe lună (suplimentar se acordă o alocaţie pentru chirie). Încasările din asigurările de pensie private sau de întreprindere nu reduc dreptul la pensia garantată. Pensia garantată se impozitează.

Al doilea element: procedură de repartizare raportată la venit

Al doilea element al sistemului de asigurări suedez este pensia raportată la venit, finanţată prin repartizare. Din contribuţiile de pensie de 18,5%, 7% reprezintă contribuţia lucrătorilor, iar restul, cel al angajatorilor la casa de asigurări de pensie. Există o limită a bazei de calcul al contribuţiei (în 2007 era de cca. 37.500 de euro pe an), dincolo de care lucrătorul nu mai cotizează, iar angajatorul achită doar 5% din contribuţiile pentru pensie. Pentru venituri situate deasupra limitei bazei de calcul a contribuţiei nu există drept de pensie. Viitoarele drepturi sub formă de pensie rezultă din plăţile adaptate la nivelul salariilor şi rata inflaţiei. În mod suplimentar, raportul dintre plătitorii de contribuţii şi beneficiarii de pensie este inclus în formula pensiei. Un număr crescând de pensionari conduce automat la reducerea pensiilor, aşa cum se întâmplă în Germania cu factorul sustenabilităţii.

Al treilea element: cu finanţare prin capitalizare (obligatoriu)

Al treilea element al asigurării obligatorii de pensie din Suedia este aşa numita pensie din prime. 2,5% din 18,5% contribuţii de pensie se îndreaptă spre fondul de pensie reglementat de stat, cu finanţare din capitalizare. Lucrătorii îşi aleg liber fondul. Spre deosebire de pensia Riester din Germania, lucrătorii din

Suedia sunt obligați să investească o (mică) parte într-un pilon de pensie cu finanțare din capitalizare.

Pensiile în Marea Britanie

Primul pilon: pensie de bază obligatorie

Sistemul de pensii britanic dispune de un prim pilon format din două părți. Prima parte cuprinde asigurarea de bază, adică pensia de bază obligatorie („basic state pension"). Au dreptul la această pensie toți cetățenii britanici care au contribuit cel puțin 10 ani. Pensia de bază completă în valoare de 90,70 de lire sterline pe săptămână (pentru anii 2008/2009 ca. 435 de euro pe lună) revine numai celui care a contribuit 44 (bărbați), respectiv 39 (femei) de ani. Din 2010, perioada de contribuție pentru pensia de bază completă scade la 30 de ani atât pentru femei, cât şi pentru bărbați. Cine nu a contribuit suficienți ani, are nevoie de ajutor social pentru pensionari, după verificarea situației materiale. Această a doua componentă a asigurării de bază se numeşte „pension credit" (credit pentru pensie) şi asigura pensionarilor un venit săptămânal de 124,05 de lire sterline pentru persoane singure şi de 189,35 de lire sterline pentru soți în anii 2008/2009, ceea ce corespunde unei valori în euro de cca. 595, respectiv 909 de euro pe lună.

Al doilea pilon: repartizarea (benevol)

Pensia raportată la venit, adică pilonul al II-lea, este formată fie din pensia de stat, finanțată prin repartizare sau din pensia de întreprindere ori din pensii private. Pensia de stat („state second pension", în traducere - „a doua pensie de stat") este finanțată prin contribuții la asigurările sociale începând de la un venit anual de 4.524 de lire sterline (cca. 5.400 de euro) în anul 2008. Mărimea este calculată pe baza veniturilor din activitatea profesională completă (49 de ani). Până la un venit de 13.000 de lire sterline pe an (cca. 15.600 de euro) se poate cotiza pentru o sumă unitară de 3.390 de lire sterline pe an (cca. 4.000 de euro). Pentru venituri între 13.000 şi 29.952 de lire sterline (cca. 15.600 şi 35.900 de euro), se pot obține drepturi suplimentare, reprezentând 10%, iar pentru venituri între 13.000 de lire sterline şi până la limita maximă de 34.840 de lire sterline (cca. 15.600 - 41.800 de euro) se obțin suplimentar între 10 şi 20%. Pensia se reduce în mod corespunzător în funcție de anii de contribuție lipsă din cei 49 de ani.

„A doua pensie de stat" este profitabilă pentru cei care câştigă puțin, adică aceia care au un venit sub 13.000 de lire sterline; pentru cei cu venituri mai mari, este o pensie mai puțin atrăgătoare.

Alternativa: pensia privată sau de întreprindere

Acest al doilea pilon al asigurării de pensie de stat nu este obligatoriu: există posibilitatea contractării unei asigurări de pensie private sau de întreprindere („contracting out"). În cazul acesta, trebuie plătite mai puţine contribuţii de asigurări sociale, iar statul susţine acest demers şi prin alte facilităţi fiscale. Sunt autorizate numai fonduri de pensie care garantează o pensie în cuantum cel puţin egal cu cel al celei „de-a doua pensii obligatorii". La ora actuală, cca. 56% dintre lucrătorii britanici beneficiază de o asigurare de pensie privată sau de întreprindere, în locul pensiei obligatorii.

Sisteme de pensii şi principii ale echităţii

Primul pilon: echitatea distributivă după necesar

Primul pilon al asigurărilor de pensie corespunde – ca asigurare de bază – principiului echităţii distributive după necesar. Diferenţele dintre ţări se constată mai întâi prin faptul că se plăteşte o sumă unitară universală tuturor beneficiarilor de pensie (Danemarca) ori asigurarea de bază prevede o analiză a situaţiei materiale, ceea ce înseamnă că sunt avuţi în vedere numai pensionarii cu venituri prea scăzute (Marea Britanie, Germania şi Suedia). Totodată, diferă nivelul asigurării de bază: în Danemarca şi Suedia sunt cca. 300 de euro mai mult faţă de Germania, dar şi costul vieţii este mai ridicat în aceste ţări, cu toate acestea asigurarea de bază este la un nivel mai ridicat în Suedia. Acest fapt reiese şi din numărul insignifiant al pensionarilor care dispun de mai puţin de 60% din venitul mediu. În Germania şi Danemarca, numărul acestora este mai mare decât în Suedia. În Marea Britanie, circa 30% dintre persoanele peste 65 de ani trăiesc în sărăcie relativă.

> Cota riscului de sărăcie este ponderea persoanelor cu un venit disponibil care reprezintă mai puţin de 60% din venitul mediu naţional.

Riscul de sărăcie pentru persoane peste 65 de ani (2007)

UE (25 de ţări)	19 %*
Danemarca	18 %
Germania	17 %*
Suedia	11 %
Marea Britanie	30 %

* date provizorii // Sursa: Eurostat

Finanţarea asigurării de bază se realizează în alte ţări prin mijloacele fiscale generale. În felul acesta, asigurarea de bază are un caracter relativ accentuat de redistribuire, deoarece oamenii cu venituri mai mari plătesc mai multe impozite, însă nu obţin prestaţii (Germania şi Suedia) sau primesc doar atât cât le revine pensionarilor cu venit din muncă redus (Danemarca). Suplimentar, este evidentă în cazul de faţă o redistribuire între generaţii: din impozitele plătite preponderent de persoanele cu ocupaţie, se asigură plata pensiilor de bază.

Pilonul al doilea: echitate după performanţă

Cel de-al doilea pilon al asigurării de pensie este o pensie care se stabileşte în funcţie de venit, ceea ce înseamnă că se acordă atenţie în special principiului echităţii după performanţă. Prestaţia se calculează în special în funcţie de vechime şi mărimea venitului. În Germania şi Danemarca, această parte a asigurării de pensie este organizată la nivel de stat, în Danemarca locul acesteia este luat de pensiile de întreprindere obligatorii în baza contractului colectiv. În Marea Britanie, în schimb, se poate alege între asigurarea de pensie de stat sau de întreprindere.

Redistribuirea între diferitele categorii de venit are loc la nivelul acestui pilon al pensiilor, dar într-o pondere nesemnificativă faţă de asigurarea de bază. În sistemul asigurărilor de stat, drepturile pot fi acordate şi pentru perioade fără venit din muncă, dacă intervalele respective de timp sunt considerate dezirabile de către societate. Astfel, în Germania au fost luate în calcul perioada şcolară şi universitară începând de la 17 ani, până în anul 2005. Până la ora actuală, sunt luate în calcul perioadele de creştere a copilului de până la 36 de luni, conturilor de pensie individuale atribuindu-li-se venitul mediu al tuturor asiguraţilor. De asemenea, asigurările de întreţinere plătesc, în anumite condiţii, contribuţii la asigurarea de pensie de stat pentru perioade în care a fost asigurată îngrijirea persoanelor. În felul acesta, asigurarea de pensii de stat poate onora şi activităţi care nu sunt remunerate pe piaţa muncii. Totodată, prin pensia de reducere a venitului şi pensia de urmaş sunt acoperite şi alte riscuri de către asigurările obligatorii de pensie.

Mărimea pensiilor - comparaţie

Efectele diferitelor modele din pilonii I şi II asupra mărimii pensiei comparativ cu veniturile anterioare în cele patru ţări sunt ilustrate în fig. 15.

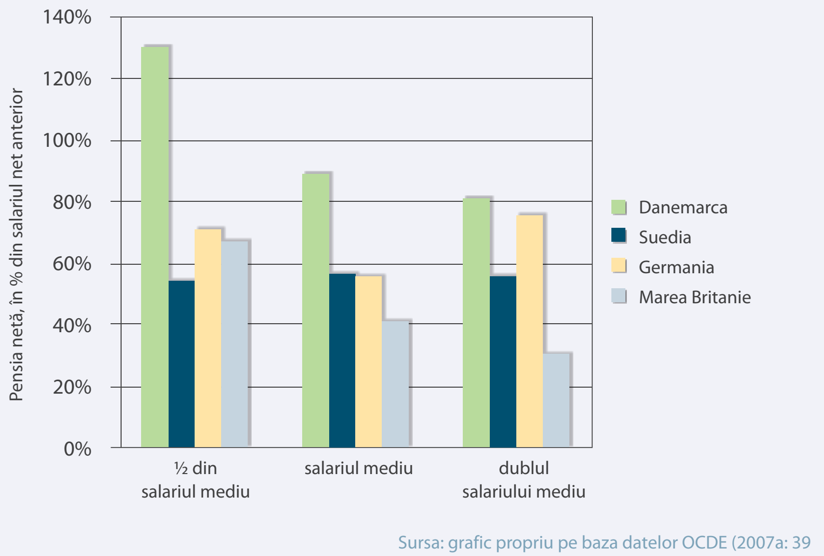

Fig. 15: Mărimea pensiei comparativ cu venitul din muncă

Notă: În Danemarca (coloana verde), pensionarii care anterior au primit jumătate din salariul mediu obțin o pensie netă de cca. 132% din ultimul lor salariu net. Dacă au avut salariul mediu, primesc cca. 86%, iar în cazul dublului salariului mediu beneficiază de o pensie care reprezintă cca. 72% din ultimul lor salariu net.

Mărimea pensiilor: persoanele cu venit redus din Germania au o poziție mai defavorabilă

În Danemarca şi Suedia, nivelul pensiei este cel mai ridicat pentru toate trei categoriile de venit, comparativ cu venitul din muncă. Se remarcă însă faptul că numai în Germania pensia pentru cei cu jumătate din venitul mediu este mai redusă decât cea pentru persoanele care obțin venitul mediu, dacă se are în vedere venitul anterior. Spre deosebire de Germania, chiar şi în Marea Britanie raportul dintre pensii şi venitul anterior este mai mare pentru cei cu venituri mici. Dacă s-ar aplica numai principiul echității după performanță în sensul venitului pieței, ar trebui ca raportul dintre categoriile de venit să fie egal.

Echitatea distributivă după necesar vine însă în susţinerea sistemului prin care persoanele cu venit mai scăzut primesc după pensionare o pondere mai ridicată din venitul lor, spre deosebire de cei care au câştigat venitul mediu sau un venit mai mare. Cu greu poate fi determinat concret modul în care ar putea să funcţioneze redistribuirea. În sistemul german de pensii se impune ca persoanele cu venit mai scăzut să aibă o poziţie favorizată, pentru a evita creşterea sărăciei la vârsta a treia. Acest fapt este însă realizabil mai degrabă prin pensia minimă, nu prin componenta finanţată prin repartizare şi calculată în funcţie de venit.

Pensia minimă mai mare poate preveni sărăcia la vârsta a treia

Dezbaterile din ultimii ani s-au referit în special la cel de-al doilea pilon al pensiilor, fiind vorba mai ales despre modul în care pensia finanţată prin capitalizare poate înlocui sau completa pensia finanţată prin repartizare, precum şi care să fie ponderea de înlocuire.

Dezbatere: câtă finanţare prin capitalizare?

Avantajele şi dezavantajele unui sistem de pensii finanţat prin capitalizare

„Se aplică acum regula simplă şi clară conform căreia tot efortul social trebuie acoperit din venitul naţional al perioadei în curs. Nu există altă sursă şi nici nu a existat alta în afară de cea din care poate veni necesarul pentru protecţia socială, nu există vreo acumulare de fonduri, vreo reportare de părţi din venit de la o perioadă la alta, vreo ‚economisire' în scopuri specifice economiei private, pur şi simplu nu există nimic altceva în afară de venitul naţional ca sursă pentru necesarul pentru protecţie socială. […] Aşadar, acumularea de capital şi sistemul de repartizare nici nu diferă atât de mult." (Mackenroth 1952: 41)

Acest citat devenit renumit sub denumirea de **„teza Mackenroth"** a rămas controversat până în ziua de azi. Din text rezultă că consumul pensionarilor este posibil numai dacă renunţă la consum persoanele cu ocupaţie, indiferent de modelul de finanţare. În cazul pensiei cu finanţare prin capitalizare, viitorii pensionari depind de generaţia mai tânără care să cumpere certificatele lor de anuităţi, pentru ca pensionarii să trăiască din venitul astfel obţinut. Altfel, titlurile (acţiuni, titluri de împrumut etc.) nu găsesc cumpărător şi n-ar mai avea nici o valoare. Cu alte cuvinte, mărimea pensiei cu finanţare prin capitalizare depinde de situaţia demografică şi economică a acelora care lucrează. La fel se petrec lucrurile şi în privinţa procedurii prin repartizare, mărimea plăţilor depinzând în acest caz de încasări.

Dacă se reduce numărul plătitorilor de contribuţii sau scad salariile acestora (ori ambele), se vor diminua veniturile asigurării de pensie finanţată prin repartizare, aşa încât trebuie să scadă şi pensiile.

Unele teorii economice arată că este posibil ca prin economisire (formarea unui stoc de capital) să fie influențată în mod favorabil creşterea economică viitoare. În felul acesta, ar câştiga mai multă valoare certificatele de anuități ale celor care sunt mai în vârstă. Numai că acest argument este valabil doar între susținătorii pensiilor cu finanțare prin capitalizare, în ideea extinderii acestui sistem de finanțare. Aceasta deoarece la finanțarea prin repartizare nu se economiseşte nimic, contribuțiile celor tineri fiind plătite direct, ca transfer către cei în vârstă. Alte analize ne arată însă că creşterea prin formarea stocului de capital destinat generațiilor următoare este generată prin pierderile de venit ale generației care a construit stocul respectiv. Totodată, ne putem aştepta să se reducă posibilitățile de investire utile, având în vedere tendința internațională spre o pensie finanțată prin capitalizare şi, deci, creşterea fondurilor de pensie, aşa cum se remarcă în ultimii ani. Pe ansamblu, nu este sigur că asigurarea de pensie cu finanțare prin capitalizare poate să ofere avantaje şi nici ce anvergură ar putea avea.

De luat în calcul riscurile individuale

Nu există consens cu privire la efectele macroeconomice ale unei asigurări de pensie cu finanțare prin capitalizare, însă există riscuri individuale evidente legate de aceasta. Deoarece doar o mică parte din economii poate fi investită în împrumuturi de stat sigure – cu excepția situației în care s-ar lua în calcul o creştere masivă a îndatorării statului – este necesar ca partea cea mai mare din acțiuni sau titlurile de împrumut să fie investită. Iar în acest caz există mai multe riscuri: cursuri în scădere (riscul de curs), debitorul nu poate efectua plățile (riscul de neplată), inflație în creştere prin care scade valoarea reală a investiției financiare (riscul inflației), iar la investițiile străine se adaugă şi riscul de curs valutar.

Rentabilitatea în procedura de repartizare

Rentabilitatea unei pensii finanțare prin repartizare corespunde evoluției mărimii salariului, ceea ce rezultă din faptul că pensiile sunt finanțate din contribuțiile persoanelor care lucrează. În condițiile în care creşte numărul persoanelor ocupate sau salariul, se poate plăti cu mult mai mult decât au contribuit pensionarii în timpul vieții lor active. Dacă scade numărul persoanelor ocupate, scade salariul real; când creşte numărul de pensionari, trebuie să scadă mărimea pensiei. Calculele Asigurărilor de Pensie Germane arată că rentabilitatea nominală este de 3,5% pentru bărbați necăsătoriți şi de 4,1% pentru femei şi bărbați căsătoriți în cazul pensiilor trase în anul 2008 (la 45 de ani vechime, venit mediu şi speranță de viață medie).

Rentabilitatea nominală: Suma contribuţiilor achitate este comparată cu suma pensiilor plătite. O rentabilitate de 4,1% înseamnă că plătitorul primeşte 104,10 euro pensie pentru 100 de euro plătiţi. Însă nu se ţine seama de evoluţia preţurilor (dacă s-ar proceda aşa, ar fi rentabilitatea reală sau efectivă). Indicarea rentabilităţii nominale este procedura uzuală la calcularea rentabilităţii plasamentului de capital.

Pentru cei care vor deveni pensionari în 2020, 2030 şi 2040, rezultă rentabilităţi mai scăzute, de circa 2,8% la bărbaţi necăsătoriţi şi 3,3% pentru femei şi bărbaţi căsătoriţi. Comparativ cu aceste rezultate, fondurile internaţionale de acţiuni au asigurat o rentabilitate de 6,5% în medie în ultimii 20 de ani (Breyer 2000, Deutsche Rentenversicherung 2009).

Rentabilitatea pensiei finanţate prin capitalizare

Există deci o oarecare probabilitate ca rentabilitatea unei pensii finanţate prin capitalizare să fie mai mare decât rentabilitatea unei pensii finanţate prin repartizare. Deoarece vorbim despre probabilităţi, există şi riscul ca pensia să fie mai mică. Pieţele de acţiuni au şi pe perioade mai lungi de timp intervale în care rentabilitatea este negativă. În cel mai rău caz, economiile pot să îşi piardă toată valoarea. Evident că pot fi încheiate asigurări pentru astfel de situaţii, numai că primele pentru aceste asigurări reduc simţitor avantajul rentabilităţii creat de finanţarea prin capitalizare. În mod alternativ, ar fi posibilă acordarea unor garanţii de stat – în fapt aceasta ar fi o finanţare prin repartizare, deoarece sprijinul statului pentru pensionari ar trebui finanţat preponderent din impozitele plătite de persoanele care lucrează.

Cât se finanţează prin capitalizare?

Se pune deci întrebarea dacă speranţa într-un avantaj prin rentabilitate justifică asumarea acestui risc. Răspunsul la această întrebare depinde neîndoios de procentul pensiei finanţate prin capitalizare în pensia globală. În Suedia, 2,5% din contribuţiile pentru pensie sunt investite într-o pensie finanţată prin capitalizare. Astfel, ponderea este comparativ nesemnificativă, dar totodată există o pensie ridicată, comparativ cu situaţia din alte ţări. Şi în Germania - unde 4% din venitul brut trebuie investit pentru a beneficia de susţinerea statului – procentul pare să fie unul justificat la prima vedere.

Problematică: voluntariat

Se dovedeşte a fi problematic caracterul benevol al pilonului cu finanţare prin capitalizare, deoarece tendinţa va fi ca economiile suplimentare să fie făcute

mai degrabă de către aceia care au un venit mai mare, adică de către aceia care pot renunța mai uşor la cei 4% din salariul brut.

În fond, este vorba despre o contribuție la asigurările de pensie de 4%, susținută de stat, benevolă şi suplimentară. De această contribuție profită aceia cărora reducerea venitului nu le ridică probleme şi care sunt conştienți de nivelul scăzut pe termen lung al asigurării lor de pensie. De finanțarea statului profită de fapt mai degrabă aceia care obțin venitul mediu sau un venit mai mare.

Concluzie: limitarea pensiei finanțate prin capitalizare; dacă da, atunci să fie obligatorie

Obiectivul pensiei Riester cu finanțare prin capitalizare este compensarea nivelului în scădere al asigurării obligatorii de pensie, fiindcă deteriorarea raportului dintre plătitorii contribuției şi beneficiarii de pensie în următoarele decenii va avea probabil ca urmare o scădere a pensiilor. Pentru asigurarea unui tratament egal se impune ca acest pilon să aibă tot caracter obligatoriu şi să nu se refere doar la o parte din populație. Ținând seama de riscuri, ar fi util ca finanțarea prin capitalizare să nu depăşească cei 4% de la ora actuală. Acest argument are legătură în special cu echitatea intergenerații, deoarece consecințele unei crize a pensiei finanțate prin capitalizare în societățile solidare vor trebui suportate de contribuabili, ceea ce înseamnă că generația plătitoare a contribuțiilor va suporta o dublă povară.

Cum poate fi consolidată procedura de repartizare?

Dacă este susținută menținerea pensiei finanțate prin repartizare ca sistem central de asigurare de pensie, se pune întrebarea, ce măsuri există pentru a reacționa la evoluția demografică descrisă (a se vedea Capitolul 5.3 Schimbări demografice). Prin creşterea vârstei de pensionare la 67 de ani din 2012 până în 2029 şi introducerea unui factor de sustenabilitate se poate spune că au fost deja luate măsuri.

Vârsta de pensionare reală şi legală, 2002–2007

	Bărbaţi		Femei	
	reală	legală	reală	legală
Suedia	65,7	65	62,9	65
Danemarca	63,5	65	61,3	65
Marea Britanie	63,2	65	61,9	60
Germania	62,1	65	61,0	65
Media OECD	63,6	65,0	61,8	63,8

Sursa: OCDE (2009)

Alte măsuri care să diminueze problema de finanţare a pensiilor ar trebui să constea în special în creşterea salariului la nivel macro-economic, iar în acest sens există două căi posibile: pe de o parte, creşterea numărului de plătitori de contribuţii; pe de altă parte, creşterile salariale.

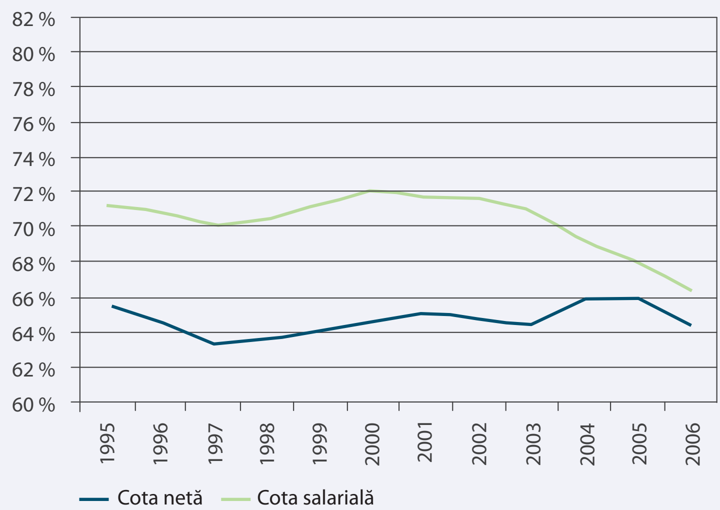
1. mai mulţi plătitori de contribuţii

În privinţa procentului de ocupare, au fost obţinute progrese semnificative în ultimii ani, în special ca urmare a faptului că a crescut numărul femeilor care au început să lucreze. Totuşi, extinderea bazei de colectare se mai poate realiza pe o cale. Baza financiară a asigurării de pensie poate fi îmbunătăţită şi prin includerea tuturor celor ocupaţi (adică şi liber întreprinzători, funcţionari publici şi politicieni). În acest mod, creşte şi numărul celor cu drept de pensie. În felul acesta, poate fi atenuat vârful sarcinii demografice din jurul anului 2040, printr-o distribuire pe o perioadă mai lungă de timp.

„Dorim să extindem asigurarea obligatorie de pensie pe termen lung la toţi cei care lucrează. Pentru mărimea pensiei, menţinem ca etalon venitul din muncă şi durata ocupării.“ (Programul de la Hamburg 2007: 59)

2. creşteri salariale

A doua variantă ar fi creşterile salariale. Acestea sunt posibile prin progrese la nivelul productivităţii. Din acest punct de vedere, sunt importante şi investiţiile în educaţie, formare profesională iniţială şi continuă, ele reprezentând un important instrument pentru reducerea efectelor schimbărilor demografice. Totuşi, din anul 2000 încoace cota de salariu – adică ponderea venitului brut din muncă dependentă în % din venitul naţional – a scăzut continuu în Germania, în ciuda creşterii productivităţii. Motivul nu ar fi creşterea sarcinii fiscale, aşa cum afirmă unele voci. Cota netă (adică ponderea salariilor nete în salariile brute) a fost de cca. 65%, ponderea impozitelor şi taxelor s-a situat în jurul a 35%. În schimb, ponderea venitului firmelor şi din investiţii a crescut continuu.

Sursa: Ministerul Muncii şi Protecţiei Sociale din Germania (2007)

Fig. 16: Cota salarială şi cota netă în Germania

Notă: Cota netă era în 1999 de cca. 64% şi a crescut la cca. 65% până în 2006. În acelaşi interval de timp a scăzut ponderea salariilor din venitul naţional, de la 72% la 66%. În timp ce sarcina fiscală a rămas aproape neschimbată, salariile au scăzut în raport cu evoluţia altor venituri (venituri din investiţii şi veniturile firmei).

În consecinţă, ar fi necesară o creştere a salariilor, pentru a consolida sistemul german finanţat prin repartizare. Spre deosebire de alte state europene, salariile din sectorul terţiar sunt relativ scăzute. Salariile minime pot fi de asemenea un mijloc pentru împiedicarea creşterii decalajului dintre evoluția salariilor în diferite sectoare, aşa încât să reprezinte o contribuție la asigurarea pensiilor viitoare.

Includerea veniturilor din investiții şi a profiturilor firmelor

O alternativă ar fi atragerea într-o măsură cât mai mare a veniturilor în creştere ale întreprinderilor şi din investiţii, în scopul finanţării asigurărilor obligatorii de pensie, mai ales că au crescut simţitor în ultimii zece ani. O astfel de finanţare fiscală ar putea folosi mai ales pentru creşterea nivelului pensiei minime, aşa încât partea din pensie care scade şi se raportează la venit să fie compensată mai ales pentru cei cu salariu mediu şi scăzut.

Umanizarea mediului de muncă

Odată cu creşterea vârstei de pensionare, sunt necesare măsuri care să permită persoanelor ocupate să realizeze propriu-zis perioade de activitate mai lungi. Condițiile de muncă trebuie adaptate în multe domenii, în funcție de vârsta de pensionare legală nouă (umanizarea mediului de muncă).

Pentru democrația socială aceasta înseamnă:

- pensii minime finanţate din impozite, în scopul asigurării după încheierea vieţii active (de ex. din impozitarea firmelor şi capitalului)
- extinderea bazei de impozitare pentru asigurarea obligatorie de pensie, finanţată prin repartizare
- pilon obligatoriu, cu finanţare prin capitalizare („obligaţia Riester"), fără creşterea procentului de până acum
- promovarea ocupării femeilor, printre altele printr-un mai bun echilibru între viaţa de familie şi cea profesională
- promovarea productivităţii prin promovarea formării profesionale iniţiale şi continue, cercetare şi ştiinţă
- umanizarea mediului de muncă

7.4. Sănătate

Diana Ognyanova şi Alexander Petring (colaborare)

În acest capitol

- sunt prezentate schiţat sistemul de sănătate german, olandez şi britanic;
- sunt arătate elementele forte şi cele slabe ale sistemelor de sănătate;
- sunt discutate opţiunile de reformă pentru sistemul de sănătate german, în special în ceea ce priveşte finanţarea acestuia.

Două modele: gestionate de stat şi prin asigurările sociale

De-a lungul timpului, s-au dezvoltat diferite modele în Europa. Diferenţierea se face în principal între, pe de o parte, sisteme gestionate de stat şi finanţate prin impozite, cum este cazul sistemului de sănătate din Marea Britanie (National Health Service), pe de altă parte, sisteme bazate pe asigurări sociale, cum se întâmplă în Germania şi Olanda.[32]

Forma de organizare şi caracteristicile modelelor existente

Serviciu naţional de sănătate	• întreaga populaţie are acces gratuit la instituţiile medicale controlate de stat • finanţat în principal din impozite • în cele mai multe cazuri, prestaţiile sunt asigurate de entităţi publice
Modelul prin asigurările sociale	• asigurare obligatorie cuprinzătoare; • contribuţiile angajatorilor şi lucrătorilor sunt în funcţie de venit, finanţare preponderent prin contribuţii • asigurători de sănătate privaţi sau publici • prestaţiile asigurate de entităţi publice şi private

Sistemul german de sănătate

1883: „Legea privind asigurarea de sănătate a muncitorilor"

Modelul german datează din anul 1883. „Legea privind asigurarea de sănătate a muncitorilor" introducea obligativitatea universală de asigurare pentru sănătate. Era o asigurare pentru muncitori şi mergea până la un anumit nivel al venitului. Fiecare persoană care trebuia să se asigure devenea membră a unei case de asigurări de sănătate create pentru meseria din care făcea parte.

---

32 În unele state europene, există forme mixte, cum ar fi finanţarea prin impozite şi contribuţii la asigurările sociale.

Sistemul actual al asigurărilor sociale de sănătate este structurat descentralizat şi federal, caracteristică fiind poziția puternică a diferitelor instituții corporatiste, adică a celor care nu sunt de stat. În sistemul asigurărilor de sănătate, printre actorii principali se numără ca prestatori, spre exemplu, organizațiile medicilor şi stomatologilor care au contract cu casele de asigurări; ca plătitori ar fi casele de sănătate şi organizațiile acestora.

Structură: descentralizat şi federal – instituții puternice, dar nu de stat

Asistența medicală ambulatorie reprezintă un sector în care instituțiile corporatiste au cea mai mare influență (Busse/Riesberg 2005). Asociațiile medicilor care au contract cu casa de asigurări negociază cu aceste organizații din landul lor şi stabilesc un venit global, pe care îl distribuie membrilor lor, în funcție de reguli unice la nivel federal, dar adaptate la nivel local. Plata medicilor generalişti şi specialişti se face în funcție de serviciile de sănătate prestate, dar numai până la un anumit plafon maxim stabilit.

Asistența ambulatorie

Pentru asistența staționară există o finanțare dublă: investițiile sunt planificate de landuri, după care sunt cofinanțate din bugetul acestora, cât şi din bugetul federal, în timp ce casele de asigurări de sănătate acoperă costurile curente şi de întreținere. Decontarea cheltuielilor cu spitalele se realizează preponderent prin DRG (WHO 2006), sistem preluat de Germania în 2004 de la australieni – DRG – Diagnosis Related Groups – sistemul de clasificare în grupe de diagnostice.

Domeniul staționar

Asigurarea obligatorie de sănătate

Sistemul de asigurări de sănătate din Germania are o componentă obligatorie (*gesetzliche Krankenversicherung – GKV*), cât şi una privată, prima dintre acestea fiind finanțată prin contribuțiile asiguraților. Până în 2005, plata se făcea paritar, de către lucrători şi angajatori. În 2005 a fost introdusă o contribuție suplimentară de 0,9% pentru lucrători şi pensionari. Copiii şi soții fără venit din muncă sunt co-asigurați, fără să fie necesară plata contribuției, ceea ce conduce la o redistribuire în favoarea familiilor în GKV.

Sistem dublu în asigurările de sănătate

Aproximativ 85% din populație sunt asigurați la GKV. Muncitorii şi personalul contractual cu un venit anual sub o anumită limită (plafon minim de asigurare) au obligația să fie asigurați la o casă de asigurări de sănătate. Acest plafon minim era în 2009 de 4.050 de euro venit brut lunar.

85 % sunt asigurați în sistemul obligatoriu

Asiguratul își alege casa de asigurări de sănătate

În prezent există circa 200 de case de asigurări de sănătate pentru asigurările de sănătate din sistemul asigurărilor sociale. (situația în: iulie 2009). Din 1996, aproape toți asigurații pot să își aleagă liber casa de asigurări de sănătate. Structura membrilor fiecărei case de asigurări de sănătate este foarte eterogenă, având în vedere diferitele niveluri ale contribuțiilor şi „structuri de morbiditate".

„Morbi-RSA"

Pentru compensarea acestor diferențe, a fost introdus Morbi-RSA, începând din 1 ianuarie 2009, după mai multe etape preliminare de operaționalizare. Morbi-RSA este un mecanism de compensare financiară care ține seama de morbiditate. Astfel, casele de asigurări de sănătate primesc pentru fiecare asigurat o sumă forfetară corespunzătoare cheltuielilor medii de persoană.

Mecanismul de compensare financiară în funcție de morbiditate urmăreşte să reducă dezavantajele caselor de asigurări de sănătate cu mulți asigurați cu boli care generează costuri ridicate. Morbiditate provine din latinescul „morbidus" şi înseamnă „bolnav". Vechea compensare (până în 2002) dintre case ținea seama de vârstă, gen şi incapacitate de muncă. Din 2002, este luată în considerare şi participarea la programe speciale pentru persoane cu boli cronice. Noua compensare are în vedere 80 de boli cronice şi grave, selectate, care generează costuri ridicate, pentru care casele de asigurări de sănătate primesc fonduri suplimentare.

Din 2009: obligația de asigurare

Această sumă forfetară creşte sau scade în funcție de reducerile sau adaosurile dictate de vârstă şi sex. Acestora li se adaugă fondurile suplimentare pentru asigurați cu anumite maladii cronice, respectiv grave, care presupun costuri mult mai mari decât media.

În urma reformei, compensarea urmăreşte o redistribuire cât mai apropiată de obiectivele stabilite şi reduce stimulentele care ar permite selectarea riscurilor celor mai bune. Persoanele cu îmbolnăviri cronice nu mai înseamnă pentru casele de asigurări de sănătate în mod obligatoriu riscuri financiare mari.

Din 2009: obligația de asigurare

Persoanele ocupate care obțin timp de trei ani calendaristici consecutiv venituri peste limita obligatorie de asigurare, precum şi persoanele care desfăşoară activități independente nu au obligația să se asigure la GKV. Aceste persoane se pot asigura benevol în GKV sau pot alege un asigurător privat pentru asigurarea de sănătate. După reforma din sănătate din anul 2007, toate persoanele cu domiciliul în Germania au obligația să încheie o asigurare de sănătate începând din ianuarie 2009.

Coaliția CDU/CSU şi SPD au adoptat Legea privind întărirea concurenței GKV în 2007 (GKV-WSG), prin care fondul de sănătate reprezintă o soluție de compromis între ideea de asigurare universală de sănătate, susținută de SPD, şi conceptul de primă de sănătate, aşa-numita „Kopfpauschale" (sumă forfetară per capita), promovată de CDU.[33]

Fondurile de sănătate

În noul fond de sănătate sunt adunate contribuțiile din grupa principală de asigurați cu ocupație, ale lucrătorilor şi angajatorilor. Acestora li se adaugă subsidii care urmează să ajungă la 14 miliarde euro pe an.

Suplimente fiscale: o distribuire mai echitabilă

Spre deosebire de colectarea contribuțiilor, sistemul fiscal are efect progresiv, aşa că aceste subsidii îmbunătățesc echitatea distribuirii şi aşază finanțarea caselor de asigurări de sănătate pe o bază mai largă (Greß/Wasem 2008, a se vedea şi Capitolul 7.1. Impozite).

Propunerea SPD vizând **asigurarea universală de sănătate** prevede menținerea finanțării prin repartizare a sistemului de sănătate şi aşezarea acestuia pe o bază financiară mult mai largă. Obligația asigurării GKV ar urma să fie extinsă la toți cetățenii, inclusiv la grupele excluse până acum – cum ar fi persoanele cu activități independente şi funcționarii publici. Plafonul pentru obligativitatea asigurării trebuie desființat. Baza de colectare trebuie extinsă prin noi tipuri de venit: venituri din locațiune, dobânzi şi capital. Limita de calcul a contribuțiilor ar urma să crească. Ofertanții de asigurări individuale de sănătate sunt casele de asigurări de sănătate obligatorii şi private, iar asigurații pot alege una dintre acestea. Diferențele din structura asiguraților sunt compensate prin mecanismul de compensare financiară.

Modelul **primei de sănătate** a CDU/CSU prevede menținerea diferenței dintre asigurații în sistemul public şi privat. Schimbările vizează doar asigurările de sănătate publice. Toți asigurații vor urma să plătească o sumă forfetară unică la asigurările lor de sănătate. Persoanele cu venituri reduse beneficiază de sprijin din mijloace fiscale pentru finanțarea primelor lor de sănătate. Modelul urmăreşte decuplarea contribuțiilor la asigurarea de sănătate de costurile muncii şi trece compensarea socială în sistemul public fiscal şi de transfer.

Până în anul 2009, asigurările de sănătate îşi obțineau contribuțiile direct de la asigurați, respectiv de la angajatori. Fondul de sănătate va concentra contribuțiile la GKV în sistem centralizat.[34] GKV obțin de la fondul de sănătate o

33 A se vedea Capitolul 6 (Poziții de politică socială ale partidelor) şi Manualul 1: Fundamentele democrației sociale (2008), pg. 47–49.

34 În faza de tranziție, contribuțiile se virează tot caselor de asigurări de sănătate, iar acestea le virează mai departe la fondul de sănătate.

alocație sub forma unei sume forfetare pentru fiecare asigurat, plus reduceri sau adaosuri în funcție de vârstă, sex şi clasa de risc, integrând în fondul de sănătate mecanismul de compensare financiară introdus în 1994; totodată, prin această măsură continuă dezvoltarea mecanismului respectiv.

Cota contribuției se stabileşte central

Contribuția se stabileşte anual de către guvernul federal şi este din iulie 2009 de 14,9% din venitul a cărui mărime impune asigurarea în sistemul asigurărilor de sănătate. Există o limită pentru baza de calcul a contribuției, iar aceasta era de 3.675 de euro brut pe lună în 2009. În cazul veniturilor din muncă ale asiguraților care depăşesc această sumă, suma peste plafonul stabilit nu este luată în calcul la stabilirea contribuției.

Contribuții suplimentare posibile doar în mod limitat

Dacă GKV nu fac față cu mijloacele care le-au fost repartizate, pot percepe contribuții suplimentare de la asigurații lor. O contribuție suplimentară de până la 8 euro pe lună poate fi percepută de la membri, fără a se mai face o verificare a venitului. Contribuțiile suplimentare care depăşesc această valoare se supun unei limitări de până la 1% din venitul care face subiectul plății contribuției. Asigurările de sănătate care gestionează bine fondurile pot restitui o parte din contribuție.

GKV: acelaşi drept la prestații

Dacă este necesar, membrii GKV şi membrii de familie ai acestora care nu au venit din muncă au acelaşi drept la prestații de sănătate, indiferent de statutul lor ca asigurați, de mărimea contribuției sau de durata asigurării.

Asigurarea privată de sănătate (PKV)

9% sunt asigurați privat

Circa 9% din populație reprezintă persoane cu asigurare de sănătate privată. Pentru asigurarea privată (PKV) se calculează o primă de asigurare în funcție de volumul convenit al prestației, starea generală de sănătate, gen şi vârsta la momentul contractării. În funcție de diferențierea de mai sus, PKV poate oferi tarife care țin seama de riscurile individuale de asigurare.

Spre deosebire de GKV, care funcționează după principiul finanțării prin repartizare (prestațiile asigurate sunt finanțate din contribuțiile încasate în acelaşi an), PKV sunt obligate să realizeze rezerve pentru vârsta a treia (finanțare prin capitalizare), pe care asigurații le pot prelua începând cu 2009 atunci când schimbă PKV în limita tarifului de bază.

Oferte mai bune: urmarea unor „riscuri" mai bune

Tarifele PKV sunt mai convenabile decât contribuția GKV, cu ofertă mai mare, în special pentru asigurați tineri şi mai sănătoşi, precum şi pentru persoane necăsătorite care câştigă bine. Motivul determinant pentru această situație îl reprezintă distribuirea socială inegală în structura asiguraților din asigurările de sănătate publice şi private.

Persoanele cu asigurare privată au de regulă un venit mai mare şi prezintă un risc de îmbolnăvire mai redus, aşa încât PKV preia riscurile bune şi încasările de la asigurările de sănătate publice, finanțate în mod solidar. Persoanele asigurate privat – funcționari publici, persoane cu activități individuale, persoane cu venituri mari – sunt atât de convenabili din punct de vedere economic pentru PKV, încât PKV poate să restituie prestațiile medicale nu numai la prețul obişnuit, ci chiar şi cu un adaos. Evident că prestatorii sunt interesați, la rândul lor, să se ocupe de pacienții cu asigurare privată (Walendzik 2009).

Membrii de familie trebuie să fie asigurați suplimentar

Membrii de familie fără venit propriu sunt co-asigurați în GKV, fără să plătească vreo contribuție. La PKV, pentru fiecare persoană asigurată se achită o primă de asigurare separată. Persoanele cu asigurare privată pot să revină oricând la GKV, cu condiția să nu fi împlinit 55 de ani, iar venitul lor să fi scăzut sub plafonul bazei de calcul a contribuției.

Din 2009: obligatoriu la tarif de bază

Din anul 2009, asigurătorii privați au obligația să ofere un tarif de bază care să corespundă, ca spectru de prestații, ofertei GKV şi să nu depăşească contribuția medie GKV (cca. 570 de euro lunar în 2009). PKV şi persoanele care au aderat benevol la GKV pot, dar numai în anumite condiții, să treacă la tariful de bază. Contribuția la aderare se stabileşte în funcție de vârsta şi genul asiguratului.

Sistemul de sănătate din Olanda

Similitudini cu sistemul german

Sistemul de sănătate olandez este foarte asemănător celui german. Ambele sunt sisteme de asigurări sociale cu contribuții stabilite în principal în funcție de mărimea venitului. Asigurătorul poate fi liber ales, prestatorii serviciilor sunt în mare parte organizați privat, iar pachetul de prestații este cuprinzător, însă în parte neclar definit. Similitudinile dintre sisteme sunt uşor de explicat: sistemul de sănătate din Olanda a fost introdus în anul 1941, fiind de inspirație germană (Greß et al. 2006). Ultima reformă de fond a fost realizată în 2006.

Sistemul de sănătate: trei piloni

Sistemul asigurărilor de sănătate olandez este format din trei piloni. Primul (asigurarea de îngrijire şi pe termen lung) şi al treilea pilon (asigurarea suplimentară privată) nu au fost modificate prin reforma profundă a asigurărilor de sănătate din anul 2006. Reforma s-a referit aproape exclusiv la cel de-al doilea pilon. Înainte de reformă, pilonul doi cuprindea asigurarea socială obligatorie şi asigurarea complet privată. Persoanele cu loc de muncă şi persoanele cu activităţi independente al căror venit se situa peste plafonul minim au trebuit să renunţe la asigurarea socială obligatorie şi să adere la asigurarea complet privată.

Din 1996: sistem de asigurări de sănătate uniform

De la reformă încoace există un sistem de asigurări de sănătate uniform. Asigurătorii de sănătate din sistemul asigurărilor sociale şi din cel fost privat concurează acum într-un sistem de asigurări uniform. (van Ginneken et al. 2006).

Un cadru concurenţial pentru asigurările sociale şi private

Pentru toate casele de asigurări de sănătate sunt valabile aceleaşi condiţii. Acestea sunt obligate să accepte orice persoană care doreşte să adere la fond, nu au voie să perceapă prime în funcţie de risc şi sunt cuprinse într-un mecanism de compensare financiară orientată în funcţie de morbiditate. Asigurările de sănătate pot oferi asiguraţilor diferite tarife, dar există o obligaţia generală de asigurare.

Finanţarea preponderent prin contribuţii

Sistemul se finanţează din contribuţii care se stabilesc sau nu în funcţie de venit. O parte o suportă statul, prin finanţarea contribuţiilor copiilor şi adolescenţilor, precum şi susţinerea asigurării celor cu venituri reduse.

Efect deosebit al reformei: 1/5 au schimbat asigurătorul

Efectul reformei asupra disponibilităţii asiguraţilor de a schimba asigurătorul a fost remarcabil la început. Circa o cincime dintre asiguraţii din Olanda a schimbat asigurătorul ca urmare a reformei. Asiguraţii căutau cât mai multă protecţie. Tarifele cu contribuţie proprie mai mare au fost rar alese, iar aproximativ 95% dintre toţi asiguraţii au o asigurare suplimentară privată.

Model de reformă pentru Germania?

Despre un sistem concurenţial al asigurărilor de sănătate care să depăşească limitele dintre asigurarea de sănătate în sistem public şi cea în sistem privat se discută ca posibil model pentru dezvoltarea pe termen mediu şi lung a sistemului asigurărilor de sănătate germane.

Marea Britanie

Administrare centrală prin National Health Service (NHS)

Serviciile de sănătate pentru populaţie se află, în mod tradiţional, în mâinile sectorului public în Marea Britanie. Cele mai multe atribuţii ale sistemului de sănătate sunt planificate, controlate şi reglementate de National Health Service (NHS), care există din 1948 încoace. NHS este finanţat în cea mai mare parte din impozite şi administrat de stat. Toţi cetăţenii trebuie să fie membri NHS.

Drept al tuturor persoanelor cu domiciliu

Dreptul la servicii în sistemul de sănătate îl are toată populaţia cu domiciliul în Marea Britanie, indiferent de naţionalitate sau venit. Asigurarea de bază accesibilă tuturor cuprinde tratament de medicină generală, de specialitate, ambulatoriu şi staţionar, precum şi internarea în instituţii de îngrijire.

Sistemul de sănătate se finanţează în mare parte din impozite, dar şi din contribuţii private, în special pentru medicamente şi servicii stomatologice, precum şi din contribuţiile la asigurarea populară naţională a NHS, la care cotizează lucrătorii care desfăşoară activităţi independente şi dependente, precum şi angajatorii. De regulă, tratamentele sunt gratuite pentru pacienţi.

Reţea de cabinete de medicină de familie

Un rol esenţial în organizarea prestaţiilor îl au Primary Care Trusts (PCTs). Este vorba despre reţele de cca. 50 de cabinete de medicină de familie, care deservesc între 5.000 şi 250.000 de persoane. PCT-urile se ocupă de planificarea necesarului de servicii de sănătate în regiunea lor şi de asigurarea îngrijirii corespunzătoare. Aceste entităţi obţin 75% din bugetul pentru servicii de sănătate şi pot încheia contracte pentru asigurarea serviciilor cu instituţii de îngrijire organizate pe plan local, cu NHS Trust, dar şi cu centre din districte învecinate şi ofertanţi privaţi sau non-profit.

Medici de familie: asigurare de bază şi trimitere

Serviciile de bază sunt asigurate de către medicii de familie. De obicei, aceştia desfăşoară activitate independentă. Ei au rol de gatekeeper[35] pentru serviciile speciale extinse din sistemul de sănătate. Spitalele sunt plătite în funcţie de serviciile prestate, cât şi cu sume forfetare pe bază de contract. Bugetul global este plafonat şi supus controlului de la centru prin birocraţia ministerială centrală şi ministerele sănătăţii din Anglia, Ţara Galilor, Scoţia şi Irlanda de Nord.

---

35 În engleză gatekeeper înseamnă „portar". Pacienţii merg mai întâi la medicul de familie, iar acesta îi trimite la medicii specialişti.

Libertatea de alegere a pacienților este limitată

Libertatea de alegere a pacienţilor este limitată. Alegerea se face dintre medicii dintr-un district. Pacienţii, de comun acord cu medicul lor de familie, pot opta pentru un tratament într-un spital dintre cele existente pe o listă. Această libertate de a alege spitalul reduce timpul de aşteptare.

Marea Britanie: cheltuieli cu sănătatea comparativ mai mici

Una dintre cele mai mari probleme ale sistemului de sănătate britanic o constituie finanţarea insuficientă, ceea ce face ca timpul de aşteptare să fie lung. Marea Britanie alocă comparativ puţine fonduri din PIB pentru asistenţa medicală. În 2007, Germania a investit circa 10,4% din PIB pentru sănătate; Marea Britanie, cu 8,4%, se află chiar şi sub media OCDE de 8,9% (OCDE 2008d: 1). Ca urmare a unei politici bugetare stricte şi a reglementării accesului la servicii apar situaţii în care cu greu pot fi asigurate serviciile în regim staţionar.

Planuri de reformă pentru îngrijire fără dificultăți

Odată cu introducerea planului de reformă „The NHS Plan – A Plan for Investment. A Plan for Reform", în anul 2000 a fost iniţiat un program uriaş de reformă până în 2010. Planul se referă la creşterea numărului de locuri în spitale, de medici-şefi şi medici de familie, de locuri pentru studii destinate studenţilor la medicină, la extinderea programului de prevenire a cancerului şi la o mai bună protecţie socială pentru persoane mai în vârstă prin cecurile de sănătate NHS.

Comparaţia dintre sistemele de sănătate

Obiective centrale: performanța, egalitatea de șanse și echitatea distribuirii după necesar

În vederea aprecierii elementelor forte şi slabe ale diferitelor sisteme, se apelează frecvent la obiectivul de politică din domeniul sănătăţii. Alături de eficienţa generală, sistemul de sănătate trebuie să aibă în vedere egalitatea de şanse (pentru accesul la servicii de sănătate) şi echitatea distribuirii după necesar, fiindcă un sistem de sănătate trebuie să urmărească acest aspect. Mult timp a fost considerat una dintre cele mai mari cuceriri ale politicii sociale din sec. al XX-lea faptul că asistenţa medicală nu este o chestiune care ţine de venit sau categoria socială. Sănătatea este baza pentru o viaţă demnă şi trebuie să fie accesibilă tuturor cetăţenilor în egală măsură.

Probleme de eficiență și finanțare

Datorită progresului tehnico-medical, astăzi pot fi tratate cu succes mult mai multe maladii spre deosebire de deceniile trecute. Însă toate acestea costă mai mulţi bani, ceea ce înseamnă că se pune problema eficienţei, cât şi cea a posibilităţilor de finanţare a sistemului de sănătate.

Indicele European de Sănătate (EHCI)

O comparaţie anuală a sistemelor europene de sănătate luată în considerare la nivel politic este efectuată din 2005 de către firma de consultanţă Health Consumer Powerhouse (HCP) pe baza EHCI. Acest indice are la bază statistica publică accesibilă (a ţărilor, OMS şi OCDE), legi, documente şi sondaje de opinie, având ca scop ilustrarea modului în care sistemul de sănătate vine în întâmpinarea utilizatorului. Altfel spus, în centrul analizei se află punctul de vedere al consumatorului.

Pe baza EHCI, sistemele de sănătate europene au fost împărţite în categorii în anul 2008, stabilindu-se şase domenii-cheie: drepturile şi informarea pacienţilor, e-sănătatea[36], durata de aşteptare pentru tratament, rezultate, sfera de aplicare şi acoperire a serviciilor furnizate, medicamente. Iar acestea, la rândul lor, cuprind 34 de indicatori de performanţă.

EHCI 2008

	Germania	Olanda	Marea Britanie	Nr. maxim de puncte
Drepturile şi informarea pacienţilor	100	125	94	150
E-sănătate	50	92	92	100
Durata de aşteptare pentru tratament	187	133	93	200
Rezultate medicale	190	214	155	250
Sfera de aplicare şi acoperire a serviciilor furnizate	100	150	117	150
Medicamente	113	125	100	150
Total puncte	740	839	651	1.000
Ierarhie	6	1	13	

Sursa: Health Consumer Powerhouse (2008)

36 În domeniul „E-sănătate" se analizează în ce măsură ţările folosesc sistemele electronice în sistemele lor de sănătate, precum şi în comunicare, pentru un acces mai bun la prelucrarea rapidă şi sigură a informaţiilor de sănătate.

Germania: locul 6 din 31

Conform EHCI 2008, Germania se află pe locul 6 din 31 de sisteme de sănătate din Europa analizate, ceea ce indică o tendinţă în scădere, fiindcă în 2007, ţara era pe locul 5, iar în 2005, încă pe locul 3.

Pozitiv: acces la setul de servicii

Aspecte deosebit de favorabile în sistemul german au fost apreciate de HCP în 2008: lipsa timpului de aşteptare, accesul facil la îngrijirea medicală de specialitate, paleta de servicii. Tot un aspect pozitiv este faptul că pacienţii din Germania pot să solicite oricând şi o a doua opinie. Un rezultat comparativ bun a avut Germania şi în 2007, în ceea ce priveşte calitatea serviciilor medicale. Valorile măsurate în acest sens au fost, spre exemplu, mortalitatea în rândul copiilor, rata de supravieţuire de 5 ani în cazul cancerului, rata de mortalitate după infarctul miocardic.

Negativ: drepturile şi informarea pacienţilor

La capitolul „Drepturile şi informarea pacienţilor", Germania nu a obţinut un punctaj bun. Lipsa unei legi a protecţiei pacienţilor a condus la scăderea de puncte, la fel ca şi faptul că medicii germani şi clinicile din Germania nu sunt supuse unei analize comparative, transparente, a calităţii.

Pe primul loc: Olanda

Olanda este semnalată consecvent, conform EHCI, drept ţara cu unul dintre sistemele de sănătate cu cea mai puternică orientare spre consumator. În anii 2006 şi 2007, ţara a fost pe locul 2. În anul 2008, Olanda a fost pe locul 1, urmată de Danemarca, Austria, Luxemburg şi Suedia.

Marea Britanie: la mijlocul clasamentului

Marea Britanie continuă să se afle la mijlocul clasamentului. În 2006, era pe locul 15, iar în 2007, pe locul 17. În 2008, s-a situat pe locul 13. Determinant în acest sens au fost timpul lung de aşteptare la National Health Service şi diferenţele evidente de calitate între îngrijirea medicală publică şi privată. Numai la e-sănătate ocupă locul 1, alături de Olanda.

Nu este cert dacă spectrul de indicatori selectaţi este „reprezentativ" pentru o evaluare globală şi pentru o comparaţie între sistemele de sănătate[37]. De asemenea, se pune întrebarea, dacă nu ar fi de preferat o abordare dinamică, în centrul căreia s-ar situa problematica modificării, respectiv a îmbunătăţirii sistemului de sănătate, în schimbul unui clasament care nu ţine seama de nivelul diferit de la care porneşte fiecare ţară europeană.

37 Cele mai cuprinzătoare studii comparative cantitative au fost realizate de OMS (Raportul Mondial privind Sănătatea 2000) şi UE (în cadrul Metodei Deschise de Coordonare).

Cu toate acestea, studiul menţionat, dar şi altele (Schneider et al. 2007) indică faptul că performanța generală a sistemului de sănătate german nu reprezintă problema determinantă, chiar dacă există potențial de îmbunătățire evident în unele domenii. Cel puţin în sfera asistenţei de sănătate sunt necesare mari investiţii, aceasta fiind o problemă care are strânsă legătură cu ideea de stat social preventiv şi cu configurarea infrastructurii de sănătate, dar şi cu aspecte legate de educație (a se vedea Capitolul 7.5).

Germania: performanță în general ridicată – necesar de recuperare în cazul îngrijirii

Problema finanțării a ajuns tot mai mult în prim-planul dezbaterii în Germania. Motivul pentru aceasta îl reprezintă creşterea presiunii finanțării, atât din partea plătitorului, cât şi al beneficiarului. În cheltuielile în creştere se reflectă progresul medical şi necesitatea unei populații în curs de îmbătrânire de a beneficia de servicii de sănătate mai multe şi mai bune, dar şi lipsa de eficiență în prestarea serviciilor (Walendzik 2009). Față de alte state, Germania cheltuieşte comparativ mulți bani pentru asistența medicală.

În dezbatere: aspecte privind finanțarea

Cheltuieli de sănătate 2007

	Germania	Olanda	Marea Britanie
Cheltuieli pentru sănătate, în % din PIB	10,6	9,8	8,4
Cheltuieli pentru sănătate / loc.*	3.371	3.527	2.992

*În dolari SUA, fără influența diferitelor niveluri de preţ (paritatea puterii de cumpărare) // Sursa: OCDE (2008: 1)

Lectură complementară:
Friedrich-Ebert-Stiftung (ed.) (2009c), Zukunft des Gesundheits-systems. Solidarisch finanzierte Versor-gungssysteme für eine alternde Gesell-schaft, Bonn.

În acest context, s-a vorbit adesea despre o „explozie a costurilor în sistemul de sănătate". Privind evoluția cotei de contribuție, constatăm o creştere mai degrabă limitată, de la 12,4% în 1991 la 14,9% în anul 2009 (a se vedea fig. 17).

În schimb, cheltuielile publice pentru sănătate au scăzut, mai ales începând din 2003, ca pondere din PIB. Acesta este rezultatul unui număr mare de reforme menite să blocheze creşterea costurilor, ceea ce a generat o „politică de cheltuieli axată pe încasări" (Busse/Riesberg 2005).

Posibilitatea exploziei costurilor

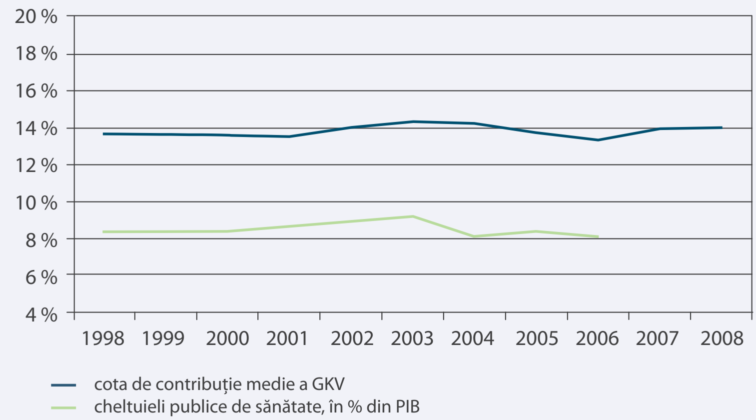

Fig. 17: Evoluția costurilor pentru sănătate, 1998–2008

Probleme privind încasările

Pe partea încasărilor, problemele sistemului de sănătate germane sunt grave. Baza de calcul a contribuției scade vertiginos: persoanele care câştigă mai bine şi sunt mai sănătoase se pot sustrage sferei solidare (solidaritatea riscului şi solidaritatea venitului) în GKV, optând pentru asigurările private de sănătate.

Încasările din contribuții cresc foarte greu. Din 1992 încoace scade ponderea lucrătorilor în rândul populației, cât şi ponderea persoanelor cu activitate dependentă din totalul lucrătorilor (Busse/Riesberg 2005). Importanța altor tipuri de venit față de cele din activități dependente (spre exemplu, venituri din investiții) creşte însă. În aceste condiții, baza de calcul a contribuției GKV profită subproporțional de creşterea tuturor veniturilor. Limita bazei de calcul a contribuției în GKV produce şi un efect de distribuire regresiv, cu alte cuvinte, membrii GKV cu venituri mai mari achită doar un procent nesemnificativ din venitul lor.

Pentru ca serviciile de sănătate să poată fi accesibile în mod egal tuturor cetățenilor, este necesar ca finanțarea să aibă o bază cât mai largă şi caracter solidar. Teoretic, acest obiectiv poate fi atins printr-un procent mai ridicat de finanțare din impozite (ca în modelul primei de sănătate) sau printr-o asigurare universală de sănătate. La urma urmei, efectul de redistribuire depinde în ambele modele de structura sistemului fiscal de subsidii, respectiv de mărimea

limitei bazei de calcul. În condiţiile în care sistemul de subvenţii îi priveşte doar pe cei care au venituri nesemnificative, înseamnă că, în modelul primei de sănătate, există şansa ca gospodăriile cu venituri medii să fie mai puternic afectate, comparativ cu sistemul asigurării universale de sănătate, aşa încât ar fi favorizate gospodăriile cu venituri mai mari.

„Indiferent de origine, vârstă sau gen, bolnavii au acelaşi drept la îngrijire şi participare la progresul din medicină. Nu vrem să creăm o medicină cu două clase. De aceea, susţinem asigurarea universală de sănătate, în care să fie incluşi toţi oamenii." (Programul de la Hamburg 2007: 58)

Pentru o finanţare justă şi solidară în sistemul de sănătate german este importantă înlăturarea asigurării de sănătate partajate (publică şi privată). Exemplul olandez ne arată că îmbinarea celor două poate crea concurenţă între asigurători, în favoarea asiguraţilor. O reformă eficientă ar trebui să creeze o bază de finanţare şi asigurare obligatorie pentru toţi cetăţenii într-o piaţă uniformă de asigurări de sănătate, fără posibilitatea de a refuza aderarea şi în cadrul unui RSA axat pe morbiditate.

Pentru democraţia socială aceasta înseamnă:

- că principiile de bază ale democraţiei sociale în sfera sănătăţii sunt performanţa, echitatea după necesar şi solidaritatea (solidaritatea de risc şi de venit);
- că subvenţiile mai mari sau introducerea asigurării universale de sănătate fac posibilă o mai largă şi justă finanţare a sistemului de sănătate;
- că o concurenţă echitabilă între casele de asigurări (publice şi private) necesită o compensare a unor riscuri diferite, desfiinţarea plafonului de asigurare obligatorie, precum şi obligaţia de acceptare a tuturor celor care vor să se asigure;
- că trebuie extinse ofertele şi măsurile preventive.

Lectură complementară:
Hagen Kühn und Sebastian Klinke (2007), Perspektiven einer solidarischen Krankenversicherung.

Robert Paquet und Wolfgang Schroeder (2009), Im Haifischbecken. Die Zukunft des „experimentellen Regierens": das Beispiel der Gesundheitsreform 2007, in: Berliner Republik 2/2009, pg. 56–63.

Stefan Greß (2009), Mit gleichen Rahmenbedingungen zu einem fairen Wettbewerb im Gesundheitssystem: zur Notwendigkeit einer einheitlichen Wettbewerbsordnung auf dem deutschen Krankenversicherungsmarkt, WISO direkt, Friedrich-Ebert-Stiftung (ed.), Bonn

7.5. Educaţie

În acest capitol

- este comparat sistemul de educație german cu cel suedez şi din SUA;
- sunt evaluate cele trei sisteme de educație cu privire la diferitele dimensiuni ale echității şi ale rezultului obținut;
- sunt discutate cauzele pentru rezultatele germane slabe şi posibilitățile de reformare;
- este discutată legătura fundamentală dintre asigurarea de şanse egale în educație şi democrația socială.

Germania: politica socială şi cea pentru educație mult timp separate

Politica educațională şi socială au făcut obiectul unor dezbateri separate în Germania. Aceasta separare este o moştenire politică a statului providențial conservator, dar şi rezultatul ancorării instituționale diferite a celor două domenii politice. În federalismul educațional german, competența aparține în special landurilor şi administrațiilor locale. Federația păstrează doar competențe în materia învățământului universitar, a formării profesionale la nivel de întreprindere şi a promovării formării profesionale inițiale. Răspunderea pentru politica socială aparține aproape în totalitate federației şi partenerilor sociali. În consecință, educația nu a fost considerată mult timp drept o componentă a statului social, în contrast cu alte state.

Internațional: unitatea politicii sociale cu cea educațională

În statele anglo-saxone, cum ar fi SUA, învățământul a trebuit să preia de timpuriu funcții de politică socială. Statul social slab nu oferea acolo alte posibilități de promovare socială (Busemeyer 2006, 2007). În statele providențiale scandinave însă educația a fost întotdeauna privită ca o componentă importantă a politicii sociale cuprinzătoare.

Dezbaterea a început în Germania

De puțin timp, se pune întrebarea şi în Germania, în ce măsură „educația ca politică socială" poate şi trebuie să contribuie la întărirea egalității de şanse şi a echității de rezultat. În perspectiva unui stat social preventiv (a se vedea Capitolele 4 şi 6), problemele educației sunt în centrul atenției discursului privind statul social.

> *„Statul social preventiv înţelege educaţia ca pe un element central al politicii sociale."* (Programul de la Hamburg 2007: 56)

Sistemul educaţional german – începuturi

1717: învăţământ şcolar obligatoriu în Prusia – structura s-a menţinut până azi

Germania – sau, mai bine zis, Prusia – a avut, ca şi în cazul introducerii asigurărilor sociale, un rol de pionierat în politica educaţională. În 1717, Prusia este primul land care introduce învăţământul şcolar obligatoriu. Din aceeaşi perioadă datează şi structura cu mai multe componente a sistemului şcolar german, o situaţie singulară comparativ cu alte state.

Cazul special al sistemului şcolar cu mai multe componente

Caz special: specializare din clasele mici, pe tipuri de şcoli

În funcţie de land, după primii patru, respectiv şase (în Berlin şi Brandenburg) ani de şcoală, elevii sunt orientaţi spre unul dintre tipurile de unităţi de învăţământ existente pentru continuarea pregătirii şcolare. Ulterior va fi doar limitat posibilă trecerea de la un tip de şcoală generală la altul – de la Hauptschule la Realschule – sau chiar de la una dintre acestea la gimnaziu. În afară de Austria şi Elveţia, nu mai există nici un alt stat dintre cele 30 ale OECD în care repartizarea elevilor pe tipuri de şcoli să înceapă atât de devreme. De remarcat că după cel de-al doilea război mondial au existat sisteme de acest tip şi în alte state, numai că mai devreme sau mai târziu au fost înlocuite de sisteme de formare unitară şi generală (ca de exemplu Suedia în 1958).

Ore de curs timp de jumătate de zi

Se predă preponderent jumătate de zi

În Germania, ziua şcolară este de jumătate de zi în cele mai multe cazuri. Numai 20,9% dintre elevi au beneficiat în 2007 de învăţământ şcolar cu program complet, pe parcursul întregii zile, în Germania. Diferenţele sunt mai mari între landuri: de la 4% în Bavaria la 54,3% în Saxonia. Evoluţii pozitive cu şcolile care au program pe parcursul întregii zile s-au înregistrat abia în ultimii ani. În 2003, înaintea programului de promovare a acestor şcoli de către alianţa dintre SPD şi Verzi, numărul lor era de numai 10,8% (KMK 2009: 11).

Formare profesională iniţială practică şi teoretică

Formarea profesională iniţială la locul de muncă – mult timp un model

Formarea germană în sistem dual a fost mult timp un model. Acesta permitea trecerea fără probleme de la şcoală la ucenicie şi viaţa profesională, şomajul în

rândul tineretului era nesemnificativ, iar tineretul cu „talent practic" şi calificative educaţionale şcolare slabe se integra cu uşurinţă, respectiv îşi găsea o ocupaţie. Aproape că nu există altă ţară în care companiile să se fi implicat atât de mult în formarea profesională iniţială a oamenilor tineri.

Critici pe mai multe voci

Recent, sistemul de formare duală a început să fie supus presiunilor. Sindicatele critică mai ales lipsa structurală de locuri pentru ucenicie pe piaţa de formare profesională, iar angajatorii deplâng lipsa "nivelului de maturitate necesar pentru formarea profesională iniţială"în rândul tineretului.

Problema mobilităţii

Pentru o mare parte din tineret, formarea duală continuă să fie alternativa preferată în faza de formare profesională iniţială. Consecinţele pot fi şi negative în cazul de faţă. În primul rând, puţini tineri merg să studieze la universitate. Sigur, aceasta nu trebuie să fie o problemă în sine, dacă aceşti tineri doresc să înceapă o muncă calificată după terminarea pregătirii. Trecerile de la formarea profesională la piaţa muncii devin însă tot mai dificile. Totodată, mobilitatea nesemnificativă dintre formarea profesională şi formarea universitară creează dificultăţi tinerilor talentaţi care vor să înceapă să studieze după finalizarea formării profesionale iniţiale.

Dependenţa de schimbările din economie

O a doua consecinţă negativă a poziţiei solide a formării duale este dependenţa ofertei de formare profesională iniţială de variaţiile şi schimbările structurale din economie. Dependenţa pieţei pentru formare iniţială de situaţia economică este o slăbiciune bine cunoscută a modelului de formare duală.

În anii '70 şi '80, sectorul meşteşugăresc avea rolul de„burete", fiindcă prelua mai mulţi ucenici atunci când situaţia economică nu era prea bună. Când se îmbunătăţea situaţia în industrie şi servicii, tinerii puteau trece din nou în aceste sectoare. În condiţiile transformărilor structurale din economie (trecerea la societatea de servicii şi bazată pe cunoaştere, internaţionalizarea şi creşterea presiunii costurilor) acest mecanism nu mai funcţionează atât de bine astăzi (Jaudas et al. 2004). Cu alte cuvinte, transformarea structurală a economiei a condus la dependenţa şi mai mare a şanselor de formare iniţială şi calificare a adolescenţilor de existenţa unei oferte de formare profesională potrivită.

Sistemul de studii superioare

Sistemul german de studii superioare este format din universităţi şi din facultăţi de ştiinţe aplicate, ambele publice. Numai circa 2% dintre studenţi sunt la facultăţi particulare (Oficiul de Statistică al Germaniei 2005: 10).[38] În landurile Bavaria, Baden- Württemberg, Hamburg, Renania de Nord-Westfalia, Sarre şi Saxonia Inferioară se percep taxe de studii, care se ridică de regulă la 500 de euro pe semestru. Aproximativ 18% dintre studenţii de la facultăţile germane beneficiază de bursă de studii (BAföG) (Cel de-al 17lea raport BAföG 2007: 8).[39] Raportul dintre studenţi şi persoanele de aceeaşi vârstă care nu studiază este de 36% în Germania. Un obiectiv declarat este creşterea cotei de persoane care încep să studieze la 40%, numai că procentul a scăzut în ultimii ani (Oficiul de Statistică al Germaniei 2008c).

Lectură complementară: *Christoph Heine u. a. (2008), Studiengebühren aus Sicht von Studienberechtigten, HIS, Hannover.*

Formare la vârste fragede

Formarea de la vârste fragede este încă la început

În ultimii ani, s-a recunoscut că etapa preşcolară creează baze importante pentru succesul educaţional de mai târziu. Germania prezintă deficite majore tocmai în domeniul educaţiei preşcolare. Astfel, Germania se află departe, în urma multor ţări în ceea ce priveşte numărul de grădiniţe cu program prelungit şi centre preşcolare, dar mai ales numărul de creşte (pentru copii până la trei ani). În grupa de vârstă a copiilor de cinci ani Germania se poziţionează bine faţă de alte state mulţumită tradiţiei grădiniţelor, dar pe ansamblu educaţia preşcolară este apreciată încă drept nesemnificativă. Acest fapt este evident privind salariile educatorilor, comparativ cu cele din alte state; în Germania sunt mult mai mici aceste salarii. Totodată, faţă de alte state, pe această treaptă este aproape imposibil ca personalul să urmeze studii superioare.

Formarea profesională continuă

Deficite în formarea profesională continuă

În Germania nu este suficient dezvoltat un sistem de formare profesională continuă general şi accesibil tuturor. O dovadă în acest sens o reprezintă faptul că într-un singur an (2003) numai 12% dintre lucrătorii cu vârste cuprinse între 25 şi 64 de ani au participat la cursuri de formare profesională continuă. Media OCDE reprezintă 18%. În statele scandinave Finlanda şi Suedia, procentul este, de exemplu, de 36% şi 40% (OCDE 2008: 407). Mult timp a existat opinia că formarea profesională iniţială (duală) solidă ar putea compensa deficitele germane în domeniul formării profesionale continue. Însă astăzi este evident că nu se poate conta nelimitat pe acest fapt.

---

38 Finanţate preponderent tot din fonduri publice.
39 Este indicat procentul tuturor beneficiarilor din totalul studenţilor

„Pentru societatea care învaţă vrem să extindem formarea profesională continuă, pentru a fi cel de-al patrulea pilon al sistemului nostru educaţional. Şi aceasta ţine tot de responsabilitatea noastră. Dorim să asigurăm din punct de vedere financiar perfecţionarea, cât şi printr-un drept de ieşire din producţie. De asemenea, dorim să cooptăm partenerii sociali şi întreprinderile." (Programul de la Hamburg: 2007: 66)

Germania în comparaţie cu alte state

Comparaţia cu SUA şi Finlanda

Şocul PISA a sensibilizat opinia publică printr-o perspectivă comparativă la nivel internaţional. Acesta este motivul pentru care vom compara sistemul educaţional german cu ajutorul anumitor indicatori şi al altor două sisteme de învăţământ, menţionate frecvent drept modele în dezbaterea cu privire la reformă: SUA şi învingătorul de la testul PISA, Finlanda.

Sistemul educaţional din Finlanda

Sistem educaţional solid la vârste fragede

Sistemul educaţional preşcolar este foarte puternic dezvoltat în Finlanda. Fiecare preşcolar are dreptul la asistenţă de zi. 27,5% dintre copiii în vârstă de 1 an sau 2 ani şi până la 73% dintre copii cu vârsta de 5-6 ani, cât şi aproape toţi cei de 6-7 ani sunt asistaţi şi promovaţi în cadrul diferitelor oferte. Raportul de asistare este la cei mai mici de 1 educator cu pregătire la fiecare 4 copii, iar la şcoală: 1 profesor cu asistent la fiecare 13 elevi (OCDE 2006: 318).

Învăţământ obligatoriu de nouă ani

De la vârsta de 7 ani începe învăţământul şcolar obligatoriu de 9 ani la nivel de şcoală generală. După aceea, şcoala nu mai este obligatorie. Există posibilitatea de a continua încă trei ani la o şcoală de pregătire generală sau profesională. Ambele tipuri de şcoli acordă diplomă de absolvire care permite continuarea studiilor la facultate (Eurydice 2008: 4 şi următ.).

Integrarea şcolii şi formării profesionale

Formarea profesională este mai puternic integrată în sistemul şcolar general în Finlanda. Elevii pot alege dintr-un număr mare de meserii, iar şcolile cooperează strâns cu întreprinderile în etapa de realizare a formării profesionale iniţiale. De asemenea, mobilitatea în cadrul învăţământului superior şi între acesta şi formarea profesională, pe de-o parte, şi sistemul şcolar primar şi secundar, pe de altă parte, este mult mai bine asigurată decât în Germania.

În fine, formarea profesională continuă din Finlanda este, ca în alte state scandinave, o componentă importantă a politici active a pieţei muncii. Cu toate că instituţiile de tip şcoală profesională au un rol important aici, în Finlanda se asigură o legătură strânsă cu locul de formare, întreprinderea, printr-un program de formare duală, în cadrul formării adulţilor. În Finlanda, la fel ca în Germania, facultăţile sunt publice şi, deci, finanţate de la bugetul de stat.

Formare profesională continuă: parte din politica activă a pieţei muncii

Sistemul educaţional din SUA

Sistemul educaţional din SUA este puternic descentralizat şi prezintă o pondere ridicată a şcolilor private. Drept urmare, există un număr mare de instituţii de învăţământ private. Pe ansamblu, oportunităţile de pregătire sunt foarte diferite. În etapa preşcolară, se asigură îngrijirea prin diferite oferte pentru 64% dintre copiii cu vârste cuprinse între 3 şi 5 ani, circa jumătate dintre aceştia fiind în centre cu program prelungit. La vârsta de cinci ani, cei mai mulţi dintre copii merg la grădiniţe publice libere.

Sistemul educaţional: puternic privatizat şi descentralizat

Perioada şcolară din SUA este, de regulă, de 12 ani. În funcţie de stat federal şi district şcolar, pregătirea primară durează 6 până la 8 ani, urmată de continuarea cu încă 4-6 ani. Ultimii patru ani din această a doua parte este denumită adesea „high school" (înaltă şcoala).

Perioada şcolară este de 12 ani de regulă

De obicei, elevii termină „high school" la 17 sau 18 ani. În cele mai multe state, învăţământul obligatoriu se încheie la această vârstă. Pentru continuarea pregătirii există diferite opţiuni axate pe practică, respectiv frecventarea unui „community college" sau a unui „junior college", urmat de pregătirea timp de patru ani la un colegiu sau la o universitate (Departamentul pentru Educaţie al SUA 2005: 13). Şcolile private reprezintă circa 24% dintre toate şcolile pentru formare de bază şi aprofundată. În aceste şcoli învaţă 10% dintre elevi şi predau 12% dintre toţi profesorii (Departamentul pentru Educaţie al SUA 2005: 18).

Pondere ridicată a şcolilor private

„High schools" din SUA oferă opţiuni diferite pentru formarea generală şi profesională. La sfârşitul perioadei şcolare fiecare absolvent care a finalizat şcoala cu succes primeşte aceeaşi diplomă.

Facultăţile din SUA sunt de multe ori date drept model în dezbaterea privind

Facultățile SUA drept model?– comparația este adesea problematică

reforma. Însă trebuie avut în vedere faptul că există mari diferențe de calitate şi dotări între facultățile americane. „Community colleges" sunt de fapt instituții de formare profesională inițială şi continuă. Numai un număr nesemnificativ de tineri reuşeşte să ajungă la universitățile private scumpe.

Formare profesională continuă prin intermediul pieței muncii

O diviziune a muncii similară între sistemul public şi privat se regăseşte în formarea profesională continuă. În SUA, a fost urmat modelul pieței educaționale libere, ceea ce înseamnă că nu există un sistem de formare profesională continuă public, integrat şi cuprinzător, ci „training on the job" (formarea la locul de muncă), precum şi cursuri selective, pe care lucrătorul trebuie să şi le finanțeze personal, la colegii (Colleges).

Educația şi principiile echității

Mişcarea muncitorească: educația este cheia democrației şi emancipării

Se pune întrebarea, care sunt principiile echității pe baza cărora pot fi comparate cele trei sisteme educaționale. În acest scop, este utilă o privire retrospectivă. Din perspectiva democrației sociale, educația a avut întotdeauna o importanță deosebită. Mişcarea muncitorească din sec. XIX-XX a înțeles educația ca fiind determinantă pentru emanciparea indivizilor şi democratizarea societății pe ansamblu. „Educația poporului este eliberarea poporului" – a fost una dintre devizele importante progresiste. Educația nu trebuia să fie doar privilegiul unora dintre păturile sociale.

Această deziva continuă să fie de actualitate şi astăzi. Accesul la educație nu trebuie să fie determinat de origine sau de venit.

Trei principii: egalitate de şanse, performanță şi necesitate

În viziunea democrației sociale, trebuie ca pentru evaluarea diferitelor sisteme de educație să fie avute în vedere trei criterii: principiul egalității de şanse, principiul echității după performanță şi principiul echității după nevoi.

Egalitate de şanse

Egalitatea de şanse este în opinia democrației sociale o categorie centrală pentru evaluarea unui sistem de învățământ. Spre deosebire de politica socială clasică, în cazul căreia compensarea este folosită ulterior pentru eliminarea inechității de venit existente, educația are un rol deosebit pentru asigurarea egalității de şanse. Rămâne totuşi întrebarea, dacă un sistem de învățământ ideal ar putea să elimine toate diferențele existente la început, generate de

exemplu de distribuirea inegală a talentului. O politică educațională bună ar trebui să încerce întotdeauna să se apropie de acest ideal.

Pe marginea dezbaterii

Democrația socială cere şanse egale pentru educație. Sistemul nostru actual de învățământ nu a oferit niciodată şanse multor oameni. De aceea, aceştia nu pot asocia educația cu experiența ascensiunii şi emancipării, ci cu eşecuri şi ratări personale. Acolo unde există şanse, există întotdeauna şi riscul ca unii oameni să nu le poată folosi – teza aceasta este susținută în special de apreciatul politolog Franz Walter de la Göttingen. Se pune întrebarea cum pot fi integrați aceşti oameni într-o societate axată tot mai mult pe educație. Ce idei ați formula?

Echitatea după performanță

Cu privire la *echitatea după performanță*, trebuie ca sistemul educațional să asigure condițiile pentru ca performanțele educaționale egale să conducă la note şi diplome similare. La prima vedere, aşa pare să fie, dar de multe ori situația este altfel.

Echitatea după nevoi

La urma urmei, trebuie ca *echitatea după nevoi* să se bucure de atenție în politica educației. O politică educațională bună trebuie să asigure o formare de bază adecvată pentru toți cetățenii. De exemplu, adolescenții cu calificări slabe trebuie promovați în mod deosebit. Deviza „De la fiecare după capacitățile sale, fiecăruia după nevoi!" este valabilă pentru politica educației.

Cât de bun şi de just este sistemul educațional german?

Sistemul educațional german: slab şi inechitabil

În comparație cu alte state sistemul educațional german obține calificativul „nesatisfăcător", atât în ceea ce priveşte performanțele educaționale, cât şi dimensiunile echității.

EHCI 2008

	Germania	Finlanda	SUA
Scor PISA la citit, 2006	495	547	495
Marja scorului PISA la citit, 2006	112	81	101
Scor PISA la matematică, 2006	504	548	474
Marja scorului PISA la matematică, 2006	99	81	90

Sursa: OCDE (2007b)

Performanţele educaţionale

Performanțe educaționale: media OECD

În ceea ce priveşte performanţele educaţionale, Germania se află aproximativ la acelaşi nivel cu SUA, aproape de media OCDE (500 de puncte). Elevii din Finlanda au rezultate evident mai bune la citit şi aritmetică. Remarcabilă este însă mai ales marja, adică spaţiul în limitele căruia se manifestă diferenţele de performanţă educaţională la elevi. Aceasta poate fi un prim indiciu despre măsura în care sistemul educaţional compensează, respectiv admite diferenţele de educaţie. Fiindcă şi aici Germania se află cu mult peste valorile Finlandei: Germania 112 (citit) şi 99 de puncte (matematică), faţă de Finlanda (81 de puncte).

Dispersie ridicată a performanțelor

Este remarcabil mai ales faptul că marja performanţelor educaţionale – respectiv spaţiul în limitele căruia se întâlnesc diferitele rezultate – este mult mai mare decât în SUA, cu toate că sistemul educaţional puternic descentralizat de acolo creează mari inechităţi în privinţa calităţii şi dotării între diferitele districte şcolare, aşa încât rezultă o eterogenitate deosebit de ridicată a performanţelor educaţionale.

Egalitate de şanse în sistemul educaţional

Inechitate educațională marcantă

OCDE a dezvoltat un indicator cu care pot fi măsurate mai precis inechităţile educaţionale, spre deosebire de etalonul simplu, adică marja. Acest indicator măsoară intensitatea legăturii dintre performanţele educaţionale ale unui elev şi mediul economic, social şi cultural al persoanei. Aşadar, putem afla în ce

măsură sistemul educațional poate să compenseze dezavantajul educațional individual. Cu cât este mai mare valoarea, cu atât mai puternică este legătura, iar inechitatea educațională se manifestă mai amplu. Indicatorul ne arată astfel câtă egalitate de şanse oferă un sistem educațional. Cu 46 de puncte, Germania se află, din acest punct de vedere, aproape la acelaşi nivel cu SUA (49), dar mult sub Finlanda (31 de puncte).

Indicatori cu privire la inechitatea educațională, pe țări

	Germania	Finlanda	SUA
Indicator OECD pentru inechitatea educațională, 2003	46	31	49

Sursa: OCDE 2007c:

Cauza: sistemul şcolar cu mai multe componente

Distribuirea timpurie pe tipuri de şcoli este dăunătoare

O cauză esențială a acestui rezultat se regăseşte în structura instituțională a sistemului educațional. Cercetarea a arătat în mod repetat că repartizarea timpurie a elevilor pe tipuri de şcoli diferite (Hauptschule, Realschule, gimnaziu) amplifică inechitatea educațională (Solga 2008). În timp ce pe vremuri absolvenții de Hauptschule aveau şanse bune să învețe o meserie în sectorul meşteşugăresc şi în industrie, astăzi acest tip de şcoală a devenit o fundătură (după cum reiese din noul raport privind educația, întocmit de grupul de autori responsabili pentru raportarea situației învățământului 2008). În consecință, inechitățile educaționale se amplifică şi conduc la o sporire a inechității sociale.

Cauză: lipsa ofertei de şcoli cu program prelungit

Învățământul de jumătate de zi duce la pierderea unor posibilități

Acest efect este amplificat de practica din Germania a cursurilor de jumătate de zi. Elevii nu petrec timp suficient la şcoală, organizarea timpului liber depinde foarte mult de mediul familial.

> *„Scrierea temelor şi învățatul pentru lucrări trece în sarcina familiilor; organizarea timpului liber după amiaza este influențată de mediul familial. Însă copiii nu-şi pot alege părinții, iar părinții nu au întotdeauna timp, bani sau competențele necesare, pentru a-şi sprijini copiii în mod optim."* (Solga 2008: 3)

Indicatori privind şcolarizarea, pe ţări

	Germania	Finlanda	SUA
Locuri în sistemul educaţional preşcolar (0–3 ani), în % din grupa de vârstă	14,2*	43,9**	38
% de studenţi, studenţi în primul an, 2006	35	76	64

Surse: OCDE (2006: 320, 334, 427), OCDE (2008: 60)
* În vechile landuri federale, valoarea este 2,8%, în noile landuri, 37%.
** Valoarea se referă la grupa de vârstă de 2-3 ani; pentru1-2 ani este de 27,5%

Oferte educaţionale publice insuficient finanţate

Cauză: dotare insuficientă a învăţământului public

Situaţia se acutizează prin faptul că învăţământul public este insuficient finanţat în unele domenii de formare: lipsesc ofertele cu program prelungit în sistemul preşcolar şi şcolar primar. Potenţialul formării profesionale în şcoli cu program prelungit nu este epuizat, deoarece şcolile profesionale, fiind componente ale sistemului de transfer în expansiune (Baethge et al. 2007), devin tot mai mult atelierele de reparaţii pentru deficite educaţionale. Iar facultăţile au de suferit din cauza suprasolicitării şi lipsei de finanţare.

Ca urmare a deficitului de finanţare, părinţii înstăriţi preferă tot mai mult să apeleze la ofertele private, cum ar fi de exemplu asistenţa privată pentru copii, şcoli private sau studii costisitoare în străinătate.

„În anul şcolar 2007/08, existau 4.946 de şcoli private generale şi profesionale în Germania, cu 53% mai mult decât în anul şcolar 1992/93. Pe teritoriul fostei republici federale, creşterea a fost de 21,7%, în noile landuri federale, numărul şcolilor private a crescut de cinci ori." (Oficiul de Statistică al Germaniei 2009c)

Privatizarea acutizează problema

Toate acestea acutizează inechitatea educaţională, deoarece sunt puţini cei care îşi pot permite alternativele private. Privatizarea parţială a învăţământului va continua să contribuie pe termen lung la scăderea disponibilităţii pentru sprijinirea sistemului educaţional public cu bani de la buget.

Echitate după performanță

Nici echitatea după performanță nu există în învățământul german, ceea ce înseamnă că copiii cu aceleaşi performanțe la învățătură, dacă provin din pături sociale de jos cu greu primesc recomandarea necesară pentru a merge la gimnaziu după şcoala primară. Cercetarea educațională a arătat că în deciziile personalului didactic pentru continuarea şcolii la gimnaziu sunt dezavantajați copii dintr-un mediu socio-economic mai fragil, chiar dacă au aceleaşi performanțe şcolare, aşa încât aceştia ajung adesea la Hauptschule sau chiar la şcoala specială.

În ciuda performanțelor educaționale egale: şanse mai slabe

„Copiii din păturile sociale superioare primesc de cinci ori mai des recomandarea pentru gimnaziu decât copiii din familii cu situație socială mai puțin favorabilă – chiar dacă eu aceleaşi performanțe." (Solga 2008: 1)

Lectură complementară: *Heike Solga (2008), Wie das deutsche Schulsystem Bildungsungleichheiten verursacht, WZBrief Bildung 01, Berlin.*

Indicatori pentru nivelul de educație, pe țări

	Germania	Finlanda	SUA
Populația între 25-64 de ani cu cel puțin învățământ secundar superior finalizat, în %, 2006	83	80	88

Sursa: OCDE (2008f: 43)

Echitatea după necesitate

Nivel educațional general ridicat

Nivelul educațional general – măsurat în funcție de ponderea din populație a acelora care au finalizat cel puțin învățământul secundar (bacalaureat sau diplomă profesională) – este foarte ridicat în Germania, SUA şi Finlanda, cu cei peste 80%. Față de țările din sudul Europei, țările în curs de dezvoltare sau cele emergente, statele care au făcut obiectul analizei se caracterizează prin furnizarea unei educații solide.

Deficite la promovarea elevilor vulnerabili

Totuşi, remarcăm şi alte deosebiri. Astfel, Finlanda reuşeşte foarte bine să sporească şansele educaționale ale acelora care au calificări mai slabe, practicând promovarea individuală a adolescenților. Sistemul educațional german manifestă însă deficite deosebite la acest capitol, iar acest fapt este foarte evident la integrarea oamenilor provenind din mediul migranților (grupul de autori responsabili pentru raportarea situației învățământului 2008: 11).

Indicatori pentru finanțarea educației, pe țări

	Germania	Finlanda	SUA
Cheltuieli publice pentru educație, 2005, în % din PIB	4,2	5,9	4,8
Cheltuieli private pentru educație, 2005, în % din PIB	0,9	0,1	2,3
Cheltuieli publice pentru învățământ superior, 2005, în % din PIB	0,9	1,7	1,0

Sursa: OCDE (2008f: 240)

Cheltuieli prea mici pentru educație

Cheltuieli publice pentru educație: RFG 4,3% din PIB, SUA 5,1%, Finlanda 6 %

Spre deosebire de alte state, investițiile în educație sunt comparativ mai scăzute în Germania. Cheltuielile publice pentru educație, ca pondere din PIB, reprezintă doar 4,2%, spre deosebire de SUA, 4,8%, şi Finlanda, unde sunt de 5,9%. Diferența de 1,5% dintre Germania şi Finlanda reprezintă mai mult decât cheltuielile totale pentru toate facultățile din Germania. În parte, cheltuielile publice pentru învățământ sunt compensate prin costurile educaționale private mult peste medie – acestea sunt mai ales cheltuielile întreprinderilor pentru ucenici – 0,9 % din PIB. Însă chiar şi în cazul acestui indicator, SUA se află mult în față, cu 2,3% din PIB. Finanțarea slabă a educației este foarte evidentă în cazul facultăților. Germania se situează cu 0,9% din PIB în urma SUA (1,0%) şi Finlanda (1,7%).

Mai multă coordonare pentru mai multă echitate

Creşterea cheltuielilor pentru educație nu reprezintă un panaceu, însă extinderea necesară a instituțiilor de învățământ în domeniul pregătirii preşcolare, al formării profesionale cu program prelungit şi al învățământului superior, nu va fi posibilă fără extinderea investițiilor în educație.

Perspective

Educația: o necesitate pentru democrație

Bilanțul este dezamăgitor. Sistemul educațional german are performanțe educaționale slabe şi nu asigură egalitatea de şanse, echitatea după performanță sau echitatea după nevoi. Rezultatul este un semnal de alarmă pentru sistemul de învățământ, dar şi pentru democrație.

Educația oferă şansa participării sociale, culturale şi economice. Cel căruia un sistem politic îi refuză continuu această şansă, acela se va îndepărta de el. Numai cel care beneficiază de educație pentru democrație va putea să participe şi să contribuie la realizarea democrației. Un învățământ echitabil nu este deci scop în sine, ci o necesitate democratică şi cheia spre dinamism economic.

Lectură complementară:
Serge Embacher (2009), Demokratie! Nein danke? Demokratieverdruss in Deutschland, Friedrich-Ebert-Stiftung (ed.), Bonn.

„Educația ne decide viitorul, ea este marea problemă socială a timpurilor noastre. Ea permite omului să-şi stabilească obiective personale şi să-şi realizeze visele. Ea îi deschide calea spre o lume în schimbare. Ea îl capacitează pentru democrație şi responsabilitate socială. Ea oferă şansa la muncă, a asigură de fiecare dată participarea şi perspectivele sociale de ascensiune. Ea este şi o forță productivă în economie a cărei importanță este în creştere."
(Programul de la Hamburg 2007: 60)

Reformele educaționale din Germania nu se pot transpune sub forma unei mari reforme de sistem, chiar dacă această necesitate devine tot mai stringentă. Federalismul educațional foarte pregnant limitează marja pentru soluții centraliste, deşi federația păstrează competențe importante cel puțin în sectorul formării profesionale şi, parțial, al învățământului superior. Abordarea coordonată a dezvoltării sistemului de învățământ cu program prelungit şi introducerea unor faze şcolare comune mai lungi, cât şi măsuri de creştere a bugetului educațional la nivel de land ar fi paşi importanți pentru mai multă echitate în politica educațională.

Pentru democrația socială aceasta înseamnă:

- valorizarea educației preşcolare
- faze şcolare comune mai lungi, promovare individuală mai bună
- mai multe oferte cu program prelungit în etapa preşcolară şi şcolară
- posibilități mai bune pentru trecerea la şi de la formarea profesională inițială
- îmbunătățirea mobilității între treptele de învățământ
- întărirea sistemului de formare profesională continuă
- pe ansamblu, o mai bună finanțare a sistemului educațional

8. REFLECŢII ÎN PERSPECTIVĂ

„Ceea ce ne trebuie este sinteza dintre gândirea practică şi aspiraţia idealistă."
(Willy Brandt 1960: 378)

Manualele de democrație socială joacă rolul unei busole privind problemele esențiale ale democrației sociale şi prezintă elemente de orientare în diferite domenii politice. Cu toate acestea, ele nu pot şi nu vor să ofere răspunsuri definitive şi etern valabile cu privire la subiectele abordate. Calea democrației sociale – ca idee şi ca acțiune politică – trebuie să fie verificată continuu, adaptată şi regândită în permanență, dacă dorim să o urmăm cu succes.

Rezumatul de față susține această poziție şi doreşte să invite la continuarea reflecției: o reflecție despre modul în care poate şi trebuie să fie realizată o politică socială a democrației sociale la înălțimea timpului. Acest manual ne arată că statul social german se află în fața unor mari provocări şi, totodată, că poate să le facă față.

Cea mai mare provocare ar fi apărarea statului social de adversari şi falşi prieteni. Unii vor să reducă statul social, ceilalți îl slăbesc insistând pe un „tot aşa înainte".

Structura de bază a statului social german are peste 120 de ani. Arhitectura sa trebuie însă să fie adaptată prezentului. Calea de urmat nu va fi tot timpul facilă, dar manualul de față arată că modelul social-democrat al statului social scandinav constituie un obiectiv avantajos.

Legătura dintre problema socială şi cea politică – dintre social şi democrație – a fost una dintre primele cuceriri ale mişcării muncitoreşti. Legătura dintre statul social şi democrație este un nucleu de identitate al democrației sociale.

Doar atunci când valorile fundamentale şi drepturile fundamentale vor fi puse în valoare nu doar teoretic, ci şi practic, se va fi realizat democrația în mod real; doar atunci va putea fi asigurată participarea, libertatea egală, nu doar pentru puțini, ci pentru toți oamenii. O politică concretă va trebui întotdeauna să aibă în vedere aceste exigențe, precum şi să verifice mereu instrumentele şi rezultatele politice cu o busolă bine pusă la punct.

Vă invităm să participați la dezbaterea despre democrație socială. Academia pentru Democrație Socială a Friedrich-Ebert-Stiftung oferă un spațiu în acest scop. Opt module sunt consacrate valorilor fundamentale şi domeniilor practice ale democrației sociale:

- **Fundamentele democraţiei sociale**
- **Economie şi democraţie socială**
- **Stat social şi democraţie socială**
- **Globalizare şi democraţie socială**
- **Europa şi democraţia socială**
- **Integrare, imigraţie şi democraţie socială**
- **Stat, societate civilă şi democraţie socială**
- **Pace şi democraţie socială**

www.fes-soziale-demokratie.de

BIBLOGRAFIE

Autorengruppe Bildungsberichterstattung (2008), Bildung in Deutschland 2008: ein indikatorengestützter Bericht mit einer Analyse zu Übergängen im Anschluss an den Sekundarbereich I, Bielefeld.

Martin Baethge, Heike Solga, Markus Wieck (2007), Berufsbildung im Umbruch: Signale eines überfälligen Aufbruchs, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.), Berlin.

19. BAföG-Bericht (2012), Neunzehnter Bericht nach § 35 des Bundesausbildungsförderungsgesetzes zur Überprüfung der Bedarfssätze, Freibeträge sowie Vomhundertsätze und Höchstbeträge nach § 21 Abs. 2, BT-Drucksache 17/8498, Berlin.

Ulrich Beck und Elisabeth Beck-Gernsheim (Hg.) (1994), Riskante Freiheiten. Individualisierung in modernen Gesellschaften, Frankfurt am Main.

Irene Becker und Richard Hauser (2004), Soziale Gerechtigkeit eine Standortbestimmung, Berlin.

Peter Bofinger (2009), Gerechtigkeit für Generationen. Eine gesamtwirtschaftliche Perspektive, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.), Bonn.

Björn Böhning und Kai Burmeister (Hg.) (2004), Generation & Gerechtigkeit, Hamburg.

Friedhelm Boll und Anja Kruke (Hg.) (2008), Der Sozialstaat in der Krise. Deutschland im internationalen Vergleich, Verlag J. H. W. Dietz Nachf., Bonn.

Sean Boyle (2011), Health Systems in Transition. United Kingdom. http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0004/135148/e94836.pdf (zuletzt abgerufen am 5. November 2012).

Willy Brandt (1960), Mein Weg nach Berlin, aufgezeichnet von Leo Lania, München.

Bundesministerium der Finanzen (BMF) (2011), Die wichtigsten Steuern im internationalen Vergleich, Berlin.

Bundesministerium für Gesundheit (2012), Gesetzliche Krankenversicherung, Kennzahlen und Faustformeln, Berlin.

Bündnis 90/Die Grünen (2002), Die Zukunft ist Grün, Grundsatzprogramm von BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN, beschlossen auf der Bundesdelegiertenkonferenz am 15.17. März 2002 in Berlin.

Marius R. Busemeyer (2006), Die Bildungsausgaben der USA im internationalen Vergleich. Politische Geschichte, Debatten und Erklärungsansätze, Wiesbaden.

Marius R. Busemeyer (2007), Bildungspolitik in den USA: eine historisch-institutionalistische Perspektive auf das Verhältnis von öffentlichen und privaten Bildungsinstitutionen, in: Zeitschrift für Sozialreform 53 (1), S. 5778.

Marius R. Busemeyer (2009), From Myth to Reality: Globalization and Public Spending in OECD Countries Revisited, in: European Journal of Political Research 48 (4), S. 455482.

Marius R. Busemeyer, Christian Kellermann, Alexander Petring, Andrej Stuchlik (2006), Politische Positionen zum Europäischen Wirtschafts- und Sozialmodell eine Landkarte der Interessen, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.), Bonn.

Reinhard Busse und Anette Riesberg (2005), Gesundheitssysteme im Wandel: Deutschland, WHO Regionalbüro für Europa im Auftrag des Europäischen Observatoriums für Gesundheitssysteme und Gesundheitspolitik, Kopenhagen.

Christoph Butterwegge (2005), Krise und Zukunft des Sozialstaates, Wiesbaden.

David Carey und Josette Rabesona (2002), Tax Ratios on Labour and Capital Income and on Consumption, in: OECD Economic Studies 35 (2), S. 129174.

CDU (2007), Freiheit und Sicherheit. Grundsätze für Deutschland, Grundsatzprogramm der CDU, beschlossen auf dem 21. Parteitag am 3.4. Dezember 2007 in Hannover.

Duanjie Chen und Jack Mintz (2008), Still a Wallflower: The 2008 Report on Canadas International Tax Competitiveness, C. D. Howe Institute, http://www.cdhowe.org/pdf/ebrief_63.pdf (zuletzt abgerufen am 5. November 2012).

Deutsche Rentenversicherung (2009), Rendite der gesetzlichen Rentenversicherung, Deutsche Rentenversicherung Bund, Nr. 107, 1/2009, Berlin.

DIE LINKE (2011), Programm der Partei DIE LINKE, beschlossen auf dem Parteitag der Partei DIE LINKE vom 21.23. Oktober 2011, Erfurt.

DIW (Markus M. Grabka) (2004), Einkommen, Sparen und intrafamiliale Transfers von älteren Menschen, DIW Wochenbericht Nr 6/2004, Berlin.

Diether Döring (1998), Leitvorstellungen der Politik der sozialen Sicherung unter besonderer Berücksichtigung der Geschichte der Rentenversicherung, in: Siegfried Blasche und Diether Döring (Hg.), Sozialpolitik und Gerechtigkeit, Frankfurt am Main/New York, S. 214257.

Dieter Dowe und Kurt Klotzbach (Hg.) (2004), Programmatische Dokumente der deutschen Sozialdemokratie. Mit den aktuellen Programmentwürfen im Anhang, 4., überarb. u. aktualisierte Aufl., Verlag J. H. W. Dietz Nachf., Bonn.

Ronald Dworkin (1981), What is Equality? Part 2: Equality of Resources, in: Philosophy and Public Affairs, vol. 10, no. 4 (Autumn), S. 283345.

Serge Embacher (2009), Demokratie! Nein danke? Demokratieverdruss in Deutschland, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.), Bonn.

Erhard Eppler (2009), Der Politik aufs Maul geschaut, Verlag J. H. W. Dietz Nachf., Bonn.

Gøsta Esping-Andersen (1990), The Three Worlds of Welfare Capitalism, Princeton.

Gøsta Esping-Andersen (1998), Social Foundations of Postindustrial Economies, Oxford.

Gøsta Esping-Andersen (2002), Why We Need a New Welfare State, Oxford.

Eurostat, Statistische Datenbank der Europäischen Kommission, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database.

Eurydice (2011), National system overview on education systems in Europe, Finnland November 2011, http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/national_summary_sheets/047_FI_EN.pdf (zuletzt abgerufen am 5. November 2012).

Christine Färber, Ulrike Spangenberg, Barbara Stiegler (2008), Umsteuern: gute Gründe für ein Ende des Ehegattensplittings, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.), Bonn.

FDP (2012), Verantwortung für die Freiheit. Karlsruher Freiheitsthesen der FDP für eine offene Bürgergesellschaft. Beschluss des 63. Ordentlichen Bundesparteitages der FDP am 22. April 2012, Karlsruhe.

Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.) (2006), Generationengerechtigkeit, Themenmodul der OnlineAkademie der FES, www.fes-online-akademie.de.

Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.) (2009a), Themenportal Frauen-Männer-Gender, www.fes.de/gender.

Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.) (2009b), Alter, Arbeit, Armut? Altersarmut von Frauen verhindern!, Berlin.

Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.) (2009c), Zukunft des Gesundheitssystems. Solidarisch finanzierte Versorgungssysteme für eine alternde Gesellschaft, Bonn.

Sigmar Gabriel (2008), Links neu denken. Politik für die Mehrheit, München.

Steffen Ganghof (2004), Wer regiert in der Steuerpolitik? Einkommensteuerreform zwischen internationalem Wettbewerb und nationalenVerteilungskonflikten, Frankfurt am Main.

Philipp Genschel (2003), Globalisierung als Problem, als Lösung und als Staffage, in: Gunther Hellmann, Klaus Dieter Wolf, Michael Zürn (Hg.), Die neuen internationalen Beziehungen Forschungsstand und Perspektiven in Deutschland, Baden-Baden, S. 429464.

Stefan Gosepath (2004), Gleiche Gerechtigkeit, Frankfurt am Main.

Stefan Greß (2009), Mit gleichen Rahmenbedingungen zu einem fairen Wettbewerb im Gesundheitssystem: zur Notwendigkeit einer einheitlichen Wettbewerbsordnung auf dem deutschen Krankenversicherungsmarkt, WISO direkt, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.), Bonn.

Stefan Greß und Jürgen Wasem (2008), Auswirkungen des Gesundheitsfonds und Optionen zur Weiterentwicklung, Policy Paper für die Hans-Böckler-Stiftung, Fulda/Essen.

Stefan Greß, Maral Manouguian, Jürgen Wasem (2006), Krankenversicherungsreform in den Niederlanden: Vorbild für einen Kompromiss zwischen Bürgerversicherung und Pauschalprämie in Deutschland?, Studie im Auftrag der Hans-Böckler-Stiftung, Düsseldorf.

Gerd Grözinger (2007), Hochsteuerland Deutschland? Langlebiger Mythos, problematische Folgen, in: Intervention 4 (1), S. 2839.

Kornelia Hagen und Axel Kleinlein (2011), Zehn Jahre Riester-Rente: Kein Grund zum Feiern, DIW Wochenbericht Nr. 47/2011, Berlin.

Hamburger Programm (2007), Grundsatzprogramm der Sozialdemokratischen Partei Deutschland, beschlossen auf dem Hamburger Bundesparteitag der SPD am 28. Oktober 2009.

Health Consumer Powerhouse (2012), Euro Health Consumer Index, 2012 Report, http://www.healthpowerhouse.com/files/Report-EHCI-2012.pdf (zuletzt abgerufen am 5. November 2012).

Christoph Heine, Heiko Quast, Heike Spangenberg (2008), Studiengebühren aus der Sicht von Studienberechtigten. Finanzierung und Auswirkungen auf Studienpläne und -strategien, HIS: Forum Hochschule 15/2008, Hannover.

Martin Höpner, Alexander Petring, Daniel Seikel, Benjamin Werner (2011), Liberalisierungspolitik. Eine Bestandsaufnahme des Rückbaus wirtschafts- und sozialpolitischer Interventionen in entwickelten Industrieländern, in: Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie 63 (1), S. 132.

Stephen Holmes und Cass R. Sunstein (1999), The Cost of Rights. Why Liberty Depends on Taxes, New York.

Stefan Homburg (2000), Allgemeine Steuerlehre, München.

Ellen M. Immergut, Karen M. Anderson, Isabelle Schulze (Hg.) (2007), The Handbook of West European Pension Politics, Oxford.

Joachim Jaudas, Hans Gerhard Mendius, Petra Schütt, Manfred Deiß, Judit Miklos (2004), Handwerk nicht mehr Ausbilder der Nation? Übergangsprobleme von der handwerklichen Ausbildung ins Beschäftigungssystem, München.

Sven Jochem (2012), Der vorsorgende Sozialstaat in der Praxis, Beispiele aus der Arbeits- und Sozialpolitik der skandinavischen Länder, Studie der Friedrich-Ebert-Stiftung, Berlin.

Franz-Xaver Kaufmann (2003), Sozialpolitisches Denken, Frankfurt am Main.

Wolfgang Kersting (2000), Politische Philosophie des Sozialstaats, Weilerswist.

Wolfgang Kersting (2001), Suffizienz, Ermöglichung, Kompensation. Ziele der Verteilungsgerechtigkeit, in: Peter Koller (Hg.), Gerechtigkeit im politischen Diskurs, Wien, S. 89122.

Martina Klein und Klaus Schubert (2011), Das Politiklexikon, 5., aktualisierte Aufl., Verlag J. H. W. Dietz Nachf., Bonn.

KMK (2011), Allgemeinbildende Schulen in Ganztagsform in den Ländern in der Bundesrepublik Deutschland, Statistik 2005 bis 2009, Sekretariat der Ständigen Konferenz der Kultusminister der Bundesrepublik, Berlin.

Sascha Kneip (2003), Die sozialphilosophischen Grundlagen des demokratischen Wohlfahrtsstaats, in: Welttrends 39, S. 1129.

Klaus Koch, Antje Miksch, Christoph Schürmann, Stefanie Joos, Peter T. Sawicki (2011), The German Health Care System in international comparison: the primary care physicians perspective, in: Deutsches Ärzteblatt International 108 (15), S. 25561 DOI: 10.3238/arztebl.2011.0255

Hagen Kühn und Sebastian Klinke (2006), Perspektiven einer solidarischen Krankenversicherung, in: Jürgen Kocka (Hg.), Zukunftsfähigkeit Deutschlands. Sozialwissenschaftliche Essays,WZB-Jahrbuch 2006, Berlin, S. 179202.

Lesebuch: Geschichte der Sozialen Demokratie, Michael Reschke, Christian Krell, Jochen Dahm u. a. (2012), Lesebücher der Sozialen Demokratie, Friedrich-Ebert-Stiftung, Bonn.

Lesebuch 1: Grundlagen der Sozialen Demokratie, Tobias Gombert u. a. (2009), 3. Aufl., Lesebücher der Sozialen Demokratie, Band 1, Friedrich-Ebert-Stiftung, Bonn.

Lesebuch 2: Wirtschaft und Soziale Demokratie, Simon Vaut u. a. (2009), 3. Aufl., Lesebücher der Sozialen Demokratie, Band 2, Friedrich-Ebert-Stiftung, Bonn.

Lesebuch 3: Sozialstaat und Soziale Demokratie, Alexander Petring u. a. (2009), Lesebücher der Sozialen Demokratie, Band 3, Friedrich-Ebert-Stiftung, Bonn.

Lesebuch 4: Europa und Soziale Demokratie, Cäcilie Schildberg u. a. (2010), Lesebücher der Sozialen Demokratie, Band 4, Friedrich-Ebert-Stiftung, Bonn.

Lesebuch 5: Integration, Zuwanderung und Soziale Demokratie, Christin Henkes u. a. (2011), Lesebücher der Sozialen Demokratie, Band 5, Friedrich-Ebert-Stiftung, Bonn.

Lesebuch 6: Staat, Bürgergesellschaft und Soziale Demokratie, Tobias Gombert u. a. (2012), Lesebücher der Sozialen Demokratie, Band 6, Friedrich-Ebert-Stiftung, Bonn

Stephan Lessenich (Hg.) (2003), Wohlfahrtsstaatliche Grundbegriffe, Frankfurt am Main/New York.

Stephan Lessenich (2009), Das Grundeinkommen in der gesellschaftspolitischen Debatte, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.), Bonn.

Burkart Lutz (1989), Der kurze Traum immerwährender Prosperität. Eine Neuinterpretation der industriell-kapitalistischen Entwicklung im Europa des 20. Jahrhunderts, Frankfurt am Main/New York.

Gerhard Mackenroth (1952), Die Reform der Sozialpolitik durch einen deutschen Sozialplan, in: Schriften des Vereins für Socialpolitik NF, Band 4, Berlin, S. 3948.

Thomas Meyer [Siegen] (1992), Modernisierung der Privatheit: Differenzierungs- und Individualisierungsprozesse des Famillienzusammenlebens, Opladen.

Thomas Meyer [Siegen] (2006), Private Lebensformen im Wandel, in: Rainer Geißler (Hg.), Die Sozialstruktur Deutschlands. Zur gesellschaftlichen Entwicklung mit einer Bilanz zur Vereinigung,Wiesbaden, S. 331357.

Thomas Meyer [Dortmund] (2005), Theorie der Sozialen Demokratie, 1. Aufl., Wiesbaden.
Thomas Meyer [Dortmund] (2006), Praxis der Sozialen Demokratie, 1. Aufl., Wiesbaden.

Thomas Meyer [Dortmund] (2009), Soziale Demokratie: eine Einführung, Wiesbaden.

Thomas Meyer [Dortmund] und Nicole Breyer (Mitarbeit) (2005), Die Zukunft der Sozialen Demokratie, Bonn.

David Miller (2008), Soziale Gerechtigkeit, Frankfurt am Main/New York.

Liam Murphy und Thomas Nagel (2002), The Myth of Ownership: Taxes and Justice, Oxford.

National Health Service (2009): About the NHS, http://www.nhs.uk/nhsengland/aboutnhs/pages/About.aspx (zuletzt abgerufen am 5. November 2012).

Gerd Nollmann (2004), Leben wir in einer Leistungsgesellschaft?, in: Österreichische Zeitschrift für Soziologie 3/2004, S. 2448.

Herbert Obinger und Peter Starke (2007), Sozialpolitische Entwicklungstrends in OECD-Ländern 1980 2001: Konvergenz, Divergenz und Persistenz, in: Politische Vierteljahresschrift (Sonderheft 38), S. 470495.

OECD (2010a), Average effective age of retirement versus the official age, 20042009, www.oecd.org/dataoecd/3/2/39371902.xls (zuletzt abgerufen am 5. November 2012).

OECD (2010b), PISA 2009 Results: What Students Know and Can Do, Volume I, http://dx.doi.org/10.1787/9789264091450-en.

OECD (2011a), Revenue Statistics 19652010, Paris.

OECD (2011b), Divided We Stand. Why Inequality Keeps Rising, Paris.

OECD (2011c), Pension at a Glance. Public Policies across OECD Countries, Paris.

OECD (2011d), Education at a Glance 2011: OECD Indicators, Paris.

OECD (2011e), Family Database, PF 3.2: Enrolment in childcare and pre-schools, http://www.oecd.org/dataoecd/46/13/37864698.pdf (zuletzt abgerufen am 5. November 2012).

OECD (201112), Factbook. Economic, Environmental and Social Statistics, Paris.

OECD (2012a), Tax-Benefit Models, http://www.oecd.org/els/social/workincentives (zuletzt abgerufen am 5. November 2012).

OECD (2012b), OECD-Gesundheitsdaten 2012, Deutschland im Vergleich, http://www.oecd.org/germany/BriefingNoteDEUTSCHLAND2012inGerman.pdf (zuletzt abgerufen am 5. November 2012).

Robert Paquet und Wolfgang Schroeder (2009), Im Haifischbecken. Die Zukunft des experimentellen Regierens: das Beispiel der Gesundheitsreform 2007, in: Berliner Republik 2/2009, S. 5663.

Alexander Petring und Christian Henkes (2007), Die Zukunftsfähigkeit des deutschen Sozialstaats, in: Jürgen Kocka (Hg.), Die Zukunftsfähigkeit Deutschlands, WZB-Jahrbuch 2006, Berlin, S. 4770.

Matthias Platzeck (2007), Das Leitbild des Vorsorgenden Sozialstaats, in: Kurt Beck und Hubertus Heil (Hg.), Soziale Demokratie im 21. Jahrhundert, Lesebuch zur Programmdebatte der SPD, Berlin, S. 228232.

Ulrich K. Preuß (1990), Verfassungstheoretische Überlegungen zur normativen Begründung des Wohlfahrtsstaates, in: Christoph Sachße und H. Tristram Engelhardt (Hg.), Sicherheit und Freiheit. Zur Ethik des Wohlfahrtsstaates, Frankfurt am Main, S. 106132.

Gerhard Ritter (1991), Der Sozialstaat, München.

Thomas Rixen (2008), The Political Economy of International Tax Governance, Basingstoke.

Thomas Rixen und Susanne Uhl (2011), Unternehmensbesteuerung europäisch harmonisieren! Was zur Eindämmung des Steuerwettbewerbs in der EU nötig ist, Gutachten für die Friedrich-Ebert-Stiftung, Bonn.

Robert Koch-Institut (Hg.) (2005), Gesundheit im Alter, Gesundheitsberichterstattung des Bundes, Heft 10, Berlin.

Dani Rodrik (1998), Why Do More Open Economies Have Bigger Governments?, in: Journal of Political Economy 106, S. 9971032.

Thomas M. Scanlon (2005), Political Equality/Politische Gleichheit, Essen.

Willemijn Schäfer ua. (2010), Health systems in Transition. The Netherlands. http://www.nivel.nl/sites/default/files/bestanden/HIT-rapport-Netherland.pdf (zuletzt abgerufen am 5. November 2012).

Fritz W. Scharpf (1999), Regieren in Europa: Effektiv und demokratisch?, Frankfurt am Main.

Fritz W. Scharpf (2000), The Viability of Advanced Welfare States in the International Economy, in: Journal of European Public Policy 7, S. 190228.

Günther Schmid (2008), Von der Arbeitslosen- zur Beschäftigungsversicherung. Wege zu einer neuen Balance von individueller Verantwortung und Solidarität durch eine lebenslauforientierte Arbeitsmarktpolitik, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.), Bonn.

Erika Schulz und Anke Hannemann (2007), Bevölkerungsentwicklung in Deutschland bis 2050: Nur leichter Rückgang der Einwohnerzahl?, DIW Wochenbericht Nr. 47/2007, Berlin.

Joel Slemrod und Jon Bakija (2004), Taxing Ourselves. A Citizens Guide to the Great Debate over Tax Reform, Cambridge.

Adam Smith (1978 [1776]), Der Wohlstand der Nationen, München.

Heike Solga (2008), Wie das deutsche Schulsystem Bildungsungleichheiten verursacht, WZBrief Bildung 01, http://www.wzb.eu/sites/default/files/publikationen/wzbrief/wzbriefbildung200801_solga.pdf (zuletzt abgerufen am 5. November 2012).

Rudolf Speth (2004), Die politischen Strategien der Initiative Neue Soziale Marktwirtschaft, Studie im Auftrag der Hans-Böckler-Stiftung, Düsseldorf.

Statistisches Bundesamt (2009), Private Schulen Schuljahr 2007/2008, Fachserie 11, Reihe 1.1, 2007/2008, Wiesbaden.

Statistisches Bundesamt (2010a), Alleinerziehende in Deutschland. Ergebnisse des Mikrozensus 2009, Wiesbaden.

Statistisches Bundesamt (2010b), Pressemitteilung Nr. 102 vom 15.03.2010, Wiesbaden.

Statistisches Bundesamt (2011a), Pressemitteilung Nr. 378 vom 12.10.2011, Wiesbaden.

Statistisches Bundesamt (2011b), Pressemitteilung Nr. 433 vom 23.11.2011, Wiesbaden.

Statistisches Bundesamt (2012a), Erwerbstätige im Inland nach Sektoren, https://www.destatis.de/DE/ZahlenFakten/Indikatoren/LangeReihen/Arbeitsmarkt/lrerw013.html (zuletzt abgerufen am 5. November 2012).

Statistisches Bundesamt (2012b), G ENESIS-Online-Datenbank, https://www-genesis.destatis.de/genesis/online

Statistisches Bundesamt (2012c), Eheschließungen und Ehescheidungen in Deutschland, https://www.destatis.de/DE/ZahlenFakten/Indikatoren/LangeReihen/Bevoelkerung/lrbev06.html (zuletzt abgerufen am 5. November 2012).

Statistisches Bundesamt (2012d), Volkswirtschaftliche Gesamtrechnungen, Inlandsproduktsberechnung, Lange Reihen, Wiesbaden.

Franz-Josef Stegmann und Peter Langhorst (2005), Geschichte der sozialen Ideen im deutschen Katholizismus, in: Helga Grebing (Hg.), Geschichte der sozialen Ideen in Deutschland. Sozialismus Katholische Soziallehre Protestantische Sozialethik. Ein Handbuch, 2. Aufl., Wiesbaden, S. 599862.

Joseph Stiglitz (2006), Die Chancen der Globalisierung, München.

Harald Stöger (2011), Rentensysteme und Altersarmut im internationalen Vergleich, Friedrich-Ebert-Stiftung, Internationale Politikanalyse, Berlin.

Duane Swank (2002), Global Capital, Political Institutions, and Policy Change in Developed Welfare States, Cambridge.

Wolfgang Thierse (2005), Zur Begrüßung: Gleichheit und soziale Gerechtigkeit, in: Thomas M. Scanlon (Hg.), Politische Gleichheit, Essen, S. 1116.

U.S. Department of Education (Hg.) (2005), Education in the United States. A Brief Overview, http://www2.ed.gov/about/offices/list/ous/international/edus/overview.doc (zuletzt abgerufen am 5. November 2012).

Björn Wagner (2009), Das Grundeinkommen in der deutschen Debatte. Leitbilder, Motive und Interessen, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.), Bonn.

Uwe Wagschal (2001), Deutschlands Steuerstaat und die vier Welten der Besteuerung, in: Manfred G. Schmidt (Hg.), Wohlfahrtsstaatliche Politik. Institutionen, politischer Prozess und Leistungsprofil, Opladen, S. 124160.

Anke Walendzik (2009), Finanzierungsalternativen im Gesundheitswesen. Kurzgutachten, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.), Bonn.

Michael Walzer (2006), Sphären der Gerechtigkeit. Ein Plädoyer für Pluralität und Gleichheit, Frankfurt am Main/New York.

Oliver Wendell Holmes Jr (1927), Compañia General de Tabacos de Filipinas v. Collector of Internal Revenue, 275 U.S. 87, 100 (1927), (Holmes, J., dissenting), opinion published November 21, 1927.

WHO (2006), Gesundheit im Schlaglicht, Deutschland 2004, Kopenhagen.

Lectură complementară:
Studii și analize actuale privind teme de politică socială pot fi regăsite printre publicațiile departamentului Politică Economică și Socială (WISO)
► *www.fes.de/wiso*

și ale departamentului Analize de Politică Internațională (IPA)
► *www.fes.de/ipa*

RECOMANDĂRI BIBLIOGRAFICE

Lucrările de mai jos se adresează tuturor celor care, pe lângă volumul de faţă, doresc să studieze mai atent domeniile stat social şi democraţie socială.

Manualele de democraţie socială

Gombert, Tobias et al.:

Manualul 1: Fundamentele democraţiei sociale. 2008.

Academia Politică a Friedrich-Ebert-Stiftung

(ISBN: 978-3-89892-951-6)

Prin ce poate şi trebuie să se distingă o politică în secolul al XXI-lea, atunci când este ataşată democraţiei sociale?

Care sunt valorile aflate la baza democraţiei sociale, ce obiective urmăreşte şi cum poate fi transpusă în practică? Manualul „Fundamentele democraţiei sociale" caută răspunsurile la aceste întrebări, atât din punct de vedere teoretic, cât şi practic, precum şi prin compararea modelelor din diferite state şi societăţi. Răspunsurile simple şi finale nu vor putea fi găsite aici, doar o busolă şi orientare pentru propriile răspunsuri, precum şi noi întrebări.

Vaut, Simon et al.:

Manualul 2: Economie şi democraţie socială. 2009.

Academia Politică a Friedrich-Ebert-Stiftung

(ISBN: 978-3-86872-040-2)

Cum poate reuşi o politică modernă, ataşată valorilor, a democraţiei sociale? Ce teorii poate invoca politica economică atunci când se bazează pe valorile libertate, dreptate şi solidaritate? Ce principii are la bază? Cum poate fi transpusă în practică?

Dar mai ales: cum poate fi implementată practic? Manualul „Economie şi democraţie socială" caută răspunsul la aceste întrebări. Un rol important îl are teoria economistului britanic John Maynard Keynes. În vremuri tulburi din punct de vedere economic, în care unii înaintează numai în condiţii de vizibilitate, este cu atât mai important să existe siguranţa propriului curs (economico-)politic.

Baze

Meyer, Thomas:
Theorie der Sozialen Demokratie. 2005 (Teoria democraţiei sociale)
VS Verlag für Sozialwissenschaften(ISBN: 978-3-531-14612-6)
Două sunt forţele care se luptă pentru influenţă în lumea globalizată actuală: democraţia libertariană şi democraţia socială. Thomas Meyer dezvoltă bazele teoretice pentru o politică a democraţiei sociale, în care sunt luate în serios, pe lângă drepturile fundamentale cetăţeneşti şi politice, drepturile fundamentale sociale şi economice ale fiecărui om.

Meyer, Thomas:
Praxis der Sozialen Demokratie. 2005 (Practica democraţiei sociale)
VS Verlag für Sozialwissenschaften (ISBN: 978-3-531-15179-3)
Sunt prezentate studii de ţară calitative actuale ale unor experţi de marcă în domeniu, în lumina teoriei democraţiei sociale a lui Thomas Meyer: Suedia, Japonia, Germania, Marea Britanie, Olanda şi SUA. Este prezentat un nou indice de măsurare a democraţiei sociale.

Meyer, Thomas (Mitarbeit Nicole Breyer):
Die Zukunft der Sozialen Demokratie. 2005 (Viitorul democraţiei sociale)
Academia Politică a Friedrich-Ebert-Stiftung (ISBN: 3-89892-315-0)
Lucrarea sintetizează cele mai importante enunţuri din „Teoria democraţiei sociale" şi „Practică şi democraţie socială".

Democraţie socială în Germania

Albers, Detlev / Nahles, Andrea:
Linke Programmbausteine. Denkanstöße zum Hamburger Programm der SPD. 2007 (Elemente de stânga în program. Reflecţii pe marginea Programului de la Hamburg al SPD)
vorwärts Verlag (ISBN: 978-3866020207)
Membrii comisiei de elaborare a programului SPD şi din organizaţiile SPD de land publică contribuţii despre politica pieţei muncii, politica socială, politica energiei, politica europeană, politica internaţională etc. Lucrarea se doreşte o contribuţie la dezbaterea privind un nou program fundamental, având în

Modulul „Democraţie socială" al OnlineAkademie
Care sunt originile şi valorile democraţiei sociale? Prin ce s-a remarcat şi se remarcă? Cum se prezintă politica în practică, pentru a o implementa în condiţiile în care există noi provocări, spre exemplu globalizarea şi schimbările demografice? Modulul „Democraţie socială" al academiei online a Fundaţiei Friedrich Ebert se ocupă de aceste întrebări. Pe lângă articolele despre baze, domeniile de acţiune şi actorii democraţiei sociale, există şi un glosar amplu, cât şi material didactic.

www.fes-online-akademie.de

vedere perspectivele interesante pe care le oferă Programul de la Hamburg şi după adoptarea sa.

Platzeck, Matthias / Steinbrück, Peer / Steinmeier, Frank-Walter (ed.):
Auf der Höhe der Zeit.
Soziale Demokratie und Fortschritt im 21. Jahrhundert. 2007 (La înălţimea timpului. Democraţie socială şi progres în sec. al XX-lea)
vorwärts Verlag (ISBN: 978-3-86602-629-2)
Willy Brandt a fost cel care a atras atenţia partidului său că trebuie să fie „la înălţimea timpului său", pentru a putea face bine. Editorii acestui volum doresc să reia discuţia despre modul în care SPD poate traduce valorile sale – libertate, egalitate, solidaritate – într-o politică progresivă a avansării în plan social, pentru şanse mai mari în viaţă şi un stat social preventiv. Culegerea este rezultatul dezbaterilor privind un nou program fundamental.

Beck, Kurt / Heil, Hubertus (ed.):
Soziale Demokratie im 21. Jahrhundert. Lesebuch zur Programmdebatte der SPD. 2007 (Democraţia socială în sec. al XXI-lea. Manual privind dezbaterea pe marginea elaborării programului SPD)
vorwärts Verlag (ISBN: 978-3-86602-525-7)
Editorii acestui volum, împreună cu alţi autori, îşi stabilesc sarcini importante pentru viitor, în cadrul dezbaterii pe marginea programului: cum şi cu cine configurăm globalizarea? Încotro se îndreaptă Europa? Cum animăm democraţia? Cum poate creşte economia noastră, rezolvând concomitent şi problemele sociale şi ecologice ale viitorului? Unde apar noi posibilităţi de ocupare şi ce poate oferi statul social preventiv? Vom reuşi în procesul de tranziţie energetică? Cum se prezintă alianţa politică pentru democraţie socială în epoca noastră?

Gabriel, Sigmar:
Links neu denken. Politik für die Mehrheit. 2008 (Stânga regândită. Politică pentru majoritate)
Piper Verlag (ISBN: 978-3-492-05212-2)
Sigmar Gabriel prezintă un proiect politic care gândeşte într-o nouă formulă „a fi de stânga", eliberând noţiunea de o capcană fatală: fie şlefuirea până la

neidentificare, fie revenirea la vechile modele de stânga depăşite. În opinia sa, majorităţile rezultă din conţinut politic, nu din pura aritmetică a puterii şi a dezbaterii nesfârşite în coaliţie. El cere revenirea la politica prin care se explică altceva, nu jocuri nesfârşite de putere şi dezbateri personale.

Eppler, Erhard:
Der Politik aufs Maul geschaut. Kleines Wörterbuch zum öffentlichen Sprachgebrauch (Discurs politic. Mic dicţionar de limbaj în viaţa publică)
2009 Verlag J. H. W. Dietz Nachf. (ISBN 978-3-8012-0397-9)
În dezbaterea politică, limba germană este supusă caznelor, contorsionată, adesea abuzată. Cu precizie demascatoare şi punctări reuşite, Erhard Eppler scrie despre noţiuni folosite de politicieni şi de opinia publică pentru impunerea unor păreri pentru a ascunde situaţii şi a ridiculiza adversari. Cine le ascultă ar trebui să fie critic! »Elită«, »expert«, »dreptate«, »măsură«, »invidie«, »conştiinţă« sau »ideologie« fac parte din repertoriul curent al discursurilor de duminică, al interviurilor, al intervenţiilor în Bundestag sau al articolelor de fond. Ce intenţii sau consideraţii se află în spatele unor astfel de noţiuni? Fost ministru federal, deputat SPD în Bundestag, germanist şi profesor, Erhard Eppler are o experienţă îndelungată în ceea ce priveşte folosirea limbii germane în politică. El ne prezintă sensul iniţial şi ironizează derapajele.

Stat social

Merkel, Wolfgang / Egle, Christoph / Henkes, Christian / Ostheim, Tobias / Petring, Alexander:
Die Reformfähigkeit der Sozialdemokratie. Herausforderungen und Bilanz der Regierungspolitik in Westeuropa. 2005 (Capacitatea de reformă a social-democraţiei. Provocări şi bilanţ al politicii guvernărilor din Europa occidentală)
VS Verlag für Sozialwissenschaften (ISBN: 978-3-531-14750-5)
La sfârşitul anilor '90, partidele social-democrate participau la guvernare în cele mai multe dintre statele UE. Cât de mare a fost succesul diferitelor partide în politica lor de reformă? Au urmat o „a treia cale” uniformă? Pe baza unor studii de ţară detaliate sunt analizate şi evaluate politicile social-democrate din Germania, Franţa, Marea Britanie, Olanda, Suedia şi Danemarca.

Boll, Friedhelm / Kruke, Anja (ed.):
Der Sozialstaat in der Krise. Deutschland im internationalen Vergleich.
2008 (Statul social în criză. Germania în comparaţie cu alte state)
Verlag J. H. W. Dietz Nachf (ISBN 978-3-8012-4185-8)
Volumul prezintă evoluţia istorică a statului social în Germania, pe fondul problemelor actuale. Prin comparaţia cu alte state sunt prezentate spaţii de acţiune pentru statul social, sunt analizate formele sale în diferite domenii, cum ar fi sănătatea, educaţia şi asigurările de pensie, precum şi evidenţiate probleme de ordin superior, cum ar fi cele ale semanticii crizei.

Kocka, Jürgen (ed.):
Zukunftsfähigkeit Deutschlands. Sozialwissenschaftliche Essays. WZB-Jahrbuch. 2006 (Capabilitatea viitoare a Germaniei. Eseuri de ştiinţă socială. Anuarul WZB)
Edition Sigma. (ISBN 978-3-89404-086-4)
În atenţia anuarului pe 2006 al Centrului Ştiinţific de la Berlin pentru Cercetare Socială se află piedicile structurale, şansele de reformă şi posibile scenarii de viitor. Contribuţiile se referă, printre altele, la demografie, sisteme de securitate socială, inechitate, muncă, migraţie, politică externă, dezvoltare democratică, industrie şi inovaţie, precum şi capacitate de acţiune fiscală. Germania se află în centrul atenţiei, dar de fiecare dată sunt avute în vedere şi alte societăţi moderne. Inclusiv prin aceste comparaţii sunt oferite răspunsuri la întrebarea, în ce măsură dificultăţile actuale şi previzibile sunt dependente de cale, precum şi care sunt evoluţiile istorice specifice care au contribuit la situaţia actuală.

Butterwegge, Christoph:
Krise und Zukunft des Sozialstaates. 3., erweiterte Aufl. 2006 (Criza şi viitorul statului social. Ediţia a 3-a, adăugită)
VS Verlag für Sozialwissenschaften (ISBN: 978-3-531-44848-0)
Se vorbeşte adesea despre criza statului social. Există această criză sau suferă statul social de pe urma unei evoluţii ale cărei cauze se găsesc în altă parte? Volumul de faţă prezintă întrebările pertinente şi controversele relevante în cadrul acestei dezbateri. Cartea este o sursă bogată de materiale şi argumente pentru toţi cei care au motive bune de ordin social şi macroeconomic împotriva reducerii statului social.

DESPRE AUTORI

Dr. Marius R. Busemeyer (*1978) este colaborator ştiinţific la Institutul Max Planck pentru Studiul Societăţilor din Köln, începând din anul 2006. Anterior a studiat politologie, ştiinţe economice, juridice şi administrative la Universităţile Harvard şi Heidelberg. În activitatea sa de cercetare s-a ocupat de probleme de politică educaţională, economică şi socială în ţările industrializate occidentale.

Jochen Dahm (*1981) este responsabil de programe la Academia Politică a Friedrich-Ebert-Stiftung. A studiat ştiinţe politice, ştiinţele comunicării şi drept public la Münster şi Málaga.

Eva Flecken (*1983) este responsabilă pentru programe de politică internă la biroul deputatului Siegmund Ehrmann din Bundestag şi îşi pregăteşte lucrarea de disertaţie sub forma unei critici asupra teoriei feministe prin prisma teoriei comunicaţiei. A studiat ştiinţele comunicării, sociologie şi macroeconomie la Münster şi Viena.

Tobias Gombert (*1975) lucrează în domeniul organizării de seminarii pentru comitetele de întreprindere. De asemenea, este formator pentru seminarii de comunicare şi teorie, cât şi pentru coordonarea workshopurilor. În 2003-2005, a fost vicepreşedinte al Tineretului SPD, între 2005 şi 2007 a făcut parte din biroul federal al Tineretului SPD. În această perioadă, a participat la realizarea structurii şcolii de formare a Tineretului SPD. Din 2007, este formator la Academia pentru Democraţie Socială. Este principalul autor al volumului „Fundamentele democraţiei dociale". Lucrările sale ştiinţifice de până acum sunt despre Jean-Jacques Rousseau, cu privire la teoria marxistă, precum şi despre filozofia morală.

Dr. Christian Krell (*1977) conduce, în cadrul Friedrich-Ebert-Stiftung, Academia pentru Democraţie Socială. A studiat politologia, istoria, economia şi sociologia la Universităţile Siegen şi York. În 2007 a obţinut titlul de doctor în politologie cu o lucrare despre politica europeană a SPD, a laburiştilor şi a partidului socialist francez.

Knut Lambertin (*1970). Este secretar politic în conducerea federală a Confederaţiei Sindicatelor Germane. A studiat politologia, ştiinţele religiilor ca studii comparate, ştiinţe educaţionale, precum şi drept public la Universităţile din Bonn şi Berlin.

Diana Ognyanova (*1981) este colaborator ştiinţific în departamentul de management în sectorul sănătăţii de la Universitatea Tehnică din Berlin. A studiat politici publice la Hertie School of Governance din Berlin, precum şi filologie, spaţii economice şi culturale la Universitatea Passau.

Alexander Petring (*1976) este colaborator ştiinţific în cadrul Centrului Ştiinţific Berlin pentru Cercetare Socială (WZB). A studiat ştiinţele politice, macroeconomia şi filozofia la Heidelberg. În 2009, şi-a susţinut lucrarea de doctorat la Universitatea Humboldt din Berlin cu o lucrare despre reforma în statele providenţiale. În calitate de trainer la Academia pentru Democraţie Socială coordonează seminariile despre statul social.

Dr. Thomas Rixen (*1974) este colaborator ştiinţific la Centrul Ştiinţific Berlin pentru Cercetare Socială (WZB) şi predă la Universităţile din Berlin, Potsdam şi Lucerna. A studiat politologia şi macroeconomia la Bonn, Hamburg, Paris şi Ann Arbor şi a fost colaborator ştiinţific la compartimentul de cercetare specială „Statalitatea în transformare“ de la Jacobs University din Bremen, unde şi-a susţinut doctoratul în 2007. Din 2006 până în 2007 a fost referentul unui deputat din Bundestag. Domeniul său prioritar de cercetare este economia politică internaţională şi comparată.

20 de cuvinte-cheie importante:

Politica are nevoie de o orientare clară. Numai cine poate enunța, fără echivoc, care sunt obiectivele acțiunii sale, poate să le atingă şi să îi motiveze pe alții să le susțină. Acesta este motivul pentru care manualul intitulat „Stat social şi democrație socială" formulează următoarele întrebări: ce legătură există între statul social şi democrație? Ce înseamnă echitatea în politica socială? Ce rol au valorile fundamentale şi drepturile fundamentale în domeniile concrete ale politicii?

Temele tratate în manualele de democrație socială au la bază seminariile Academiei pentru Democrație Socială. Această Academie este o ofertă de consultanță şi calificare a Friedrich-Ebert-Stiftung pentru persoane implicate politic şi interesate de politică.

Pentru alte informații despre Academie:
www.fes-soziale-demokratie.de